

Sećanja
na
Miodraga Stanisavljevića

Priredio
Ibrahim Hadžić

RES PUBLICA
Informatika
Beograd 2006.

Izdavači
Zadruga »Res publica«,
Dragoš Ivanović;
»Informatika«,
Slobodan Srećković

Urednik
Nebojša Popov

Grafička obrada i prelom
Nina Popov

Štampa
Vojna štamparija
Resavska 40b
11000 Beograd

ISBN
86-86487-00-9
86-86487-03-3

Tiraž
1000

PREDGOVOR

Ibrahim Hadžić

Reč o knjizi i prijateljstvu

Početkom šezdesetih godina prošlog veka na beogradsku književnu scenu stupila je generacija mlađih, nadarenih pesnika. Jedan od izuzetnih predstavnika te generacije bio je Miodrag Miša Stanisavljević. Njegova poezija, koju je ispisivao bezmalo pedeset godina, bez dileme, zauzima istaknuto mesto u srpskoj književnosti druge polovine XX veka.

Stanisavljevićevo pesništvo karakterišu tri faze: lirska poezija sa primesama socijalnih i političkih motiva (1965–1980), istraživačka faza koja se ostvarivala u traženju novih izražajnih mogućnosti u jeziku i formi (1980–1989) i faza angažovane poezije kada je pesnik kao osetljiv seismograf beležio sve potrese koji su duhovno i fizički unižavali i uništavali kako njega samoga, tako i narod kojem pripada (1989–2005).

Miodrag Stanisavljević je pored poezije pisao filmsku kritiku i eseje, drame za decu i odrasle, političke tekstove i prevodio je poeziju sa ruskog jezika. Ubrzo posle pesnikove smrti među njegovim prijateljima javila se ideja da se sačini jedan zbornik sećanja na njega, kao i da se objave njegova sabrana dela (uz svesrdnu pomoć gospodina Nebojše Popova). Meni je pripalo u zadatak da priredim zbornik sećanja. Odmah sam prionuo na posao da prikupim što više svedočenja od njegovih nekadašnjih i malobrojnih sadašnjih prijatelja, kao i razna druga dokumenta koja će bolje osvetliti ovu dragocenu i retku ličnost. Na samom početku suočio sam se sa činjenicom da stvari ne idu baš lako. Njegovi bivši prijatelji u prvom kontaktu su se rado odazvali pozivu, ali kako je vreme prolazilo neki su počeli da se predomišljaju i povlače. Odustao sam od brojnih i neprijatnih podsećanja i zaključio da je verovatno problem u njima a ne u Stanisavljeviću. Mislio sam da predložim da u ovoj knjizi ostavimo nekoliko praznih stranica za njihove neposlane rade, ali znajući kako je Miša bio izuzetno štedljiv čovek, zaključio sam da se njemu to ne bi dopalo. On nije voleo nikakvo rasipništvo, pa ne bi voleo čak ni nepotrebno trošenje hartije. U svakom slučaju, osamnaest prispelih tekstova dovoljno osvetljavaju i pesnika i njegovo delo, a posebno mi je drago što se u ovom zborniku nalazi pesma, sa posvetom Stanisavljeviću, pokojnog Milana Milišića, jer je u knjizi sličnoj

ovoj, *Hommage Milišiću*, prisutna Mišina pesma posvećena tragično nastradalom pesniku.

I s ostalim stvarima vezanim za nastanak ove knjige išlo je takođe teško. Iza pesnika je ostalo vrlo malo dokumenata, malo ili skoro nimalo sredene bibliografije, vrlo malo fotografija od kojih ogroman procenat nisu obeležene datumom, mestom i imenima prisutnih ličnosti. Sve se moralo prikupljati sa raznih strana. Raspitivao sam se kod nekadašnjih njegovih poznanika za ličnosti sa fotografijama. Morao sam, na primer, na osnovu pojedinih delova Mišine garderobe, recimo sakoa koji je nosio u jednom periodu, ili po brkovima koje je čas imao, čas brijaо, da određujem godine nastanka nekih drugih fotografija itd. Ali, nažalost, bilo je nemoguće ući u trag jednoj političkoj drami koja je govorila o kontroverznoj ličnosti, crnorukašu, komunisti i ko zna čemu još – Mustafi Golubiću. Ovu dramu čitao sam u rukopisu negde početkom osamdesetih godina XX veka, nešto pre nastanka drame *Vođa*.

Ipak, uz popriličan trud i dragocenu pomoć raznih saradnika, a pre svega Luke Stanisljevića, pesnikovog sina, došao sam do konačnog sadržaja. Želim da zahvalim svima koji su se odazvali svojim tekstovima o Miši, a Vojislavu Doniću, koji je skenirao sve fotografije, rekao sam: »Sećaš li se kada si na onoj pustari, gde je danas čuvena hala ‘Limes’, ‘ispalio’ jednu Mišinu strelu u žbunje? A samo da znaš koliko puta me je ukorio zbog te strele: ‘Onaj mi tvoj izgubi strelu. Izgubi mi strelu onaj tvoj!’ I eto, ovim si se odužio«.

Ali, da li sam ja zadovoljan ovim što smo uradili? Svakako. Zadovoljan sam što smo pokušali da sačuvamo uspomenu na Mišu i njegovo delo. Volim ono što je nekada a i kasnije pisao. U pojedinim periodima bili smo veoma dobri drugari i viđali smo se skoro svakodnevno. Uzajamno smo se nazivali Čića. A ja sam ga zvao još i Miškec, Stanis, Stanišlavski, a on mene Iki. Pred kraj njegovog života nastojao sam da mu pomognem koliko sam mogao i koliko je on dopuštao. Ali, ima jedna narodna izreka koja kaže: jedno *ali* devojci sreću kvari. Naime, znajući da Miša u poslednjim danima svog života piše dnevnik, često sam se pitao šta li će zapisati o meni u tom rukopisu. I nisam se prevario. Napisao je: »... Nekoliko polu-prijatelja svraćali su isprva, jedared, onda su prestali«. Dakle, ja sam taj »polu-prijatelj«. A nisam svraćao »jedared«. Poznamici, kojima sam se požalio, razuveravali su me: predi preko toga, bio je bolestan, a Mišin sin Luka kazao mi je: »Vi ste njega dobro znali. Što se čudite. Ja vas molim da se na to ne osvrćete«.

I odlučio sam da se ne osvrćem. Prihvatio sam se ovog delikatnog i, razumećete, za mene nimalo lakog posla: to je znak mog prijateljstva sa Mišom i ljubavi prema njegovom delu.

SEĆANJA
PRIJATELJA

Ljubivoje Ršumović

Amigo

Sećanje na Miodraga Mišu Stanisavljevića ne bledi u meni ni posle pedeset godina od našeg poznanstva u Užicu. Ja sam bio pred velikom maturom u gimnaziji, 1957. godine, a Miša je pošao u drugi razred. Pisao je pesme i odmah bio primljen u literarnu sekциju škole. Išao je s nama starijima na književne večeri, vodili smo ga kao svoju maskotu u Čačak, gde smo upoznali Branu Petrovića, i zajedno s njim održali književno poselo u jednoj gradskoj poslastičarnici. Miša je bio nekako malen rastom i »veretizan«, što bi rekli moji Zlatiborci, a u stvari bio je nežan i tanan. Imao je, sećam se, nekih problema sa stonom, pa smo ga moj brat i ja primili da stanuje s nama. Zvali smo ga Amigo, ne znam tačno zašto, ali svakako iz milošte. A naša majka, koja nije ni čula za španski jezik, zvala ga je nekako po naški – Mígo!

Te 1957. godine nekako smo se izborili da užičke *Vesti* počnu da objavljaju podlistak *Reč mladih*. Pomagao nam je Milojko P. Đoković, urednik *Vesti*, koji je podržavao nas mlade, objavljivao nam pesme i karikature. Urednik podlistka bio je Stevan Nestorović, naš stariji drugar, pesnik, novinar i student književnosti. Ja sam bio član uređivačkog odbora, pa sam zamolio Mišu da za prvi broj, koji je izašao za Novu godinu, 1. januara 1958, napiše neki prigodan uvodnik. Pod naslovom »Novogodišnja misao« Miša je napisao:

Zaboli pomalo ova prolaznost.

Kažu da ima ljudi koji vide unapred – zovu ih vizionarima.

Ima ih koji vide samo danas; sutra je za njih nebulozno.

Njih zovu »boemima«. Ove prolaznost ne boli: prvi je dočekuju spremno, drugi u rezignaciji. U nama običnim javlja se skeptik. Neki ga uguše, neki ne...

Onako sitan i nežan, posle ovih reči izgledao nam je tada kao princ – prorok! Ali, sada, s ove razdaljine od pola veka, ja u tim rečima šesnaestogodišnjaka razaznajem mudrost koju je Miša u poznim godinama ispoljavao. Sreo sam ga jednoga dana, devedeset treće, na Trgu slobode u Beogradu. Preplanuo od sunca, grubih žuljevitih dlanova, u pohabanom i isprljanom

odelu, ličio mi je na rabotnika, šljakatora, koji majstoriše nešto važno, što još nije završio. A bio sam čuo da živi negde u selu, u okolini Beograda.

– Ideš sa zemlje? – pitam ga.

– Ne, nego iz zemlje! – odgovori mi, stegnutog lica, i ja za trenutak prepoznah u njemu onog »skeptika« iz njegove »Novogodišnje misli«. Pa, kada sam tog dana došao kući, uzeh ponovo sve brojeve *Reči mladih*, a izašlo je svega šest, i u poslednjem, šestom broju nađoh Mišinu pesmu »Svitanje«, objavljenu s fotografijom mladog pesnika, koja glasi:

*Škripe
Nemoć
Sipe
Noći.
Probudile
Kopile
Dana.
Ono čeka
Mleka
Sunca preklana.*

Toliko sažetosti i esencijalnog smisla, u tako malo reči, gotovo нико из нашег песničkog društva, u to vreme, nije mogao da napiše. Naprotiv! Moja pesma »Srbijo oprosti«, objavljena u istom broju, imala je 44 stiha, zauzimala gotovo celu jednu stranu, raspričana, raspričana... Pominjem je samo zato što su te dve naše pesme bile razlog da *Reč mladih* prestane da izlazi, »zbog pojave srbovanja« i »nedopustivo dekadentne, konfuzne i hermetične poezije...« kako je iz Komiteta javljeno u redakciju *Vesti*. Naveli su moje stihove: »I nikada, lopovske mi časti, nikada neću zažaliti što sam propao ako si i ti propala!« i Mišine »dekadentne« reči: »nemoć«, »kopile« i »sunce preklano«.

I da zaokružim svoje sećanje na Mišu Stanislavljevića radošcu koju sam osetio kada je Pozorište »Boško Buha« poverilo reditelju Dejanu Mijaču da napravi predstavu od pet pesama petorice pesnika. Među njima smo opet Miša i ja bili zajedno, sa po jednom pesmom. Predstava se zvala po Duškovoj pesmi »Plavi zec«, a Mišina pesma »Zec sa govornom manom« bila je pravi praznik za dušu. Predstava je odmah otišla na Sterijino pozorje, i dobila Sterijinu nagradu. Mnogo godina kasnije Mišin »Carev zatočnik«, u režiji Milana Karadžića, našao se sa Šekspirovim »Snom letnje noći«, koji je uradio Jagoš Marković, među deset najboljih predstava, po oceni novinara i kritičara. I »Zatočnik« je odmah otišao na Sterijino pozorje, i Miša je za tekst bio nagrađen Sterijinom nagradom.

Miša, onaj skeptik od pre pola veka, nagrade je smatrao bižuterijom. Opterećen i dalje prolaznošću i sumnjom nije umeo, ili nije htio, da im se raduje. Prepustio je tu slabost nama!

Rade Kuzmanović

Čovek, nežan i uspravan

Vest o Mišinoj smrti zatekla me je u Budvi. Ustajao sam, ponovo se spuštao na stolicu, prilazio prozoru. Kao da sam tu vest, pretešku, pokušavao skinuti sa sebe. Ugasio se divan, suzdržan, svakad do kraja nerascvetan osmeh. U njegovojo nežnosti nije bilo ničeg bolećivog i olakog: izbijala je iz uspravnog i čvrstog čoveka. Nismo se previše družili ni početkom šezdesetih godina prošlog veka, kad smo se upoznali, niti kasnije. Ali, kad god bih ga se setio izgledalo mi je kao da sam iz tmuše izbio na vedrinu.

Pesme, filmske kritike

Kao urednik kulturne rubrike *Studenta* objavljivao sam njegove pesme i, gotovo iz broja u broj, filmsku kritiku, koju su pisali on i Ivan Rastegorac. Inteligentni, samostalni, pismeni, oličavali su vrh tadašnje filmske kritike. Ponekog popodneva ili večeri u prostorijama Redakcije Miša i ja smo se zabavljali zajedničkim sastavljanjem pesama: on bi napisao prvi stih, ja drugi, on treći i tako redom. Njemu su se ti naši proizvodi više svidali nego meni. Nisam htio da ih objavljujemo iz dva razloga: sumnjavao sam u mogućnosti takve igre, a bio sam uveren da nemam pesničkog dara. Zajedno smo napisali kraći tekst i dali da se objavi kao uvodnik pod naslovom »Proleće«. Uputili smo pozdrav nastupajućem godišnjem dobu. Kad ga sad čitam, samo za dve-tri rečenice mogu da prepostavim ko ih je napisao.

Prva knjiga

Koliko se sećam, Miša je predložio da pokrenemo ediciju u kojoj bismo štampali prve knjige pesnika i prozaista okupljenih oko *Studenta* i *Vidika*. Na mene je pao najveći organizacioni deo posla (uveravanje članova Univerzetskog odbora Saveza studenata u društvenu opravdanost ovakovog poduhvata, te da će troškovi biti minimalni – samo za štampanje i hartiju jer će se knjige složiti u štampariji Studentskog centra; formiranje uređivačkog odbora: Filip David, Milan Vlajčić, Dimitrije Tasić i ja). Za korice nismo

hteli ništa figurativno, pa smo se zaputili kod Radomira Damnjanovića. Damnjan nam je ljubazno izneo nekoliko crteža i mi smo odabrali jedan. Tek, u jesen 1965. godine pojatile su se knjige Ivana Rastegorca, Stevana Pešića, Nikole Višnjića, Ljubiše Jeremića i Mišina, pod rednim brojem dva: *Pesme * Pisma Aleksandra Roša*. Prvi stih (*Došlo je proleće sa svojim šarlatanima!*) prve pesme obeležio je Stanisavljevićev odstupanje od uobičajenog, romantičnog i sentimentalnog shvatanja proleća kao početka novog života, obnavljanja, buđenja prirode ili bar njenog vegetativnog dela. I kod njega je proleće unekoliko veselo – takvi su, pretežno, šarlatani – ali je on ovo godišnje doba sagledao iz urbane perspektive, takoreći kao cirkus s njegovim godišnjim menama. Godinama kasnije, u toliko navrata, čuo bih kako likovni kritičar Slobodan Ristić navodi ovaj stih i dodaje: »Najbolji Mišin, i ne samo Mišin!«

Branje pečuraka

Pre desetak godina predložio sam Miši i Radoslavu Đokiću da odemo do Bojčinske šume i uberemo koju pečurku. Četiri majska kišna dana smenila su tri sunčana i topla i s razlogom se moglo očekivati da su gljive izdigne svoje šešire. Našli smo se kraj solitera u kojem stanujem i na put smo krenuli mojim »marutijem«. Ja sam vozio, a Đokić je govorio gde treba skrenuti. Upitao sam Mišu: »Ko je broj jedan, ti ili Ibrahim Hadžić?« Izbegao je direktni odgovor i samo napomenuo da je Ibrahim oprezni znalač, a on, Miša, seljak koji jede presne šampinjone, i neposoljene ako mu slanik nije pri ruci.

Bojčinsku šumu smo za nepunih pet sati pročešljali uzduž i popreko i pronašli jednu jedinu pečurku, sitnu i neuglednu. Miša je nosio ranac i, u ruci, neku vrstu minijатурne motike. Često je zastajao da bi otkopao neku biljku. Podigao bi je prema suncu i potom smeštao u ranac. Objašnjavao mi je, pitomo i ljubazno, za šta se koristi koren, za šta lišće. Povremeno bi me terao da uzmem ono što je izvukao iz mekog tla. Tako se i moja velika najlonska kesa postojano punila tim lakinim teretom. Kasnije smo naišli na jedno krdo svinja, a potom na još dva. U svakom je bilo oko četrdesetak primeraka mahom teških između pedeset i sedamdeset kilograma (Đokićeva procena). Zaključili smo da se svinje uveče vraćaju u improvizovani obor, gde ih očekuje večera. Na jednom ovećem proplanku kraj male daščare i cvetnih leja nalazio se poveliki pčelinjak. Zujale su pčele. Obratio sam se Miši: »Jesi li dosad naišao na ovako blisko susedstvo pčela i svinja, meda i svinjskog izmeta?« Dobroćudno i podsmešljivo je uzvratio: »Ništa ti ne znaš«.

Izašli smo iz šume, ja sam iz automobila izneo sendviče koje nam je spremila moja supruga Milena (somun, kajmak, pršut, mlad crni luk) i dve boce

kisele vode. Jeli smo živahno, dobro raspoloženi. Kad smo stigli u Beograd, na rastanku Miša me je, kao dete za koje snosi odgovornost, stao podučavati kako da pretražim odeću – uvek može da ostane neki krpelj. Tako se završio pohod na pečurke.

Susreti na ulici

Ponekad bismo gotovo naleteli jedan na drugog, najčešće na raskrsnici Makedonske i Moše Pijade. Jednom sam iz tašne izvadio neku svoju knjigu i dao mu je. Prilikom narednog susreta – minulo je leto i stigla jesen – on je uzeo da prebira po svojoj torbici. Sporo je izvlačio jednu knjigu, pogodio sam, svoju, i govorio: »Čekaj, čekaj«. Neodlučno je gledao stranicu s naslovom knjige: na njoj je bilo nešto ispisano, najverovatnije posveta nekome. Hteo je da iscepi taj list. Uhvatio sam ga za ruku i kazao: »Drugi put«. Sad ne znam, a ni tada nisam znao, jesam li dobro postupio. Lako je meni da poklanjam knjige. Najčešće ih štampam o svom trošku i, pošto ih podelim prijateljima, uvek ostane previše primeraka i onda nastojim da ih nekome uvalim, kao mače ili kuče.

Pomenuću još jedan susret. Počeo sam da otvaram tašnu čim smo se pozdravili. Izvukao sam tekst istoričara Stevana Pavlovića o Srbiji, Vidovdanu i o tome ko je Vid. »Citira te poznat i čestit naučnik iz Velike Britanije. Poslednju stranu *Republike* očito tamo prate s pažnjom i s poštovanjem.« Pa sam dodao: »Maličak svetske slave«.

Sačuvati glas

Leta 2002. telefonirao sam mu i obavestio ga da smo na Trećem programu Radio Beograda uveli emisiju »Trajan snimak«. Autor sam izabere najbolje pesme ili one koje najbolje čita, govori o njima ili odgovara na pitanja Radmila Gligić, kako mu se čini da je pogodnije. »Niko ne radi taj posao bolje od nje«, kazao sam. I još sam dodao: »Da ostane sačuvan tvoj glas, ta nabuditost preko nežnosti.« »Nabusitost?«, upitao je glumeći začuđenost. »Ne zajebavaj«, odvratio sam, »dobro znaš da sam tu reč od tebe naučio.« »Samo sam proveravao...«, zaključio je pomirljivo.

Svratio sam u studio u Makedonskoj dok su njih dvoje snimali. Malo skupljenih obrva, čitao je polako i razgovetno. Da im ne smetam, udaljio sam se nečujno. Na ulici sam mu se u sebi obratio: »Sačuvan ti je glas, Mišo«. Možda to nije važno? Ipak, sad kad te nema, svi oni kojima si drag, takođe i oni koji će se kasnije zanimati za tebe, pokretaće traku ili kompakt-disk i, pogotovu ako sklope očne kapke, imaće utisak da si nas, preko svog glasa kao nekog užeta, ne srebrnog nego od konoplje, nakratko posetio, više živ nego mi koji te slušamo.

Miša u mom romanu Košulja

Dok sam ispisivao stranicu za stranicom svog poslednjeg romana, vremen-ski ukotvљenog u 1963. godinu, polako sam postajao svestan koliko mi je Miodrag Stanisljević bio važan i drag drug. Povremeno sam se smeju-ljio zamišljajući ga kako čita stranice o sebi, kako odmerava da li bi mogao da kaže ono što sam mu stavio u usta, da li lik iz romana liči na njega. Držao sam da će ga obradovati iznenađujuća veza, koju sam uspostavio, između jednog Jungovog ranog doživljaja i jedne Mišine pesme u prozi. Tim potezom protivstavio sam nas dvojicu pitomih nevernika tolikim po-divljanim vernicima. Evo tog odlomka iz romana:

Jednog letnjeg dana je dvanaestogodišnji dečak Karl Gustav Jung, kako je znatno kasnije zabeležio, napregao svu svoju snagu i suočio se sa sledećim prizorom: ispred njega je katedrala, mislim bazelska, nad njom plavo nebo, a usred tog prostranstva, visoko ponad sveta, na zlatnom prestolu Bog. Najednom se odvaja golemo govno i, nepo-grešivo usmereno, sručuje se na blistavi novi krov katedrale, probija ga, ruši noseće i pregradne zidove. Dečak Jung je zaplakao od sreće i zahvalnosti kao da je doživeo prosvetljenje. Ne sećam se tačno – izdi-goh ramena kao priopedač kome je strano svako krivotvorene – da li je Jung napisao i sledeće ili se to pojavilo pred mojim očima dok sam čitao njegov opis: tamo gde se trenutak ranije nalazila monumen-talna građevina, sad se uzdizalo toplo, delimično žitko brdo, koje se brzo stvrdnjavalо na jakom avgustovskom suncu – predahnuh, pa na-stavih. – U svojoj pesmi u prozi, iz ciklusa »Pisma Aleksandra Roša«, naš drug Miodrag Stanisljević otkriva kako je poduze bio žrtva obmane. Koliko se sećam, on ovako veli: »U južnom delu moje kotline raste nevelika šuma. Već odavno sam zapazio da je ona, ma odakle je gledao, jednako visoka. Ali, u toj šumi skriveno je brdo, na jednostavan i vešt način: u njegovom podnožju uzdižu se džinovski eukaliptusi, na početku padine kraljevski platani, potom čempresi, pa jablanovi, od sredine, u sve užim krugovima jaseni, lipe i kesteni, oko samog zatu-bastog vrha i po njemu – grmlje i šiblje. Dakle, šta je učinio naš drug? Probranim i raznovrsnim rastinjem, pravom botaničkom baštom pre-krio je onaj srov, o čijem mirisu nikakvo svedočanstvo nije ostavio taj jedini sin sveštenika Švajcarske reformističke evangelističke crkve i, prema s kolena na koleno prenošenom usmenom svedočenju njegove prababe Sofije Zigler, nezakoniti praunuk Johana Wolfganga Getea. Žalim što je Roš – uzdigao sam obrve kao da se i sam pitam iznosim li još jednu pohvalu ili obzirno stavljam prvu primedbu – propustio da pomene kako, pogotovu pri osunčanom vrhu, krajem leta namer-nika mame blistavo crvene šumske jagode očaravajućeg mirisa.

Zastadoh i jedva čujno mljacnuh jezikom. Odustah od pominjanja cveća, lekovitog i začinskog bilja na tri proplanka, na umu su mi bili bela rada, ljutić, perunika, grmovi divljih ruža, te matičnjak, nana i ruzmarin.

– *Tako – produžih – kao u nekoj bajci, imamo šumu, u šumi brdo od posebne tvari, u brdu zdruzganu katedralu, a u jednoj jedinoj koliko-toliko očuvanoj prostoriji... – zamukoh zaglušen bukom teretnog voza: lagano su promicali otvoreni vagoni puni uglja.*

Shvativši da sam prihvatio nailazak voza kao završetak izlaganja, Miodrag me upita:

– *Koliko je sati?*

I Ivan je imao ručni sat, ali tvorac pisama Aleksandra Roša možda je ovim gestom poverenja u moj časovnik na zaobilazan način ispoljio zadovoljstvo što sam otkrio kako je on dovršio ono što je početkom osamdesetih godina devetnaestog veka započeo budući analitički psiholog Jung.

Mislim da Miša ovo nije stigao da pročita, da mu knjiga nije ni stigla do ruku. Evo šta sam rekao na susretu s likovima mog romana *Košulja*, 23. novembra (objavljeno u listu *Danas*, 3–4. decembra 2005):

Javio sam se Miši telefonom i otkrio mu da je jedan od istaknutijih likova mog romana. Spomenuo je da je bolestan, potom je, kao da govori o nečem dosadnom, pojasnio: rak. Da sam znao da ga nekoliko dana deli od smrti, zamolio bih ga da mi rezerviše jedno mesto u tom onostranom bioskopu, u kojem će se naći takoreći kao izvidnik. (Ne osvrćem se na mogućnost zagrobnog života. Naprsto, ovo je jedan od načina na koji samo postojanje baca senku na Ništa.) Nijednim mestom u bioskopu »20. oktobar« nisam bio zadovoljan. Ni onim u sredini ni onim na kraju reda. Zašto onda tražim rezervaciju? Da bih, kao uvek zaobilazno, ispoljio radost što smo povremeno bili dobri drugari.

A evo i onog što tada nisam spomenuo. Dva ili tri dana – kako se kasnije ispostavilo – pre njegove smrti, ponovo sam se javio telefonom. Odazvao se njegov sin i saopštio mi da Miša spava. Obavestio sam ga da će knjigu staviti u poštansko sanduče. I uputio sam se Svetogorskom, po slaboj kiši. Tek kad je ojačala, setio sam se da u ruci držim nerasklopljen kišobran. Mišino sanduče je bilo upola razvaljeno i prepuno nepodignutih pošiljki. Posle podužeg oklevanja nekako sam u taj srov ugurao svoj roman i uputio se ka stanici autobusa broj 65. Zakasnio sam da Miši, nežnom i uspravnom, i te kako čvrstom i uspravnom, predam svoj dar. Ipak, on je objavljen i možda će ga neki ljudski stvor, njemu sličan, primiti i proslediti još nekom.

Dimitrije Tasić

Klas Miodrag Stanisavljević

Miodraga Stanisavljevića znam iz ranih šezdesetih, iz godina *Vidika*, u čijoj smo se novoj redakciji (postavljenoj od Univerzitetskog komiteta, drugačije to onda nije moglo biti) zajedno našli (svi u to vreme još studenti), uz povremene izmene tokom 1963–1965. godine – sa Ljubišom Jeremićem, Milanom Vlajčićem, Filipom Davidom, Milanom Komnenićem, Miloradom Đurićem, Ivanom Rastegorcem, Zoranom Petrovićem, Bojanom Marijan, Milanom Bunjevcem, Tomislavom Stamenkovićem i tehničkim urednikom, neuporedivim crtačem–karikaturistom Radoslavom Zečevićem. Uz ovu redakciju su sve vreme veoma blisko bili vezani još i Petar Cvetković i Stevan Pešić – doživljavali smo ih i uvažavali kao urednike... Ova redakcija nasledila je *Vidike* od već poznatih književnih i drugih stvaralačkih imena – Ljubomira Simovića, Branislava Petrovića, Milana Vlajčića, Vite Markovića, Ostoje Kisića i Slobodana Mašića (pomenuti Univerzitetски komitet nije mogao da oprosti Mašiću crno zagлавље *Vidika*, jedinog broja koji je, pre novopostavljene redakcije, uredio ovaj već onda avantgardni i smeli likovno-grafički dizajner).

Vidici naših godina, kao što se već po imenima većine njegovih urednika može zaključiti, bili su pretežno književni list, ali nije bilo umetnosti, kao i određenih nauka, posebno filozofije, bez vrednih priloga. Zanimljivo je bilo da su se filmom gotovo isključivo bavili sve sami studenti književnosti: Zoran Petrović, Bogdan Kalafatović, a naročito pesnici – Ivan Rastegorac i Miodrag Stanisavljević. Ponajviše sam se čudio Miši: on je za mene bio tih, povučen, gotovo stidljiv, meditativni pesnički posvećenik. Šarenilo, pokret, slika, zvuk, igra, zabava, »multimedijalnost«, kako bi se to danas reklo, najmasovnije umetnosti, sve to, mislio sam, mora biti strano pesniku, zagledanom samo u sebe i posvećenom rečima i čistim »stvarima samim«. Jer o tome mi je onda najviše govorio: o osnovnoj maksimi fenomenologije književnosti: *vratiti se stvarima samim*, tj. umeti ih *opaziti*, osetiti ih *intuitivno*, doživeti *intencionalno*, ukinuti granicu između subjekta i stvari (predmeta, objekta), redukovati ih na *suštinu*, sagledati im *koren*... Po Rilkeovim stihovima iz »Soneta Orfeju«, za čiju, Rilkeovu, strukturu poe-

zije Kate Hamburger kaže da je frapantno slična čistoj fenomenologiji: »Vičnije savijaće grane na vrbi / ko korene njene dokučiti uspe...« Ne dodavati, ne izmišljati, ne poetizovati (toga se najviše grozio), ne simbolizovati, ne konstruisati, već govoriti samo *ono što jeste*. Ako se *to* kaže – otkriće se i sve ostalo, pa i ono *bitno*, ono *sve*, ono *neizrecivo*... Tako je on izmišljao *novu umetnost* (»da bi sablažnjivao Peru i Ivana« – Petra Cvetkovića i Ivana Rastegorca, svoje najbliže pesničke drugove – govorio mi je Zeka-Radoslav Zečević). Ali da to nije bila samo igra najbolje nam pokazuje Mišina pesma »*Klas*« (tako je ja uslovno imenujem, pesma je, inače, bez naslova), kojom se on najviše i najuspešnije približio svom neiskazanom pesničkom fenomenološkom manifestu (a da je bio sklon i takvom »programskom« govoru potvrdiće 20 godina kasnije, 1984, kada će objaviti svoj književni manifest »Istraživački program ‘Spirala’«). Ali, evo te pesme o *klasu*:

Ovo je klas. Ovo je samo jedan klas kog treba milovati počev od peteljke pa preko dugog i nežnog osja i to je sve.

*Ima li nekog ko nešto ne shvata iz nehajnog i hladnog opisa mog?
Nema tog.*

Ovo je klas. Ako se ovaj klas miluje obrnutim putem – on postaje nepriјatan, postaje opor, počinje da bode i ništa više, i ništa više.

Ima li sad nekog ko nešto ne shvata iz neuglednog opisa mog? Nema tog, nema tog.

Dakle, šta je *klas* pitao se Miša, kao što se Sartr, pišući o osnovnoj ideji Husserlove fenomenologije, o *intencionalnosti* (u knjizi *O književnosti i piscima*, objavljenoj u Beogradu 1962, koja je, tako, mogla biti dostupna i pažljivom i izbirljivom čitaocu Stanisavljeviću), pitao: »Šta je jedan sto, jedna stena, jedna kuća?«

Odgovor na ova pitanja, koji zajedno daju i Husserl i Sartr, otkriva da bez svesti o nekoj stvari, kao *intencionalnog korelata*, svesti uopšte ni nema, ne može je ni biti. I dalje, ili najpre, kako hoćete, da bez doživljaja nečega (dakle i neke stvari: klasa, stola, kuće, drveta...) nema ni doživljaja uopšte, nikakvog doživljaja, ni doživljaja sebe, ni sveta, jer nema praznog doživljaja, ni prazne svesti. Tako mi se, tek danas, dok intenzivno mislim na pesnika »*Klasa*«, otkriva ono što ja dugo nisam mogao da shvatim, a što sam ovde već nagovestio mojim ranim čuđenjem kako se to Miša, zagledan u »stvari same«, najdublje zagledavao i u samog sebe i u svet, pa se i te kako mogao zanimati i za najmasovniju umetnost – film, pa, kako će se kasnije, i na moje potonje čuđenje, pokazati, za pozorište i televiziju, najzad za svu buku i bes društvenog života, sveta i politike.

Ali, vraćam se ranom Miši Stanisavljeviću, iz vremena naših *Vidika*, kada sam ga poznavao samo kao mladog pesnika, još uvek bez prve objavljene knjige, koja će se, pod naslovom *Pesme * Pisma Aleksandra Roša*, pojavit

tek 1965. godine, u ediciji »Vidici« (Uređivački odbor: Filip David, Rade Kuzmanović, Dimitrije Tasić, Milan Vlajčić). Negde u jesen 1964. godine Redakcija *Vidika* priredila je veliko pesničko veče koje je održano u Sali heroja na Filozofskom fakultetu, u kojoj su se održavali samo najznačajniji događaji. Pod naslovom »Deset mladih pesnika«, u prepunoj sali, predstavili su se (redom kojim su čitali): Petar Cvetković, Stevan Pešić, Miodrag Stanislavljević, Ivan Rastegorac, Gojko Đogo, Milan Komnenić, Milan Milišić, Vladan Mitrović, Milutin Petrović i Moma Dimić. Kao počasni gost trebalo je da se pojavi (bio je i najavljen na velikim odštampanim plakatima, rasturenim ne samo na fakultetu nego i u gradu) – Vasko Popa, ali njega nije bilo. Iz nekim čudom sačuvane studentske sveske (»na kockice«) (pisacu mašinu je tada retko ko od nas imao), iz koje sam, te večeri, čitao svoje, meni sada nečitko, sitno ispisano, precrtavano i dopisivano, »Uvodno slovo«, prepisujem, doslovce, nekolike reči o Miši Stanislavljeviću, koje nikada potom nisam objavio. To, evo, činim sada prvi put, svestan svakojake njihove manjkavosti, posebno one tada još uvek preovlađujuće, dopadljive a proizvoljne, impresionističke kritike, a koju će radikalno odbaciti baš novi *vidikovci*, književni kritičari Ljubiša Jeremić, Milan Vlajčić, Đordije Vuković, Rade Kuzmanović... Ali te moje davnašnje reči su, ako ništa drugo, sigurno jedan od prvih javnih iskaza o poeziji ranog Miodraga Stanislavljevića. Evo:

Miodrag Stanislavljević uspešnije no i koji drugi mlađi pesnik uspeva da svede svoju pesmu na samo njeno jezgro... zlatnu, dubinsku tačku koja se nikako više dalje ne može trošiti; ona je sigurna odbrana pesme, njen nepokolebljivi smisao, njen nesumnjivi sadržaj, čija je specifična težina uvek vrlo velika. Zato se Stanislavljević i ne boji da se oslobođa balasta reči, on ne oseća potrebu da suvišnim rečima prikriva manjkove saznanja i proosećajnosti, takvih manjkova kod ovog pesnika nema. Stanislavljevićeve lirske discipline, takve prefinjene lirske kulture nema ni u jednog pesnika prethodne generacije, a može se sresti u pesnika ove najmlađe.

Šta biste oduzeli ili, što je još važnije, šta biste dodali ovoj jednoj Stanislavljevićevoj pesmi, koja je samo njeno jezgro koje se bezmerno rasprskava:

*Okrećući se
oko sebe same
Naša Zemlja neprestano
gasi živote »vodenih cvetova«
sad jedne
sad druge svoje polovine*

Prejasno i predovoljno. Otkud tolike dovoljnosti u tim stihovima? Iz Stanislavljevićevih bogatih »unutrašnjih maramica«. Unutrašnje ma-

ramice? To su, kako pesnik kaže, »maramice što omotavaju / moja pluća i moje srce«. One su i onaj bezdan vlastitog bića kome se svaki pesnik mora da okrene...

*To zadnju premašiti je metu
u bezdan sebe ko krenu...*

Ovim Nastasijevićevim stihovima ukazali smo na jedno bitno svojstvo našeg mladog pesnika kojim on i jedino može da dosegne do osnovnih čovekovih pitanja – pitanja života i smrti, odgovarajući na njih najjednostavnije: svojim životom, svojom smrti:

*Još neko vreme će sunce
svoj začin rasipati
al' će njegov sjaj
polako jenjavati.*

...
*Koliko sutra, konačno,
nekud ću da se denem...
Gle crva što tek u omegu
zgrčen može da krene.*

Treba zapamtiti ovu pesmu, ovu modernu pasiju po Miodragu Stanisavljeviću.

Ovu pesmu sam onda citirao znajući je iz njegovog rukopisa. Kada će je, posle dve godine, objaviti u svojoj prvoj knjizi, biće malo izmenjena, biće, recimo, lišena ovde citirane prve strofe, ali ne i njenog bitnog, osnovnog, tragičnog značenja i osećanja prolaznosti života.

Svoj začin sunce će na Mišu rasipati još četiri decenije i malo više... Ne uzalud... Objaviće on desetak knjiga, najviše pesničkih, ali i knjige dramskih i humorističko-satiričnih tekstova, knjige za decu i jednu teorijsku – o epici i drami, kao i jednu knjigu prepeva Pasternakovih stihova. Podići će dva sina... Ali, kako se taložilo, njegovim stihovima rečeno, »*breme dana i godina, / ko prah brašna što se slaže / na paučinu starog mlina*«, tako mu je i sjaj sunca jenjavao, a njegov začin bivao sve gorči.

Ali, šta je još u međuvremenu bilo?

Kada sam, u proleće 1965, napuštao *Vidike*, odlazeći u vojsku, predložio sam Redakciji, što je na najbolji način bilo prihvачeno, da uređivanje lista preuzme Miša. I Miša je napravio nekoliko brojeva, ali kada sam se posle godinu dana vratio u Beograd, Miše u *Vidicima* više nije bilo. Kako i zašto, to tačno ne znam; redakcijske promene su bile »tekuće pitanje«, koje je onda uvek rešavao Univerzitetetski komitet.

Slučaj je, međutim, hteo da se, ubrzo potom, Miša i ja opet nađemo u istoj kući – ovoga puta u Televiziji Beograd: Miša (koji je u međuvremenu

diplomirao jugoslovensku i svetsku književnost i magistrirao dramaturgiju na Pozorišnoj akademiji) – u Dramskoj redakciji, kao dramaturg, ja – u Informativnom programu, kao novinar i urednik emisija »TV lektira« i »Kultura danas«. Nisu nas, nažalost, naši poslovi vezivali, ali česti susreti u zgradi Takovske 10 čuvali su, ako ne i razvijali, naše nikada i ničim pomućeno staro lepo i srećno studentsko *vidikovanje*. Jednom smo, ipak, i na TV uradili nešto zajedno. Zamolio sam ga da mi za jednu emisiju »Kultura danas«, posvećenu baletskoj umetnosti, u kojoj bi se pojavile i učenice Baletske škole »Lujo Davičo« u Beogradu, napiše pesmu o maloj balerini. I Miša je, tako, možda malo nevoljko, ali ne pokazujući mi to ni na koji način, napisao veoma lepu pesmicu, koju je potom »uglazbio« kompozitor Rastislav Kambasković, a u emisiji otpevao Dečji hor Radio Beograda. »Pesma o maloj balerini« ima pet katrena, a evo jednog:

*Gledam devojčicu jednu
Kako vežba korake prve
Kako se prkosno i uporno
Na neočvrsle izvija prste*

A kada sam krajem sedamdesetih napustio i Televiziju i prešao u BIGZ, jedna me je želja, od prvog dana, godinama držala: da BIGZ objavi knjige *vidikovaca*, iz onih ranih šezdesetih godina, što ni po čemu nije trebalo da bude, a nije ni bio problem, jer svi su oni već bili poznati, potvrđeni, značajni pisci. I mogao sam se samo radovati tome kako su se njihove knjige pojavljivale u BIGZ-u jedna za drugom: Petra Cvetkovića, Milana Komnenića, Ivana Rastegorca, Filipa Davida, Ljubiše Jeremića... Negde pred kraj 1988. pitao sam Mišu da li možda ima spreman pesnički rukopis. I vrlo brzo rukopis mi je i stigao. Ali kako je i godišnji *Izdavački plan* za 1989. godinu već bio gotov i morao se, po ondašnjoj zakonskoj obavezi, objaviti do kraja godine u dnevnoj štampi, *Plan* je osvanuo u *Politici* bez naslova Mišine knjige. To, međutim, ni najmanje nije ugrožavalo knjigu, jer izdavač je imao prava da naknadno objavi *Dopunu Izdavačkog plana*. Ali, za nevolju, ja nisam stigao da to Miši na vreme kažem. I nije trebalo dugo da čekam da na moju adresu u BIGZ-u stigne njegovo ogorčeno pismo kojim je tražio da mu odmah vratim rukopis. Njegovo pismo me je duboko pogodilo. Razumeo sam ja njega: doživeo je to kao moju prevaru, izdaju... Ali zbolela me je njegova teška besprizivna presuda koja mi nije davala ni najmanjeg prostora za bilo kakvu priču, za objašnjenje, za odbranu, za ispravku... Pa ipak, usudio sam se na to – ako je on izgubio veru u mene, ja nisam u njega – i napisao sam mu pismo, moleći ga da ne povlači rukopis, podsećajući ga i na naše *Vidike*... Pismo mu nisam poslao poštom, nego sam mu ga lično odneo, vodeći sa sobom, kao svoju poslednju odbranu, i Ljiljanu Đurđić, Mišinu staru blisku prijateljicu, a tada već moju supru-

gu. Nismo, možda srećom, našli Mišu, pa sam pismo udenuo u vrata njego-vog stana...

Sa svakim potonjim danom, kako od Miše nije stizao nikakav odgovor, bivalo mi je, u stvari, sve lakše: primao sam to kao njegovo prečutno pomirenje. I knjiga *Ritmovi 3* izašla je za Sajam knjiga 1989, sa izvodom iz moje recenzije na klapni, sa koje prepisujem:

Šezdesetih godina, kada se još uvek svaki razgovor o »mladoj srpskoj poeziji« završavao imenima Branislava Petrovića, Ljubomira Simovića, Matije Bećkovića, Božidara Šujice, Milovana Danjolića, Dragana Kolundžije – javlja se novi pesnički talas, veoma bujan, ali koji će se široko razuditi. Sve vratnice novog pevanja i mišljenja su otvorene – iskustva svetske moderne poezije bila su već dostupna.

Jedan osobeni dah iz tog širokog i šarolikog pesničkog zamaha prispadao je Miodragu Stanisavljeviću (1941). Kažem dah, jer kod ovog pesnika u otklonu je bio svaki veliki gest, zvučna fraza, visoki ushit, što je i te kako odlikovalo neke potvrđene mu prethodnike. Na delu je pesnička disciplina – jezička istančanost, prefinjena slikovitost, uzdržana osećajnost. Stroga lirika izvesnog »simpatičkog nerva« koji dotiče nevidljive žice na kojima treperi vaskoliki svet...

... Ritmovi su mnogo više nego naslov, ritmovi su za Stanisavljevića sama poezija, sva poezija, differentia specifica poezije. Ritam je osnova, vrelo iz kojeg sve drugo izranja: odnos među rečima, metafora, slika, simbol, značenje – jednom reči: pesnički jezik, »gramatika poezije«.

Iste godine knjiga je dobila nagradu UKS »Milan Rakić«. Primajući je Miša je izgovorio i: »Zahvalan sam gospodinu Dimitriju Tasiću...« Primio sam to kao odgovor na ono moje pismo... Ne znam koliko se Miša svemu tome – knjizi, nagradi – obradovao, bio je on veoma škrt u javnom, vidljivom iskazivanju svojih osećanja, ali ja sam bio srećan. (Sasvim uzgred: prvi put me je neko oslovio rečju *gospodin*. Ta reč onda još uvek nije imala »prava građanstva« – zato mi je, upućena mi tada od veoma suzdržanog Miše, zazvučala na poseban način, kao nikada posle.)

Miodrag Stanisavljević, koji je još kao mladi pesnik znao da je čovekova *omega* – »zgrčeni crv«, krenuo je u svoju životnu, pesničku, stvaralačku avanturu, imajući kao svoju jedinu *poputninu, lađarinu, mostarinu* – svoju ljubav. I njegove rane ljubavne pesme »Zavojite stepenice, k njoj« i »Od velikih nacionalnih parkova lepša si« znale su naizust mnoge studentki-nje književnosti. A te svoje životne isprave (*poputninu, lađarinu, mostarinu* – ljubav) nikada nije izgubio, i kada je, predosećajući da se približava svojoj *omegi*, pevao, kao »zgrčeni crv«, crno, da crnje ne može biti:

*Al' novo jutro je kao i jučerašnje:
crno drveće, crne ograde...*

Ili:

*Puštam ništavnosti da me plave
i raznose kud hoće.*

Ali:

*Odjednom zalutali glas nečijeg petla
prekrije ceo kraj bojom nekog srećnijeg doba
i sve opet ispuni verom.*

Da li ju je sačuvao, veru? Tokom onih teških devedesetih godina Miodrag Stanisavljević, pesnik, dramski pisac, teatrolog, filmski kritičar, dramaturg, laureat nagrada »Isidora Sekulić« i »Milan Rakić«, bio je među prvim žrtvama velike čistke na Televiziji Beograd. Ali gubitak posla nije bila njegova jedina nevolja. Znao sam i za druge njegove, veće i teže. A i nisu ga pekle i ogorčavale samo njegove...

Posle je njega, i sve nas, njegove prijatelje i sve druge, svakoga na poseban način, stigao njegov i naš *h(umor) u glavi*.

Kada sam ga poslednji put sreo, rekao sam mu: »Mnogo si gorak, Mišo«. Odgovorio mi je samo: »Jesam...«

A kada se, samo godinu dana pre svog susreta sa svojom *omegom*, sreo sa Ljiljanom Đurđić, koja je upravo bila objavila neke memoarske zapise, rekao joj je, sasvim blago: »Nemoj da pljuješ po svojoj prošlosti. Ona je sve što još imamo«.

A meni je Miša, Miodrag Stanisavljević, ostao kao onaj njegov rani *klas*, koji je život nije milovao preko njegovog *dugog i nežnog osja*, nego obrnutim putem, otvarajući mu bodlje, izazivajući mu oporost, ispunjavajući ga gorčinom i bolom, ostavljajući ga usamljenim, jedinstvenim...

Ivan Rastegorac

Osamljeno, avanturistički ustreptalo srce

O poeziji Miodraga Stanisavljevića, povodom smrti pesnika

Iz Gornje Dobrinje (kod Požege), preko užičke gimnazije, Miodrag Miša Stanisavljević došao je na beogradski Filološki fakultet i u srpsku literaturu s neobičnom zrelošću, savesnošću i svakako talentom. Pri tom je stalno ispoljavao čvrstu volju da neprekidno »radi na sebi«, to će reći ispravlja svoje nedostatke. Družio sam se s njim intenzivno desetak godina (negde od 1961. do početka 1972. godine), dok nisu počele obostrane egzistencijalne nevolje, i smatram da sam barem o tom periodu njegovog stvaranja pozvan da govorim. Uostalom, u tom vremenskom razdoblju zajednički smo, »u četiri ruke«, napisali desetak tekstova o filmu i jednu radio-dramu (*Nebeski jahači* o Sent-Egziperiju). Već sa prvim radovima, pre svega pesničkim, otkrio je svoje profinjeno, kompleksno biće, svoju trajnu okrenutost pesničkoj suštini. Danas se može postaviti pitanje da li je tadašnje njegovo stvaralaštvo pa i ono koje je nastajalo do njegove smrti (kao uostalom i stvaralaštvo drugih pesnika u to vreme formiranih oko listova *Student*, *Vidici*, *Polja* i časopisa *Delo*), da li je dostoјno proučeno i inkorporirano u srpsku poeziju.

Neverovatno je koliko si nepotreban – pevao je Stanisavljević sledeći unešte koliko svoju stvaralačku i životnu izolovanost (u kojoj je bilo prisutno i samoizgnanstvo), loman, nimalo prisan odnos pesnika i sveta koji ga okružuje. Potpuna osamljenost dala je pečat već njegovim prvim knjigama (*Pesme * Pisma Aleksandra Roša*, Vidici, 1965. godine i *Pesme s putovanja i druge*, nezavisno izdanje sa arh. S. Mašićem, 1969. godine), u kojima se može naći i stih: *U pustinji sagradih dom, pustinja mi beše okućnica*.

Stanisavljević je pokazao svoj talenat najpre na planu preobražaja, širenja okvira i redukovana pesničke slike. Tražio je, pronicljivo promatrao i osmisljavao, ponekad filigranski zagnjuren u mikrosvet, prizor iz prirode, pejzaž koji je budio njegova osećanja punoćom i lepotom svojih obrta, neočekivanim ispoljavanjima, senzibilitetom. Mislim da je u to vreme u strukturu metafore uneo mnogo toga novoga, po slobodi veličajnosti vizije bliskog duhu savremenih maštara.

U periodu o kojem je reč interesantan je i Stanisavljevićev odnos prema sentimentu. U našoj savremenoj poeziji, onoj koja nešto znači, sentiment je odavno proglašen balastom prošlosti i olako odbačen. Za Stanisavljevića je on, naprotiv, predstavljaо neizmerno polje za najsuptilnija lirska istraživanja. U tim traganjima bez kompleksa (mada ih ovaj pesnik nije uvek bio lišen) uspeo je da napiše nekoliko izuzetno dobrih ljubavnih pesama, na granici ganutljivog, ali koje svojom čulnošću i lepotom reči pretežu na ovu stranu i postaju omiljena poputnina malobrojnih probirljivih čitalaca (»Zavojite stepenice, k njoj«, »Sprečen sam da dodem na vašu malu svečanost...«, »Šumski potok«, »Bejasmo u dva predela«).

Kamerne, jezički originalne i pročišćene, mnoge Stanisavljevićeve pesme ovog perioda okrenute su sudbinskom, iznikle iz spoja osećanja sa razmišljanjem. I kada su pred nama slike ustalasnih polja žita, vetrovitih večeri, velikih mirnih površina reka ili jezera, slike tršćaka, voćnjaka ili naglih prolećnih pljuskova, prizor iz prirode je tu prevashodno kao neomeđeni ekran za projektovanje agonija duše (»Male nevešte kuće«, »Selo«, »U tvom poslednjem pogledu«, »Hiljadugodišnji pljuskovi«). Na ovom mestu valja istaći i pesmu »Pesma« koja svojim mnogostrukim nabojem, na putu ka nadnaravnom, spada, po mom mišljenju, u najbolja ostvarenja kostićevske lirske tradicije.

Vezujući se za poeziju fatalistički, sledeći odsev najkontemplativnijih trenutaka svog bića, u trenucima duševnih stihija bio je sklon dečačkoj mimi-kriji, povlačenju u svoj zatvoreni svet ili prisustvovanju događajima samo postrance. Nežan i krhak, pa ipak čvrst, kontrolisan, bio je alergičan na raspričanost, na podignuti ton, na zadihanost. Lakoća i dovitljivost u izražavanju ponekad su kod njega kao bogomdani. Od svojih literarnih početaka on je verovao u tehniku pesme, u versifikatorsko umeće i već time se razlikovao od većine tadašnjih mladih pesnika. Uvek u pesničkom stanju bacao se na svoje zabeleške i fragmente ili na neizglačane celine tek kad bi osetio da su se u njemu usaglasile sve komponente za stvaranje. Sa poleđine nekakvih biltena, na kojima je obično zapisivao, stizali su do nas stihovi, pravi kardiogram jednog osamljenog, avanturistički ustreptalog srca.

Filip David

Pesnik u mračnom vremenu

Skica za jedan portret

Mišu Stanisavljevića upoznao sam početkom šezdesetih godina na studijama Jugoslovenske i svetske književnosti. Bilo je to vreme bez televizije (tek je započinjao eksperimentalni program), bez kompjutera, vreme književnih časopisa, knjiga, jednopartijskog sistema, vreme kada su pisci i knjige dočekivani sa pažnjom, kada su održavane burne književne večeri, na kojima si postajao ili propadao kao pisac, vreme studentskog književnog časopisa *Vidici* koji će, kako se pokazalo, odigrati značajnu ulogu u savremenoj srpskoj književnosti. Dakle, to je bilo, ukratko, okruženje u kojem smo počeli naše studije i ubrzo se pokazalo da su neki od bručoša već imali u svojim sveskama i beležnicama prve ozbiljne pesničke i prozne sastave što je po prirodi stvari dovelo do bližeg upoznavanja, pa i do zajedničkih nastupa na književnim večerima na fakultetu ali i izvan njega. Tu, u takvim prilikama, u jednoj dosta zanimljivoj i podsticajnoj atmosferi za mlađe pisce upoznao sam Miodraga Mišu Stanisavljevića i to poznanstvo, koje se ubrzo pretvorilo u prijateljstvo, trajalo je do samoga kraja.

Prijateljstvo? Kada sada, posle svega, razmišljam o tome, izgovorio bih tu reč sa opreznošću. Miša je bio stidljiv, zatvoren, kao da je on, seljače iz požeškog kraja, osećao strah pred velikim gradom i njegovim iskušenjima. Prijateljska osećanja iskazivao je na svoj poseban, osoben način koji nije bio uobičajen, a ni direkstan. Meni je tada, u tim danima upoznavanja, ličio na poeziju koju je pisao i koja mi se veoma dopadala: nemetljiva, diskretna, lirska u pravom smislu reči, jednostavna na jedan privlačan i svež način, stihovi o prirodi, biljkama, svetlu i suncu, delić nekog stvarnog ili zamišljenog zavičaja koji je nosio u sebi. U toj prividnoj jednostavnosti skrivalo se, istovremeno, samo srce poezije, mnogo višeslojnije i tajanstvenije nego što se na prvi pogled ili prvo čitanje moglo učiniti.

Sticajem okolnosti (prvo kao urednik u *Vidicima*, a potom kao urednik u Dramskom programu Televizije Beograd) učestvovao sam u objavljuvanju njegove prve zbirke pesama, u realizaciji njegovih televizijskih drama, a potom je na moj poziv došao na Televiziju Beograd gde se zaposlio kao dramaturg. Valja reći da je Miša Stanisavljević pisao odlične filmske i televizijske

kritike i da sam u svome životu sreо malо ljudi sa tako pouzdanim i sigurnim kriterijumom. Njegove ocene i analize bile su uvek besprekorne a dramaturški saveti koje je davao piscima – oni pravi. Bio je jedan od malobrojnih istinskih profesionalaca u čiji se sud moglo bespogovorno verovati.

Još je u nečemu predstavljao izuzetak: u danima »događanja naroda« priпадao je onoj grupi malobrojnih koji su se od samog početka suprotstavili preovlađujućem populizmu i duhu palanke kao i potonjem režimu Slobodana Miloševića. U stvarima političkih procena bio je jednako tačan i pouzdan kao i u procenama kvaliteta umetničkih dela. Imao je taj duboko usađeni osećaj za istinu, pravičnost, a najviše se užasavao svih vrsta manipulacija i zloupotreba. Našao se odmah u nevelikoj grupi onih koji su se na Televiziji Beograd suprotstavili ratnoj propagandi i govoru mržnje. Ali, on, ličnost izuzetno razvijene individualnosti teško se uklapao u bilo kakav kolektivni bunt, pa i u pokrenutu sindikalnu bitku za poštovanje kodeksa, a ni kasnije, kada je sa grupom urednika i saradnika izbačen sa Vučelićeve Televizije, nije se uključio u sudski spor koji je povodom toga pokrenut. Njemu je bilo prirodno da tu bitku, taj spor, vodi sam, da svoje ogorčenje, svoje nepristajanje, svoj bunt protiv samovolje, protiv ratne propagande, laži i zločina vodi na svoj, osobeni način, ostavljajući za trenutak po strani lirsku poeziju, dramu, a pretvarajući svoje pesničko pero u ubojito oružje. Njegovi satirični zapisi, žestoki, duhoviti, gorki i puni jeda, zapisi o vremenu u kojem je živeo, o političarima koji su to vreme obeležili, većinom su objavljivani u stalnoj rubrici u *Republici*, sigurno uz Koraksove karikature predstavljaju najbolje svedočanstvo o svemu onome šta nam se događalo. Pisani brilljantnim jezikom, izlažući ruglu jednu izopačenu politiku i sumanuto doba, nemilosrdni u svojim konstatacijama, aforistički precizni, u svojim najboljim izdanjima (a takvih nije malo) dostižu vrednost antologiskih dometa u žanru.

A privatno, kako se senka mračnih vremena širila, Miša Stanisavljević postajao je sve zatvoreniji, sve ogorčeniji, povlačio se potpuno u sebe, sve nedostupniji za spoljnu komunikaciju. Iz siromaštva upao je u bedu, ponosito odbijajući da traži pomoć ili je prihvatajući samo koliko je to bilo neophodno, koliko nije pogađalo njegov ponos.

Tako je, na kraju, prihvatio i svoju neizlečivu bolest, kao nekog stranca koji se uvukao u njegovo telo i sa kojim on sam i niko drugi mora da se obračuna. Za njegovu smrt najbliži prijatelji saznali su tek pošto je po sopstvenoj želji sahranjen u najužem krugu porodice i to više od mesec dana pošto više nije bio među živima.

Milan Milišić

Opčinjavanje

M. Stanisavljeviću

*Da li to štekće šivaća mašina, da l' pokrov od lišća šije
Da li me vid, sluh i njuh ostavljaju?
Daljine što dosegnuh – ne beste li daleke?
Divljine – ne beste li dovoljno divlje?*

*Nad drvenim trajanjem stola zastaje twoja ruka
I kao beli stih krhka lomi se u zglobu
»Završi svoju knjigu, dosta mi je bilo reći«
I odvodiš me u zatvorenu sobu*

*I potom ležeš tako prilježno, o prljavo opčinjavanje!
Po svu noć dijamantom daha režem okna
Izjutra: izlećem kroz prozor u dvorišta
I da se umijem, pokušavam – vodom!*

*A nedovršen sonet hrama za mnom kao pseto
Kad god umre jedan pesnik, druga počinje kiša
Dok kujem plan da ti velelepne srušim divorce
Plaho se runi prah s mog zida i: sve briše!*

(1966)

Iz zbirke *Stvaranje Dubrovnika*

Srđa Popović

Pozdrav Miši Stanisavljeviću

Družio sam se u životu sa dva čoveka obdarena velikim talentom i iskrenom skromnošću. Redak spoj. Tim pre što su pripadali dvema različitim profesijama od kojih nijedna baš nije poznata po skromnosti, naprotiv. Jedan je bio glumac, drugi pesnik, Zoran Radmilović i Miša Stanisavljević. Obojica su prerano umrla, valjda neumesni u našem novom svetu u kojem caruje postiđujuće samoreklamersko nadvikivanje mediokriteta i ništarija.

Mišu sam upoznao juna 1968. godine u dvorištu Filozofskog fakulteta, u vreme planetarnog bunta čitave jedne generacije, kada se rađala jedna nova kratkoveka utopija »politike bez politike«. Zbližila nas je skepsa prema levoj političkoj retorici ove pobune, ali još više za nas novi ukus slobode, osećanje oslobođanja od ortodoksije i licemerja sivog ideološkog idiotizma. Za nas junak 1968. godine bio je sam život. Budimo realni, zahtevajmo nemoguće. I Miša je razumevao tu pobunu kao kulturni, a ne politički događaj. Rađanje nečeg što bi se danas zvalo »novi kulturni obrazac«.

Kulturna revolucija.

Miša je moj drug iz te revolucije. Neuspješne poput mnogih drugih, delegirane događajima u domene kontrakulture. Desetog juna, kasno noću vraćali smo se sa poslednjeg mitinga. Na Trgu Republike mladi ljudi igrali su kozaračko kolo, slavili »pobedu«, prevareni Titovim govorom u kojem ih je »podržao«. Miša je bio očajan. Doživećemo kasnije zajedno još mnoge poraze. Miša je bio moj drug u tim porazima.

Negde kasnih devedesetih na moju njujoršku adresu stigao je primerak *Republike*. Taj list sam, kao i mnogi drugi, čitao počev od poslednje strane na kojoj je Miša objavljivao svoje dijagnoze. Pogled mi je pao na mali podnaslov na kraju teksta, nisam verovao svojim očima: »Pozdrav Srđi Popoviću«. Odložio sam novinu, tog trenutka nisam mogao dalje da čitam. Bio je to pozdrav iz jednog sveta koji više nije postojao, u kojem je sve propalo, koji sam pokušavao da sahranim i koji je sahranio mene, ali je sve to preživelio Mišino drugarstvo.

Sretao sam Mišu nakon svog povratka u zemlju. Bio sam na promociji njegove knjige, razumeo sam zašto na njoj nije imao ništa da kaže, zašto ga

ta »priredba« ispunjava čuđenjem i nelagodom zbog izgovorenih pohvala. Posle svega, čemu govor?

Sretao sam ga obično kasno noću kada sam se vraćao kući, obično u pustoj Ulici Lole Ribara. Zastali bi, osmehnuli se, ali nismo mnogo razgovarali. Izbegavali smo temu politike. Svesni, kako bi Miša rekao, da smo svedeni na »glupe aveti«. Najčešće bi se to svelo na ono »Šta da ti kažem!« A opet, radovao sam se tim susretima, a mislim i on, pokušavali smo jedan drugom da to nekako damo na znanje. Ostali smo drugovi i u ničemu.

Na rekama, kanalima i jezerima postoje vodomerne stanice koje mere vodo-staj, odstupanje od srednje visine niske vode. Tekstovi Miše Stanisavljevića objavljivani u *Republici* tokom devedesetih godina, poput izveštaja o vodostanju, i tada i u današnjem čitanju, merili su precizno, postepeno, neumitno i duboko opadanje poštenja, pameti, duha, pa i same ljudskosti čitavog jednog društva. Sa tom opštom osekom tonuli smo svi, zajedno i istovremeno, pa mereći se uzajamnim poređenjem ne bi ni primećivali stvarnu dubinu pada da nije bilo Miše. Postoje vremena u kojima je naj-veći podvig i najveća hrabrost – jednostavno biti ono što jesi. Miša nije nikada bio manje od toga, ali nije podlegao ni tako čestom iskušenju sujetu da bude više od toga. Za to je potrebna prava mudrost.

Izvor te mudrosti bio je Mišin optimizam. Nema sumnje da je, gledajući otvorenim očima oko sebe, Miša Stanisavljević mogao i morao pisati tekstove pune očajanja. Ali činjenica da je naterao sebe da drži oči otvorene i da uopšte piše dok se oko njega ruši svet, svakako je znak vere, onoga što bi se moglo zvati – beznadežnom nadom.

Miroslav Isaković

Legenda o stidu

Uspomena na Mišu Stanisavljevića

Da me je neko posle mog prvog susreta sa Mišom Stanisavljevićem upitao koja je njegova najočiglednija osobina rekao bih, bez premišljanja – stidljivost. Površnost takvog prvog utiska možda je i bila prirodna. Nalazili smo se najčešće u kafanama koje su tada vrvele od retora, ne obavezno nezanimljivih a često i duhovitih, ali koji su se previše glasno, podstaknuti alkoholom, poigravali naizgled lucidnim zapažanjima. Miša je najčešće čutao. Ne, nije se moglo reći da ne učestvuje – slušao je pažljivo, osmehivao se, reklo bi se i da uživa. Ponekad bi nešto i tiho rekao. Vremenom sam počeo da se trudim da, između kakofonije kafanskih glasova, čujem i šta on kaže. U njegovim rečima, kojima nije nedostajao blag humor, otkrivala se neka izvorna, sabrana lucidnost koja se najčešće razlikovala od rasipničkog govora mnogih od nas. Počeo sam da obraćam pažnju na njega. Značenje izraza s kojim nas je slušao, pa i priroda njegove stidljivosti, dobijali su za mene, vremenom, novi, ponekad i paradoksalni smisao. Većina od nas, nešto starijih od Miše, imala je prema njemu pomalo zaštitnički odnos. Da li zbog njegove stidljivosti, posebno stidljivosti sa ženama? Ali, malo-pomalo, njegovo čutanje i osmeh s kojim bi pratio razgovore živahne kafanske skupine tumačio bih, katkad, u inverzivnom ključu. Kao da je on bio taj koji je sa zaštitničkom blagonaklonošću pratio naše intelektualne igre dok se, prikriven svojom stidljivošću, posvećivao nekoj suštinskoj ozbiljnosti o kojoj se sa decom ne razgovara. Prepoznao sam njegov stid ne samo kao običnu stidljivost nego kao jedan etički i estetski organ koji je kod njega bio razvijeniji nego kod drugih.

Ipak, i on sam voleo je da se igra, mada obično u kamernom sastavu. Kad bi se, najčešće sa Ivanom Rastegorcem, popeli do mog stana iznad kafane »Grmeč« i slušali muziku; on bi se opuštao i njegova duhovitost bi postajala smelija. A, ipak, nije mogao da me zavara. Počeo sam da pratim njegovu poeziju (koje se, kako je jednom mnogo kasnije sam napisao, »neće postideti srpski jezik«). Bila je to lirika u najplemenitijem značenju tog pojma. Činilo bi mi se, ponekad, da sam u njoj osećao prizvuk japanske poezije i da je u njegovim pesmama prisnost čak i sa njemu poznatim pejzažima

bila prisnost stranca. Tada me paradoks te prisnosti nije zbumjivao, čini mi se da mi je danas jasnija. Međutim, kako je bio moj znanac, njegovu poeziju nisam mogao da doživljavam isključivo kao literaturu. Zamišljao sam ga kako стоји, usamljen, i posmatra svet *tim pogledom*. Krajnje jasnim, neizveštačenim, sa nepatvorenom i nimalo deklarativnom setom. Opasna mešavina dečje bezazlenosti i iskonskog iskustva. Bilo je u tom pogledu, što sam tada naslućivao a sada znam, neke suštinske odgovornosti. Zato nisam mogao da izbegnem izvesno podeljeno osećanje prema njemu: pokroviteljstva ali i stida, kao da izneveravam nešto važno što je on znao, a što smo mi često, u žaru naših razgovora, zaboravljali.

No, daleko od toga da sam u njemu tada video nekog moralnog sudiju. Uživao je, najčešće iz prikrajka, u nestaslucima ili im se i sam prepustao. Ostala mi je u sećanju smišljena zbrka koju smo, zajedno sa Ivanom Rastegorcem, napravili među učesnicima Zimske filmske škole u Gracu na moru, zbog čega smo, u ranu zoru, morali da se krišom iskrademo iz hotela. I smelog kupanja u ledenom februarskom moru na istom tom putovanju koje se, jednog vetrovitog dana, završilo u Dubrovniku u neprekidnoj, skoro poetskoj igri kojoj se pridružio i naš prijatelj, pesnik Milan Milišić. (Taj dan, koji bih možda i zaboravio između mnogih sličnih, da mi se, kao simbolična opomena, nije javio u jednom drugom vremenu, prvo posle Milaneve a kasnije posle Mišine smrti.) Imao sam utisak da se i sam Miša smeliće prepusta nekoj divljoj radost kojom smo živeli tog dana, zahvaljujući posebno Milanu Milišiću čijem satirskom šarmu nije bilo lako odoleti. Bio je među prijateljima i imao je poverenja u njih. Mnogo kasnije upitao sam se – dokle. Upravo to dokle, muči me i danas.

Posle sedamdesetih godina retko sam ga viđao, recimo da smo bili žrtve florškule »životi su nam pošli nekim drugim putem«. Ništa dramatično, prosto smo jedan drugom iščileli iz života. Ali smo se srdačno pozdravljali pri retkim susretima. Međutim, negde početkom devedesete, skoro da je na ulici izbegao susret sa mnom: mimošao me je brzo, možda je promrmljaо nešto, nisam ništa čuo. I sledeći put je prošao pored mene oborene glave, u nelagodnom čutanju. Tek kada me je video na jednoj sesiji Beogradskog kruga počeo je ponovo da me pozdravlja. I tada sam shvatio. Nacionalističko ushićenje uzimalo je maha. Mnogo Mišinih prijatelja iz ranijeg vremena prepustalo se, bez zazora, tom izvitoperenom ushićenju. Broj onih koji su njime bili inficirani daleko je premašivao broj imunih. Statistički je bilo verovatnije da će znanci koje sreće biti među zaraženima. Nije smeо da im se obraća. Strepeо je. Unakažen jezik borbenih pokliča i mržnje, tako dalek njegovom lirskom jeziku, zaposeо je scenu. Očito se gadio. I više, što je bio poslednji vid naklonosti prema onima s kojima je nekad bio blizak, stideo se zbog njih. Njegovo osećanje stida, ranije skoro poput metafizičkog

stava izraslo iz lične stidljivosti, pomalo rasplinuto, počelo je da dobija sa-svim određeno usmerenje. Vreme ga je obilato hranilo: istorija je u kratkom periodu istresla na ovo područje obilje laži, pljačke, pokolja, izvitoperenog i ubilačkog patriotizma, prevara, gluposti, množili su se konvertiti, koristoljubivi dušebrišnici, pisci koji su se zanosili ratnim pohodima, blagosiljani zločinci, lažni rodoljupci koji su ratom zgrtali bogatstva, dok je osiroma-šen i zaluđen narod trošio poslednje ostatke i svog morala i svoje materijalne bede na »nacionalnom buvljaku«. Počeo je da ispisuje hroniku tog brloga. Pratio sam njegove napise u *Vremenu*, *Borbi*, kasnije u *Republici*, počev od antologiskog teksta »Abdicirajte!« upućenog Slobodanu Miloše-viću krajem 1990. godine, još pre početka ratova. Njihovu duhovitost, koju je ipak sačuvao, sve češće je prekrivalo gađenje.

Da li je gađenje bilo razlog što je poslednjih godina živeo u bedi? Neki, od mene skriven, lični razlog? Ili stid koji ga je vezivao za egzistencijalno dno? (Nije slučajno jedna njegova kolumna nosila naslov »Vreme bez stida«.) Kao da je svako pomeranje iz bede značilo kompromis sa bedom i gado-stima vremena u kojem je živeo poslednjih godina. Bio je izbačen sa Tele-vizije. Nije mogao, ili nije htio, da preuzme, osim pisanja svojih kolumni, neki posao koji bi njegov materijalni položaj učinio bar malo povoljnijim. Viđao sam ga, katkad, kako prodaje drangulijice na Bulevaru ili kraj Pa-lilulske pijace. Vedrina s kojom mi je govorio o tome kako ih pravi ili o do-godovštinama sa malim uličnim prodavcima zapanjujuće je odudarala od jetke turobnosti njegovih članaka. Ja, međutim, reagujući možda sasvim konvencionalno, nisam mogao da izbegnem osećanje stida. Izgledalo mi je zastidjujuće da je čovek njegovih vrednosti tako olako, posebno od njemu profesionalno bliskih, prepušten nemaštini. Suptilni pesnik, tvorac nekih od najboljih dečjih drama srpske književnosti kao da u novonastalom svetu nije imao ni najmanju nišu koja bi mu obezbedila elementarno pristojan život. Ili je nije htio? Dok je kod mnogih bilo »zatrto osećanje sramote«, on je tu sramotu, prepostavljam, doživljavao skoro fizički. Negde je napisao da je »prekoračenje estetskog praga osetljivosti uvod u rođenje monstruma«. Njegov prag estetske i moralne osetljivosti očito je bio veoma nizak zbog čega je bio ranjiv i u »običnim vremenima«. Monstruoznosti devedesetih prošlog veka za takav estetski i moralni prag su, verovatno, bili nepodno-šljivi. Čak i svaki napor najobičnijeg snalaženja u takvim okolnostima mo-žda je za njega izgledao kao moralni i estetski prekršaj. Za one koji su ga cenili, a nisu imali snage da prate rigorozni izbor njegovog načina života, mada dovoljno osetljivi da ga bar donekle razumeju, on je mogao da bude stalna opomena, granični slučaj koji održava tako neophodnu meru stida.

Jednom sam ga sreo na nekom protestu, mislim povodom preuzimanja Studija B od strane Miloševićeve vlasti. Pred zgradom Gradske skupštine

stisnuta tela. Miša je, kao u nekoj dobokoj rupi izdubljenoj u gomili uzavreloj od negodovanja, potpuno usamljen, sedeo na tlu. Glava mu je bila pogнута. Priložio je svoje telo protestu, a ipak?... Seo sam pored njega, nismo imali potrebu ni da razgovaramo – kao da je sve bilo jasno. Na neki način, ma šta se bude desilo, i kada bude i ako bude prestala dugogodišnja mora, naša osakaćenost biće konačna. I pamćenje zauvek zatrovano. Ni sam bio sposoban ni da se na pravi način setim onog mladića koji je pisao tanane pesme ili se stidljivo smeškao uz kafanski sto jer je, i meni samom, sećanje bilo izobličeno jednom izvitoperenom optikom. Shvatio sam da su čak i kolumnе koje je pisao bile neki oblik samožrtvovanja, jedno visoko-etičko samosakaćenje. Ponovo sam osetio stid. Recimo, da je i ovaj stid zavestanje koje nam je ostavio.

Predrag Čudić

Dragi Ihi,

sećanje na Mišu Stanisavljevića puno je nekakvih protivurečnosti koje su me čas vezivale za tog čoveka, a čas udaljavale od njega. Mišu sam prvi put video na seminaru naše katedre u Takovskoj ulici, kad se jednom godišnje održavala kao nekakva smotra pesnika. Bilje tu gomila sada sasvim nebitnih miljkovićevaca koji su u stilu vatra i ništa sa puno retoričkog žara, za to su Crnogorci eksperti, govorili neke opštečovečanske istine, Prometej do Prometeja. Onda se u toj gomili bledolikih pojavi jedan mlađi sa prćastim nosom i neboplavim sitnim očima, izvadi novčanik, u stvari buđelar (ti znaš zašto buđelar bolje pristaje njegovom stilu), i poče da traži po pregradama. Najzad je izvadio ispresavijan papir, razmotavao ga je drhtavim rukama, tremor je bio sastavni deo njegovog senzibiliteta, i glasom takođe podrhtavajućim poče da čita nekakav lirske zapis o bočici za vešplav. Bilo je to toliko novo da se i sad sa vedrinom sećam tog trenutka. Bili smo u godinama kada smo poeziju stavljali iznad svega i kada takmičenje pesnika nije biralo sredstva, a jedino sigurno sredstvo je bilo Tito partija, omladinska akcija. Miša je neko vreme bio miljenik nekih krugova te je na sreću za književnost na Univerzitetu postao glavni urednik *Vidika*, i tada su *Vidici* stvarno bili odlični jer su objavljivali nepoznato. Ali zakratko jer se Stanisavljević nije dao pokoriti komesarima. Objavljivao je proskribovane a sjajne Ruse: Pasternaka, Mandelštama, Remnizova, Bjelog itd. Onda su došli komitetski aparatčici i oterali Mišu i drugove i stavili tačku na jedan sjajan period *Vidika*. Za Mišine vladavine odneo sam neke pesme sa ogromnom tremom i on je odabrao dva kratka zapisa iz te gomile, jedna od te dve pesmice počinjala je ovako: *Nema više o čemu da se piše...* Loša preporuka jednog početnika ili možda dobra. Takav je bio Miša. Čitao sam sve što je pisao pa i njegove filmske kritike, čitao sam ga jer sam osećao da taj čovek zna šta je jezik, kasnije je on to svoje osećanje jezika razvio maestralno u dečjim dramama i uopšte u svojoj poeziji, pa i pamphletima u *Republici*. Jednom sam u jednom uglednom društvu pitao šta prvo pročitate u *Republici* i svi su odgovorili »umor u glavi«, a niko od tih ljudi Mišu nije lično poznao. On je bio *deus absconditus Republike*. U studentskoj mladosti je bio

zanesen plemenitim junacima vesterna te je nosio kožne prsluke i ponekad mi je ličio, s onim svojim nosom prkosno podignutim u nebo, na Ričarda Vidmarka i dobro mu je to stajalo. Najzad, do kraja života nije se dao, a to je platio strašnom usamljenošću koju posle Marijine smrti više nije mogao podneti. Naravno, sADBdina takvih pesnika, kao što su Milan Milišić i Miša Stanisavljević, nikad neće previše zanimati našu kulturnu javnost niti naše takozvane književne poslenike, jer nije sADBdina poezije da svako njom inspira usta, već da postoji negde uprkos svim drangulijama tekućeg života, pa i književnog, jer ona mora biti uvek otkriće, uvek nova i uvek joj se moramo vraćati kao spasenju za naše tako uspavane duše. Hrabrost Miše Stanisavljevića bila je hrabrost kamikaze u vreme Miloševićevih likvidacija po ulicama, za šta je bombardovanje bilo dobar paravan. Miša je pisao tako da sam se ježio od straha. Jednom sam to na ulici rekao njegovoj Mariji: »Marija, pozdravi ga i reci mu da se plašim da čitam koliko je to razarajuće za ono dvoje«.

Ne znam koliko mi je bilo potrebno da shvatim zašto toliko volim žanr slikarstvo. Pre izvesnog vremena dosađujući se na nekoj sednici nekog ministarstva gledam na zidu nešto kao Kanaleta. Venecija, brodovi, luka, nekakva radinost i užurbanost, i toliko mnogo detalja u jednom nevelikom ramu. Ali, u stvari, sve je tu u mnoštvu događanja zauvek zaustavljeno tako da tu vreme ne igra nikakvu ulogu. Stvari su date jednom zauvek. To je, dakle, ta čarolija žanr slikarstva da lakše nego druge teme u likovnoj umetnosti pokaže očiglednim poništavanje vremena. Tako mi se čini sada da Miša Stanisavljević, zapečativši svoje delo metafizičkim pečatom, stoji usred naše žanr slike u kožnom prsluku, podignite glave, kao neki neustrašivi vestern junak iz našeg detinjstva, stoji usred te pijace svega i svačega, moralne i materijalne tranzicije a la renesansna tranzicija, sam nasuprot čitavog jednog društva beščašća, sam i trajniji od bronze.

Ibrahim Hadžić

Sam protiv zlih sila

Mišu sam upoznao kao student prve godine negde u proleće 1966. godine. Odneo sam dve ili tri pesme u redakciju *Vidika*, koja je bila u onom ruševnom, kafkijanskom zdanju sa brojnim terasama prema svetlarniku, na uglu Knez-Mihailove i 1300 kaplara. Pesme sam predao nekom meni nepoznatom uredniku. Posle desetak dana svratio sam do Redakcije da vidim da li su moji radovi primljeni. Tamo je bio jedan oniži plavušan. Kazao sam mu zbog čega sam tu, a on me upitao za ime. Pogledao je u neku svesku i rekao: »Ne, nisu primljene«. Istog trena obuzeli su me bes i razočaranje. »A zašto?«, pitao sam dok mi se grlo stezalo. Mladić tiho, izbegavajući moj pogled i ugnuvši ramenima, odgovori: »Pa nisu mi se dopale«. Nedugo potom saznao sam da se urednik koji mi je odbio pesme zove Miodrag Stanisavljević. Mnogo, mnogo kasnije, kada je naše drugarstvo bilo na »visokom nivou«, ispričao sam mu o mom prvom susretu s njim. Naravno, nije se toga setio ali se slatko nasmejao.

S Mišom sam bio prijatelj dugo godina. Kažem prijatelj, a pod tim podrazumevam i brojna zahlađenja i približavanja. S njim nije bilo lako. Neću da kažem da je bio neveran prijatelj već poseban, svojeglav, zapravo pravi individualac. Naše zблиžavanje odvijalo se uglavnom oko nekih konkretnih »projekata«, a ti projekti su zahtevali zajednički rad i paralelno osvajanje istoga. Nekada su razlozi za zahlađenje odnosa bili sasvim banalni, na primer vremenska neusklađenost u obavezama. To je njemu bilo dovoljno da se »osamostali« i da krene svojim putem. Sledeći naši susreti bili su oficijelni i hladni. I sve tako, dok ga nešto ponovo ne bi navelo da se zblizi.

O brojnim približavanjima i našim, danas bih rekao dečjim aktivnostima u kojima smo uživali i koje su nam u velikoj meri obojile život, mogao bih mnogo toga da ispričam. U tim trenucima bili smo zaista bliski i sledili smo iste ciljeve. Ti periodi trajali su po 3-4 godine, pa opet prelazak na »individualni rad«. Sredinom sedamdesetih godina prošlog veka obojica smo radili u Televiziji Beograd. On u Dramskom programu na prvom, a ja u Školskom

na trećem spratu. Skoro svakodnevno smo se viđali na drugom spratu u hodniku i pričali i planirali razne stvari. Često smo odatle odlazili na teren.

Mogao bih da pišem o Mišinom streličarstvu i njegovim prvo ručno pravljenim lukovima i strelama, o samostrelima (i danas čuvam jedan koji mi je poklonio kasnih sedamdesetih, mada ga ne koristim), pa zatim o pravim »fabričkim«, do »markiranim«. Bio je pravi Viljem Tel. Mogao je strelom da skine jabuku sa glave kakve lepotice.

Mogao bih da pišem o našim zajedničkim odlascima na otpad. O našoj želji da se »osamostalimo« i da ne zavisimo od države i njenih proizvoda. Ponaljali smo razne eksperimente koji su odavno bili izvršeni. To nam nije smetalo jer nam je i to pričinjavalo radost ličnog saznanja i sticanje novog iskustva. Uz predano izučavanje literature – on sve o optici a ja o struji u automobilima – najozbiljnije smo pokušavali da rešimo problem perpetuum mobila, da ulovimo sunčevu i eolovu energiju. Čak smo se zanimali i za mini-centrale na vodu, pa i na bio-gas. I danas mi negde, u nekim sanducima na terasi, leže brojne osovine, kuglageri, farovi, diname itd. U ovom poslu on je dalje odmakao od mene: skoro da je preselio ceo otpad u svoju kuću. U svom dnevniku sam zapisao: dogоворили smo се да око подне кренемо на otpad. Заista sam bio sretan. Дан је био као рођен да се проведе у претуранју гвоžђуре. Наши smo se испред Телевизије. И он је блистao од среће. Иако njegovo lice izgleda melanholično, tog trena mu je nevidljiva vatra sijala iz sitnih, plavičastih očiju. Neprestano me je tapšao po ledima. Išli smo pešice prema Višnjičkoj ulici где се налазе бројни otpadi. Били smo bliskiji него ikada пре.

- Знаш prijatelju, nabaviću neverovatnu stvar – rekao je dosta tajanstveno.
- Šta to? – upitao sam pogledavši ga radoznalo.
- Nabaviću knjigu mogućih izuma. Knjigu где су побројани сvi могуći izumi koji до сада nisu realizovani. Sve ono где bi se moglo ići dalje u otkrivanje.
- Где то? – pitao sam ga.
- Pa objavljena je u Engleskoj. Objavilo je Kraljevsko udruženje pronalažača. Oni su pametni ljudi. Za svaki mogući projekat izvršili su matematičke proračune i fizičke i hemijske analize. Ko se upusti u posao ne mora da luta. Само, пријателju, седи – и комбинуј. Они каžу: гледајте ову ствар. Ту би могло нешто да nastane. Дати су crteži i šeme. И теби остaje само да гледаш и да уочиш најважније. Потребан је само kliker. Они каžу: ми smo то proverili. Moguće je ali nismo u stanju to da pokrenemo ili da spojimo.

– Kad ču to da vidim?

– Pa nisam je još ni ja video. Samo sam čuo. Evo, recimo, čuo sam za ovaj ogled koji još nije postao izum. U veći lonac sipaš vodu, a manji zagnjuriš otvorom u veći. I počneš manji lonac da pokrećeš gore-dole, kao kakav klip u motoru, i posle pet minuta voda se zagreje na 80 stepeni. Problem je kako da pokrećeš određenom brzinom lonac gore-dole. I postavlja se pitanje: da li je veći utrošak energije od proizvedene. Ko izmisli da na lak način pokreće lonac gore-dole, rešio je problem centralnog grejanja, parnih turbina i još mnogih drugih mašina.

Sa izuma prešli smo na priče o vilama, vilenjacima, đavolima. Tražio je da mu kažem sve što znam o tim bićima i njihovom prisustvu u mom zavičaju. On je u to vreme pisao dramu za decu »Nemušti jezik«.

– Žurim da završim onu dramu za decu. Dugo je razvlačim. Već će mi pozitivni junak postati negativan od tolikog čekanja. Sve sam onomatopeje razradio. Da znaš samo kako je to teško. Kažem na jednom mestu u obliku pitalice: šešir mi je dubok, šešir mi je... kaaakov? Pas odgovara: av, av. Onaj što rešava pitalicu čuo je psa kako laje pa kaže: plav, plaaav! I tako to. Ali veoma je teško sve naći.

Prodoran zvuk sirene ogromnog teretnjaka u Višnjičkoj ulici tera nas u stranu.

– Prijatelju, mi ćemo da poginemo. Mi smo u ludom zanosu – kažem mu.

Vozač provlači glavu kroz prozor i pljuje nas. Preti nam prstom.

Zove me telefonom iz svoje redakcije.

- Alo, ovde istražni biro! Siđi brzo.
- Neću ako nemaš nešto novo.
- Ma dodi, ima. Ima nešto straobalno.
- Dobro, dolazim.

On me čekao u hodniku. Bio je oslonjen o zid sa cigaretom u ustima. Počeo je da priča i pre nego što sam mu prišao blizu.

– Kad si kilav pa nisi hteo da idemo. Bio sam juče na otpadu. Kupio sam jednu školjku od fara. Ranije sam bio primetio da ih ima dosta, a juče sam jedva našao jednu. Negde su ih zatrplali. Sinoć sam far prinosio do sijalice. Da znaš kako pojačava svetlost. Jutros sam ga izneo na sunce. I da vidiš tu čaroliju. Provučem prst kroz onu rupu, a ono me opeče. Pogledaj kakav mi je prst – i poturi mi kažiprst pred oči na kojem je bila, kod prvog zglobo, crvena opekotina u obliku prstena.

– Ne laži – viknuo sam – to si se opekao na nešto drugo. No, zaista mi je bilo drago što je na putu velikog otkrića. Nimalo nisam bio ljubomoran.

– Stvarno – reče i nasmeja se.

Ja ga zagrlih od radosti i stisnuh mu glavu na moje grudi.

– A posle sam stavio novine, a ono sine, ne da pali kao šibica, već ih potpali istog trena kao da su od benzina.

– Ma nije moguće?

– Stvarno. Posle sam provukao crnu plastiku. Pipnem je po onom mestu gde je pao snop svetlosti. Ona mi se zalepi po prstima kao ključali katran. Ja pljuj po prstima, pljuj.

– Pa to je fantastično. A šta misliš, da li bismo mogli po tom modelu da uvećamo far?

– Moglo bi. To je princip sfernih tela – reče naučenu rečenicu iz optike. Ona prelamaju svetlost, odbijaju je i šalju kroz rupu. A da si video misteriju. Prave utvare u faru. Kada sam sinoć primeo far sijalici, odjedanput primetim u vazduhu još jednu oblikovanu sijalicu, trodimenzionalnu. To je neverovatno.

– Pa to je iz domena magije. Mora da su ti se oči zamorile od svetlosti pa su ti se prividale sijalice u vazduhu.

– To je trik, ali sijalice su kao stvarne, potpuno iste.

– Blago tebi, ti imaš divnu terasu. Šta bih ja dao da imam nešto takvo gde bih mogao da eksperimentišem – kazah, hvaleći njegove uslove za rad.

– Nemoj o ovome da pričaš nikom od prijatelja. Smejaće nam se. Oni ništa ne rade već samo sede i zezaju – upozori me na rastanku.

A danas, dok ovo zapisujem, pitam se šta li bi mi Miša rekao. Možda: »Nije trebalo o ovome da pišeš. Pomisliće da smo bili ludaci.«

Sedimo u našem sindikalnom restoranu na petom spratu. Poslednje novembarsko sunce zagreva kroz stakla stolove. Prijatno je. Pušimo i čekamo da nam kelnerica doneše ručak.

– Je li te žena izbrisala sa spiska kad ručaš ovde? – pita me zajedljivo.

– Ma nije. Hoćemo li da idemo na otpad?

– Ne. Imam neke obaveze, pregledе filmova – kaže kao da želi da mi stavi do znanja da ja samo traćim svoje i njegovo vreme.

– Daj mi tu dinamu što si kupio, treba mi za vetar.

– Ne dam! – reče odsečno.

– Pa platiću ti je.

– I ja ću na vetar – reče iako smo se još na početku istraživanja dogovorili da on koristi sunce a ja vetar.

– Pa dobro, neću ja valjda da prelazim na sunce?

– Kako hoćeš.

- Šta je? Kao da je bačen kamen razdora između nas – pitam ga malo šaljivo.
- Ne, nije, nego onako.
- Ti kao da si ljubomoran što mi je uspelo da podesim propeler i da mi zasija sijalica.
- Ma, eh. Da mi vratiš burgiju.
- Doneću ti je sutra u redakciju.
- Nemoj da me zajebavaš. I ovako ne mogu od kolega da živim. Donesi mi je u utorak ili u sredu kući.
- Taman posla, pa da me upregneš da ti pomažem – rekoh polušaljivo.
- Ti kako hoćeš, ja u nedelju počinjem sa proizvodnjom i to direktno na propeler naglavljujem kuglagere... A burgiju mi pošalji poštom.

Mogao bih da pišem o Mišinom iznenadnom interesovanju za štamparstvo. U tom periodu geštetneri su izlazili iz upotrebe, a on je u njima video šansu da osnuje sopstvenu štampariju. Tada je živeo u Kopernikovoj i to na poslednjem spratu. Imao je dosta širok hodnik ispred ulaza pa još i terasu. Sve je to postepeno pretvarao u skladište. Ređali su se jedan do drugog pokvareni geštetneri koje je on dovodio u nekakav red. Bio je pravi precizni mehaničar. U tom periodu pokrenuo je svoju ediciju »Spirala« u kojoj je stampao dramu *Vođa* i zbirku pesama *Ritmovi*. Nekoliko godina kasnije svoju »Spiralu« udružio je sa Književnom fabrikom »MJV i deca« koju je pokrenuo književnik Miroslav Josić Višnjić. Štampali su zbirku pesama *Ritmovi I, II* i dramu »Vođa«.

Osim geštetnera, skupljao je i pisaće mašine. Kombinovao je njihova slova. Sa jednih prebacivao je slova na druge. U tom periodu nastala je njegova čuvena dečja pesma »Zec sa govornom manom«. A znate li zašto ovaj zec ima govornu manu? Odaću vam tajnu. Mišina mašina, kupljena na otpadu, očigledno bačena iz neke zapadnjačke ambasade, na latiničnim slovima nije imala dijakritičke znake. I to mu je dalo ideju da napiše ovu genijalnu pesmu, koju sa velikom radošću citiram:

*Doziveo sam strasnu traumu
Kada su u nasu sumu
Dosli lovci da love
Nas sirote zecove.*

*Zalajase kerovi strasno
I grmnu lovceva puska
I vidite rezultat:
Poceo sam da suskam.*

*Za mene kao zeca
To je velika nesreca
Jer svi drugi zeci
Pravilno izgovaraju reci.*

*Odlucih zato da se lecim
Da pravilno govorim reci
Da mi se ne smeju zeci
I ceo rod pseci.*

*Ovako vise ne ide!
Sutra vec – casna rec! –
Idem kod psihijatra
Da vidim sta on smatra.*

Mogao bih da pišem i o Mišinim pokušajima u grafici. Meni su kao istoričaru umetnosti bile poznate slikarske tehnike, pa smo na otpadu kupili nekoliko ploča linoleuma na kojima smo urezivali svoje crteže. On je napravio grafičko rešenje za svoju ediciju »Spirala« i dva autoportreta, jedan za dramu »Voda« a drugi za *Ritmove*. Bio je iznenađen i oduševljen rezultatima dobijenim u visokoj štampi.

Mogao bih, isto tako, da pišem i o zajedničkom ulasku u svet gljiva koje su se nadovezale na naš projekat osamostaljivanja. Polako smo se opremali i stručnom literaturom. No, ova pasija i naše višegodišnje lutanje po šumama u okolini Beograda često su nas dovodili do »zaledivanja«, čak i do totalnog prekida odnosa. On je sve što nije bilo za jelo nazivao žgadijom, a mene je svet gljiva sve više usisavao, okretao upravo prema »žgadiji« i postao sastavni deo mog života. Kontaktirali smo onda kada bi on nešto našao u šumi, a što ga je izgledom, mirisom i količinom privlačilo, a nije bio siguran da li je jestivo. U tim trenucima tražio je pomoć od mene i zakazivao mi sastanke. Najčešće smo se sretali na ulici. On se s jedne strane ulice pojavljivao sa gljivama u kesi, a ja sa nekim od boljih »ključeva« za gljive. Nekoliko puta smo imali sastanke u večernjim satima ispred nekog dobro osvetljenog izloga ili pod uličnom rasvetom. Bog zna na kakve smo zverenike ličili svetu koji je prolazio pored nas. Osim toga, Miša je počeo da se bavi i izučavanjem lekovitog bilja. Priznajem, u tome ga nisam sledio. Jednom sam mu, u proleće, kazao da sam našao popriličnu količinu cenjenih gljiva smrčaka. – Ja ih nikada nisam našao. Ne uspevam da ih primetim. Oni tebi liče na minareta pa ih uočavaš – rekao mi je.

A i o njegovom skupljanju raznih predmeta i o njegovom ručnom radu i malim kartonskim tezgicama na Bulevaru revolucije ili pored Palilulske pijace takođe bi trebalo pisati. Jednom sam mu rekao: – Očigledno, tebe twoja žena više voli nego mene moja. Zabranila mi je da donosim stvari sa otpada.

Drugom prilikom stajao sam pored njega i njegove tezgice na Bulevaru. Pušili smo. Slabo se ko zanimao za njegove stvari. Odjednom je prišla jedna žena i dohvatila neku maramu, koja je jednim delom bila na kartonu a drugim na zemlji. – Ostavi to – kazao je strogo. Žena je vratila maramu i otišla.

– Pa kako ti to sa kupcima? – pitao sam ga. – Ne daš im ni da razgledaju ono što bi da kupe.

– Ma idi, samo mi ih prljaju. Jedu bureke i onako masnim rukama dodiruju mi stvari.

Mogao sam ceo ovaj tekst da naslovim *Sam protiv svih*, ili *Miša protiv zlih sila*. Mišino nepristajanje na zaledenu i idealizovanu sliku društvenog poretka u kojem je živeo ispoljilo se još u njegovim prvim, nazovimo ih lirskim pesmama. Uvek je iz njih provejavao ili čak direktno govorio jedan kritički glas. Vešto skriven iza lirske slike nije bio naročito primećen od brojnih čuvara poretku. Ali zato njegova drama »Vodja« nije našla trupu koja bi je u vreme njenog nastanka izvela na pozornici, pa ni do danas. No, krajem devete decenije dvadesetog veka Miša oštri pero i kao Don Kihot juriša na naše svekolike vetrenjače, vetropire, vampire. Nikom nije ostao dužan. Ama svi odreda bili su predmet njegovih žaoka. Bože, šta im je sve kazao i kako ih je dobro okarakterisao. Kako ih je u startu sve prozreo i prezreo. Prozreo kao najbolji čitač loših namera. Prezreo sa jedne moralne i aristokratske visine.

I da vam prepričam jedan originalan Stanislavljevićev način borbe protiv režima i njegovog vode. Negde 1993, dok smo po jednoj šumi blizu Beograda tražili pečurke, Miša mi je ispričao priču o jednom svom performansu koji je izveo tih dana. Naime, u Beogradu je bilo opsadno stanje. Čuvari režima Slobodana Miloševića bili su na svakom koraku. Skupštinu Jugoslavije čuvali su na tuđu i svoju smrt spremni plavci. Miša je dan ranije u šumi našao kornjaču i doneo je kući. Na njenom oklopu ispisao je vodootpornim flomasterom: Dole Sloba! Kornjaču je odneo ispred Skupštine i usmerio je prema obezbeđenju. Ona je spor, ali dostižno, kao u čuvenoj trci s Ahilom, odnela poruku ispred nogu takođe oklopjenih čuvara. Autor projekta posmatrao je iz prikrajka prizor: ugledavši kornjaču i pročitavši poruku policajci su se hvatali za glavu ne znajući šta da učine sa hrabrom životi-

njom. Bili su u nedoumici da li da je uhapse ili da je na licu mesta streljaju. A možda ih je mučilo suštinsko pitanje: ne šalje li to sama priroda antimiloševičevske parole?!

Trebalo bi nešto reći i o njegovoj strasti prema kompjuterima, mada na njima nije pisao. U svom stanu bio je okružen hiljadama gajtana (stvarno hiljadama raznih gajtana), hard diskovima, raznim čipovima, CD-ovima, disketama (mekim i tvrdim) i ko zna još čim. Rekao mi je da sve to sklapa i da prodaje polovne kompjutere. Jednom prilikom, a negde posle ubistva Đindića, primicao sam se zgradi u kojoj je Miša stanovao. Bacio sam pogled prema njegovom VIII spratu. Zapanjen, ugledao sam kako sa njegove terase visi obešen bicikl (očigledno, Miša je ispunio sav prostor pa je počeo da koristi i fasade kao mesta za skladištenje svojih rekvizita). Pored bicikla vijorilo se razapeto belo platno sa nekakvom ispisanim porukom. Odmah sam pomislio da je izbacio neku parolu, ispisao neku poruku posle Đindićevog ubistva. S naporom sam pročitao: »Prodajem kompjuter pentijum 2«. O, bože, nasmejao sam se. Ovo još do sada nisam video, da se neko reklamira na nebnu. Koji li će kupac kompjutera dizati glavu da traži oglase u oblacima.

Inače, kad god bih ga posetio želeo je da mi demonstrira kako rade kompjuteri. Ličio mi je na Nikolu Teslu sa čuvene fotografije u radionici u Colorado Springsu, samo što oko Miše nisu sevale munje već je kroz plastikom zalivene kablove tekla niska struja. Spajao je preda mnom nekakve kaiševe, gajtane, kučišta i, na moje čuđenje, na monitoru udaljenom par metara od hard diska pojavio bi se identifikacioni natpis a zatim ikonice.

Posećivao sam ga u vreme njegove bolesti. Bio je usamljen, usamljen, usamljen. Sedeo je na svom preskromnom krevetu sa rukama između nogu. Uvek je pričao tiho, a sada već i nemoćno. Na terasi ili pored njega na krevetu bili su njegovi verni već petnaestogodišnji psi Čeda i Kučka. Pred smrt pisao je *Dnevnik umiranja* i jednu kraću dramu koju je pročitala Mirjana Miočinović koja ga je takođe posećivala. Za vreme posete najradije je pričao o kompjuterima i lekovitom bilju i gljivama. Insistirao je da ostanem što duže kod njega: – Gde ćeš? Što žuriš? Sedi da pričamo. Sedi. Hoćeš li nešto da ti poklonim? Hoćeš li neki kompjuter da odnesesh u Rožaje? Hoćeš li CD sa Šabanovim pesmama?

Jednom prilikom poneo sam i fotoaparat. – Hoćeš li da te fotografšem? – pitao sam ga. – Može – odgovorio je. Napravio sam 5-6 snimaka.

Radomir Andrić

Pesma koja putuje

Tiho i neprimetno, u ovim smutnim i obeznađenim vremenima, zamiču prijatelji preko visokousudnih međa. Odlaze bez java i pozdrava, prepusteći svojoj tišnji i duševnom neproziru. Odnose zlatonosne reči iz zatajenog rečnika i onaj magični plamičak u očima zagledanim u nebo prvi put ugledano sa kućnog praga. I san nedosanjan... I zuj fantazmagoričnog pčelinjaka. I bruј zvona sa visova čežnjivih – samo njima znanih u izmaglici životodajne gramatike, u čarovitim slikama uramljenim najviše uzdahom i neutehom.

Ovo zapisujem zatečen vešću da je umro pesnik Miodrag Stanisljević, moj sadrug iz užičkog đakovanja i kasnije beogradskog doškolovanja na istom fakultetu, u čitaonicama, u redakcijama studentskih listova i časopisa, na književnim večerima, u klubovima i kafanama. Stariji dve-tri godine od mene, već je uveliko pripadao literaturi, posebno onoj oslobođenoj trošne metafore i tradicionalnog pevanja, otvorenoj za modernu poeziju i za kritičko mišljenje koje nadilazi okvire osvojene poetike. Istina, bili smo u mnogo čemu različiti, učio je marljivije i sistematicnije, a ja sam više vremena provodio sa kafanskom bratijom i noćobdijama. Ali, svaki naš susret je proticao u znaku mladalačkog prijateljevanja, poverljivosti i omamljennosti pesničkim rečima i, nadasve, u doticanju zavičajnih tema i zatajnih izvora koji su nam svojim iracionalnim žuborom blažili prve ozlede i rane u sudaru sa stvarnošću. Ja sam na svom iluzornom putu mislio da ću čelom moći da srušim neprelazne zidove, a on se na svoje pesničko nebo peo uz »zavojite stepenice« pažljivije i usredsređenije na jezičku istančanost i izazovne, nikada potpuno istražene zaumne rudokope. On je svoje stihove podređivao »dahovima« i »ritmovima«, a ja onom neizvesnom i rušnom talasu, koji potire nepoštедno sve začeto u snenosti. Poetički ukrštaj se dešavao u osluškivanju maternje melodije i zvuka začetog u »fruli od sedam čula«, njegovoj – u Srednjoj Dobrinji, mojoj – na Ljubanjama. Tom zvuku nismo mogli odoleti verujući da ćemo moći ponovo naći ono što smo odavno izgubili u detinjstvu, u iskonskim neodgonetljivim gatkama i samoglasnim mitskim čestarima. To izgubljeno, zvuči paradoksalno, više nas je obasja-

valo svojim začudnim zrakom nego ono što je posedovalo neporecivu vidljivost. Taj zrak na pesničkom jeziku Miodraga Stanisavljevića doticao je samo suštastvo zavičajnog tajanstva.

Otuda sam voleo da mi kazuje »Pesmu koja putuje«, iako sam je znao napamet i često je govorio. I sada verujem da нико nije napisao lepšu i slikovitiju pesmu–posvetnicu Zlatiboru, u kojoj razaznajemo boje i treptaje nečeg, istovremeno stvarnog i zagonetnog, kakva može samo da bude »*prastara putnička popevka*« kiridžija »*iz erskog kraja*«. U noći snežnoj, studenoj, gonjeni mukom i nemaštinom iz nedohoda i zabiti, dugim vijugavim putevima viju iz vika pesmu, uglavnom od dva stiha, ali koja traje koliko put i putovanje i tako »*tugu i stud rasteruju zapevajući na stari putnički način*«.

Taj opis ne bi imao poetsku snagu, da pesnik sve to ne pretvara u nedoumici:

*A možda to nisu kiridžije
no se vuci sa svojim trubama
oglašavaju s bregova.*

*Nisam siguran.
Čas mi se čini da su vuci
čas opet jasno razaznajem
na pev kiridžija drevni.*

*A možda su vuci pojeli kiridžije i njine konje
pa sad vuci putuju
i na stari putnički način zapevaju.*

Takođe, ovi stihovi, povijeni specifičnim duhom, svojstvenim ljudima užičkog kraja, diskretnim humorom, uspostavljaju *drugost* u odnosu na tematsku datost i pogledom »iskosa« preinačavaju »gotov model«. Tom duhu i druge pesme Miodraga Stanisavljevića duguju izvesno humorno ozračenje, bez čijeg bi prisustva mnogo teže otkrili »mesto za ubod« i onaj tren kada se »*vrv pomisli s pokretima rebara spoji*«.

Ovim zapisom, reminiscentnim, opraštам se sa prijateljem koji, verovatno sada, svoj glas pridružuje novoj »pesmi koja putuje« i nestišano odjekuje iznad zlatiborskih bregova. Ta pesma možda nije kulminaciona tačka njegove poezije, ali mi je najdraža. U njoj smo prepoznali nepresušive svetlosne pritoke zajedničkom intimnom imeniku. I nezaboravu... Kada ovo kažem u vidu imam njegovu misao da »jedan dogadaj moguće je obnoviti u sebi samo ako postoji približan zapis njegovih dahova«.

Miroslav Josić Višnjić

Novi ritmovi, fragmenti o Miši

Uvek sam imao utisak da blagorodnog Mišu, Miodraga Stanislavljevića, znam od malih nogu, mada sam ga upoznao tek uoči burnih junskih dana 1968. leta gospodnjeg. Čitao sam njegove *Pesme * Pisma Aleksandra Roša*, ali sam ga »pročitao« tek kad sam od Mašića sledeće godine dobio Mišin prevod Pasternaka, prvu knjigu Nezavisnih izdanja (gde sam i ja stigao na spisak pod brojem 33), u vreme kada nije bilo privatne štampe u državi koja više ne postoji.

U tim prvim danima našeg poznanstva razlika od pet godina bila je veća nego tri decenije kasnije, u vreme bombardovanja. Onda kada sam ja potpisao prvu (kao i on, u ediciji »Vidici«), Miša je već imao dve knjige pesama, dve drame i jednu knjigu prepeva.

Kad bih pravio tabelu onoga što smo voleli, na prvom mestu bila bi ljubav prema štamparstvu i »novim ritmovima« u srpskoj književnosti. Onim ritmovima koji su »materica reči«, sa »oskudicama i nestaćicama«, ritmovima o kojima su još Todor Manojlović i Stanislav Vinaver strasno pisali. Slično smo mislili o mnogim knjigama savremenih pisaca, o dramama i filmovima koje smo gledali, o dečjoj poeziji, o književnim listovima. Mišina je rečenica: »Odnos ritma i značenja je odnos želje i oblika«.

U proleće 1984. godine u pobočnu istoriju srpske književnosti upisani su »blizanci« mog prijatelja Miodraga Stanislavljevića. Jednog martovskog dana iz štamparije u Ustaničkoj ulici (gde sam, dve godine kasnije, vratio u život biblioteku »Albatros«) izašli smo sa paketima *Novih ritmova* i »Vode«, izdanje moje Književne fabrike »MJV i deca« i njegove biblioteke »Spirala«.

Mislim da smo pre toga zalutali u Kopernikovu, jednog snežnog dana, a Miša mi je dao prvo »izdanje« »Vode«, njegov ručni rad, format A4, u prijateljskom tiražu. (Ako dobro pamtim, drama je bila umnožena u 40 primeraka, samo za ljude od poverenja.) Desetak dana kasnije žalio mi se, uz rakijicu, kako mu štampari traže mnogo novca za *Nove ritmove* koje je nameravao da objavi o svom trošku. Predložio sam da mu pomognem: ako mi da »Vodu« za moju biblioteku »100x165« (u kojoj sam već stampao knjige Danojlića, Arsića, Šalamuna, Jovanovića, Simovića, Davidova i Taleskog),

za iste pare štampaćemo obe njegove knjige. Jednu čirilicom, drugu latiničicom, a obe sa omotnicom.

Mišinu rimovanu dramsku grotesku »Vođa«, u pet činova i dvadeset i dve slike, o »Tajnom društvu Hajalaca za Narod«, o argatima, nekavcima, zavođama, junošama, borkama i muštračima, o futuropolisu koji je »onakav kakav i treba da bude da bi bio takav kakav jeste«, pročitao sam u jednom dahu, a strofe prvih i drugih *Novih ritmova*, sa programskim tekstom u dodatku (Istraživački program »Spirala«, manifest br. 1 i Appendix o rečima, ritmu, sintaksi i značenju) čitao sam natenane.

Dao sam rukopise najboljem mašinskom slagaču kojeg sam poznavao, Branku Hristovu. Reči su prešle u olovne redove, sa jednom ili dve greške po šifu, znam da je Miša čiste šifove čitao dvaput, a onda i prelom. Bio je uporan u traganju za greškama (od kojih se i meni diže kosa na glavi), a govorio je da nema knjige bez erata.

Svedočim da je bio zadovoljan kad smo potpisali tabake i odobrili štampu. Mislim da je tog dana bio i njegov rođendan, rekao je to kad smo krenuli svako na svoju stranu. A o tome da li će se tužilac i njegovi čauši trgnuti iz dremeža nismo pričali.

»A kraj njegove mogile ne prestaje / počasni hod provincije«, pevao je Miša, ritmično. Ali i ovo su njegovi stihovi:

*Onaj kog je Helena ljubila,
ma i slučajno, ma i greškom,
imaće šta da gubi, dugo, umeće
da umire, kradom,
onaj kog je Helena ljubila.*

Nismo hteli da u impresum upišemo recenzente, što je u to vreme bilo zakonski propisano, pa smo kao »stručne saradnike« naveli M. Danojlića za jednu a M. Arsića Ivkova i P. Čudića za drugu knjigu. Možda ih ni pitali nismo, znam da rukopise nisu čitali.

A kad sam knjižaru Milanu Davidoviću dao prve primerke, on mi je već sutradan telefonirao da donesem još. Za desetak dana prodao je dvesta primeraka »Vode« i ne znam koliko *Novih ritmova*, što je bilo dovoljno da Miša vrati pare koje je uložio u štampu. Moj honorar je bio po dvadesetak primeraka od svake knjige.

Sa prvim primercima sedeli smo u »Kolarcu« i sećali se kako smo, pre šest godina, u prvim danima aprila 1978, krenuli u Hilandar, pravo iz »Manježa«. Ćutljivi Miša, smiren Pera Cvetković i ja u starom »princu« uvek raspoloženog Ivana Rastegorca (a na pitanje: otkud ja među toliko pesnika, nema odgovora). S rupama u auspuhu, vozeći jednosmernom ulicom u suprotnom pravcu, tragajući za »atomskim« picama, farmerkama, kafom

i vinom, nismo stigli dalje od Soluna i hotela »Egipat« koji je nekoliko nedelja ili meseci kasnije nestao u zemljotresu, sve sa bubašvabama. Niko ništa nije znao o proceduri odlaska na Atos, tek u Grčkoj smo videli da treba čekati dozvolu možda i nekoliko dana, a činovnik u konzulatu je dremao, mamuran.

Na bibliografsku stranu »Vođe« upisane su Mišine reči: »Josiću, koji je ovo delce izvukao iz tame, drugarski i s blagodarnošću. Miša St. april 84.« Tek kasnije sam primetio da on u knjizi *Ritmovi 3* (BIGZ 1989) kao godinu izdanja »Vođe« ne navodi ono prvo »umnožavanje« nego godinu u kojoj smo tu »grotesku« zajednički objavili, drhteći. Koliko znam, niko još nije pokušao da digne zavesu sa te dramske igre (tj. poeme za scensko predstavljanje na daskama koje život znače), a slutim da će uskoro »Vođa« biti na repertoaru velike scene Narodnog pozorišta.

Treće »ritmove« dobio sam sa posvetom: »Spisatelju vrsnom Josiću, mom izdavaču i prijatelju, MS«, a na *Leve kraljeve*, u kojima je na kraju knjige njegova antologijska pesma »Zec sa govornom manom«, u kojoj »svi drugi zeci pravilno izgovaraju reci«, upisao je: »Josiću i naslednicima i naslednicama, srdačno, Miša Stanislavljević«. Pamtim i sad kako se tog dana Luka vrzmao po Mišinom »brlogu« (što bi rekao Dikens), Marko je gugutao, a vrednica Marija kuvala nam je rakiju i čaj od raznih trava. Puštala nas je da se jadamo do koske i sanjarimo, a samo povremeno dodavala nam po kašičicu vedrine i radovanja.

Pored »Zeca«, u *Antologiji srpske poezije za decu* Duška Radovića ima još jedna pesma Mišina (»Moj deda o pronalazaču bicikla«), ali meni je to, kao i autoru, bilo malo. Zbog toga se, ili zbog jedne druge antologije, naljutio i na Srpsku književnu zadrugu (što je deo neke druge priče; a i danas mi je žao što nisam »sklonio« njegovo gnevno pismo). Isto tako je u antologiji M. Komnenića *Novije srpsko pesništvo* Miša predstavljen sa dva naslova (»Pesma« i »Crvena zemlja«), tek da bude notiran, kao i desetak drugih pesnika.

Stalno sam očekivao da Miša uradi više, a siguran sam da je i ono što je uradio mnogo. Pošto znam u kakvim uslovima su u poslednja dva veka živeli i radili, za mene je velika tajna i to što su i koliko su uradili naši čelni pisci (Sterija, Sremac, Bora, Crnjanski, najmanje dva Branka... da ne ređam dalje).

Sada kad više nije među nama (poslednji put smo stajali na jednom čošku i dugo čitali), slutim da se tamo, gde duša slobodno diše i gde su hod i glas odmereni, blago osmehuje. U novom ritmu. Siguran sam i da u njemu nema više ni senke od gorčine sa kojom je, to dobro znam, proveo poslednju dece-niju ovozemaljsku.

Marinko Arsić Ivkov

»Miodrag Stanisavljević«, drama

Prolog

Intelektualac, umetnik pogotovo, mora biti nezavisan i nepotkupljiv. Mora da misli slobodno, da ne služi nijednoj političkoj stranci ili ideji, nikome, osim sebi. Zbog tih osobina sam cenio Mišu Stanisavljevića i bilo mi je prijatno u njegovom društvu. Zašto bi se on obradovao kad bi sreo mene, zašto mi je poveravao neke svoje stvaralačke avanture i tajne, ne znam. Voleo sam, pored toga, i ono što piše, naročito pesme. Bio je originalno duhovit i igrao se rečima. Taj dar dobio je rođenjem. Pored toga, imao je nešto dečinjasto i dobroćudno u sebi, što je čest slučaj sa ljudima koji u javnom životu, a pogotovo u svom delu, važe za stroge i nepopustljive kritičare.

U mom sećanju ostale su dve epizode, bolje reći dva čina, iz Mišinog života.

Prvi čin

Kraj sedamdesetih. Često smo se viđali. Bio je u nekoj razigranoj opozicionoj fazi. Zračio je nekim optimizmom, mada ova reč ne стоји najbolje uz ličnost Miše Stanisavljevića. Iz današnje perspektive, nakon iskustva iz devedesetih, izgleda skoro nemoguća. Bio je zaokupljen za ono vreme gotovo neostvarljivim projektom. Štamparskom mašinom u sopstvenom posedu. Ostvario ga je. Tada je to bilo zakonom zabranjeno, kažnjavano je strože nego posedovanje bornih kola. Nije saradivao sa »oficijelnim« disidentima, nije ih zarezivao. Nije želeo da se okoristi svojom pobunom. Sklopio je mali priručni tigl i na njemu štampao neka svoja kraća dela. Davao mi ih je na čitanje. Kruna tog perioda je »Voda«. Drama o, tada još živom, Vodi.

Zavesa

Osamdesetih godina retko smo se viđali. Životne staze su nam se razdvojile. Objavio je nekoliko odličnih, i osobenih, knjiga pesama.

Kako su se primicale devedesete, tako je u poeziji postajao sve satiričniji. Prosto nas je upozoravao kakvo vreme dolazi i šta nam se spremi.

Drugi čin

Početak devedesetih. Prohladno jesenje jutro. Na pustom Studentskom trgu ugledao sam čoveka u dugačkoj sivoj kabanici. Njegov lik me je podseatio na Mišu Stanisavljevića. Prošao bih pored njega da me nije zaustavio. – Gde si ti? – upitao me je. Nismo mnogo pričali, Miša je odmah prešao na stvar: – Sušiš li hleb? – Poučio me je šta da radim sa ostacima hleba. Treba ih iseći na komade, prosušiti u rerni i trpati u rupičastu vreću, koja treba da visi na suvom i prozračnom mestu. – Trebaće nam uskoro, vidiš šta nam rade. – Tih godina sretali smo se slučajno, u gradu ili na mitinzima. Svaki put je izgledao sve sumorniji i sve manje je pričao. Savetovao me je da nabavim »smederevac«, da se spremam za život bez struje i vode. Malo je pričao. U njegovim rečima nije više bilo humora. Ličio mi je na gavrana, onog iz junačkih narodnih pesama. U tim našim »epskim« zbivanjima devedesetih godina ovo poređenje je bilo na mestu. Pisao je oštре и duhovite političke tekstove protiv aktuelnih vlastodržaca, i tu je bio onaj stari. Satira je blaga reč za te tekstove. Bili su otrov. To su najbolji i najubojitiji tekstovi napisani u ovih naših nesrećnih petnaestak godina.

Poslednji put sam ga video, kao i obično, na ulici. Doneo mi je nekoliko svojih satiričnih pesama za *Čitanku srpske političke poezije*. Pozvao sam ga na kafu. Odmahnuo je rukom i rekao: – Ne idem u kafane.

Epilog

Miša je bio i delom i životom opozicionar. Nije ni delom lako, ali se bar preživjava. I često može dobro da se naplati, kad se vlast promeni. Ali kad čovek uloži i život... A Miša Stanisavljević je i životom bio u opoziciji. Nisu u pitanju bili nemaština i nužda, u pitanju su bili *argumenti* protiv režima. I gotovo da zaboravim još jednu važnu ulogu intelektualca. Već zbog nje narod bi više morao da ga ceni.

Intelektualac je lakmus-papir u jednom društvu. Njegov položaj, ponašanje vlasti i društva prema njemu, pokazatelj su i ljudskih prava i sloboda, i demokratije, i kulture i ekonomskog stanja jednog društva.

Život i sudbina Miše Stanisavljevića najbolje nam pokazuju gde smo živeli svih ovih godina i gde, nažalost, i danas živimo.

Mirjana Miočinović

O jednoj prećutanoj zbirci pesama

(uz fragmente sećanja)

Obično se teško prisećam tačne prilike u kojoj sam upoznala ljude koji su mi kasnije postali bliski. Pamćenje »prvih susreta« verovatno pripada petparačkoj mitologiji ili nekoj drugoj vrsti dramatičnih klišea. Iako naš prvi susret ne spada ni u jednu od mitologizovanih prigoda koje se urezuju u pamćenje, ja tačno znam dan, mesec i godinu kada sam upoznala Mišu Stanisavljevića. Bilo je to 28. aprila 1976, na odbrani njegovog magistar-skog rada *Epika i drama*, na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu. Ovu apsolutnu preciznost, doduše, dugujem podacima sa Stanisavljevićeve knjige istog naslova, koja je, samo godinu dana kasnije, objavljena u izdaju pomenutog fakulteta. Bila sam član komisije pred kojom je rad branjen. Kao neko ko je i sam tih godina živo zainteresovan za teoriju pozorišta i drame, za ruske formaliste i francusku predstrukturalističku teoriju, koja je upravo u teoretičarima drame, Poltiju, Suriou, Žinestjeu, imala svoje najznačajnije predstavnike, bila sam zadivljena teorijskim doprinosima toga rada, njegovom inovativnošću koja dolazi onda, i samo onda, kad čovek uspe da prekorači svoje znanje, zadivljujuće u Mišinom slučaju, i toj velikoj građevini koju duguje prethodnicima dâ svoj vidljivi pečat. Toj knjizi, u kojoj su i danas tragovi mojih podvlačenja, dugujem mnogo, pored ostalog i početak moje decenijama duge odanosti i divljenja prema tom tihom, samozatajnom i nepotkupljivom čoveku.

Do onog što sa svoje strane mogu nazvati prijateljstvom, kažem sa svoje strane, jer Miša je bio tvrd orah, i ne znam šta bi njegova »divlja duša«, kako bi rekla Marija Čudina, podrazumevala pod prijateljstvom, dolazi tek početkom osamdesetih, zahvaljujući Predragu Čudiću i Ibrahimu Hadžiću. Nekoliko smo godina, mislim da je sve počelo 1981, odlazili zajedno na otvaranje Sajma knjiga. Same posete Sajmu nisu vredne sećanja, pamtim jedino druženje koje bi potom usledilo, najčešće u mojoj kući. Ne pamtim ga detaljno, ne pamtim ni teme razgovora, sećam se samo radosti zajedništva. Pri-sećam se i nekih pojedinosti, nekih »zaledenih slika«: odlaska u klub »Nana«, Čudićeve i moje hrabrosti da se popnemo na podijum za igru i nešto otplesemo i Mišine elegancije. Da, Mišine elegancije: tamne pantalone, besprekorna

košulja i prsluk u čijem je džepu bio starinski sat sa lancem, kao sa starih fotografija...

No, dragocenosti te bliskosti sa Mišom postala sam uistinu svesna tek devedesetih godina. Ona mi je ulivala sigurnost, onu koja je srodnja sigurnosti što je osećaju samo mlađi ljudi (a gde sam ja bila u odnosu na te godine!) kad imaju sreće pa nabasaju na svog gurua. Viđali smo se redovno na sesijama Beogradskog kruga i na protestnim šetnjama, Miša, njegova Marija, Čudić, Ibrahim i Vesna, Miroslav Karaulac, Zoraida Mandić i ja. Sve bi se, zahvaljujući Zoraidinoj gostoljubivosti, završavalo kod nje, u majušnom prostoru, uz trpezu čijem smo se obilju uvek divili. Bili smo »zaverenička grupa« koja je imala svog mecenju. Ne želim da ovaj prostor, posvećen dragim uspomenama, trošim na evociranje jednog vremena koje nam je uništilo živote. One koji ga se ne sećaju upućujem na knjige koje je toj deceniji i jednom ništavnom, bezumnom i krvoločnom svetu posvetio ovaj suptilni i izuzetni pesnik, »tračeći svoj dar«, kako bi rekao kritičarski parter. Mislim na *Golicanje oklopnika* (1994), na *Jade srpske duše* (1995) i *Elan mortal* (1996), na *Katarzu i kataraktu* (2001), knjigu u kojoj su njegove legendarne kolumnе iz *Republike*.

Svoja sumorna sećanja ostavljam za kraj ove evokacije, jer ne mogu ih izbeći. To je već vreme kad nema drage Marije, te mudre, obrazovane i odmerene žene, koja je, uprkos surovim prikraćenostima koje je nametala isposnička strogost ovog inače blagog i plemenitog čoveka, čuvala bespovornu odanost i divljenje za sve što se njega ticalo. Sećam se naših susreta na Bulevaru, nekad slučajnih, češće namernih, jer sam šetala tom sumornom »trgovačkom« ulicom u želji da ga vidim, da posedim na rukotvornom tronošcu dok on prodaje svoju robu, svoje rukotvorine kojima se sam divio, verujem više no što se ikad usudio da se divi nekom svom savršenom stilu. (O njegovom odnosu prema sopstvenom pesništvu, o njegovoj neumoljivoj strogosti prema sebi samom, videti u njegovom autopoetičkom tekstu koji se prvi put štampa u ovoj knjizi.) Bio je inače neljubazan, nabusit trgovac, jer prosto nije bio stvoren za njega. Sećam se samo jednog trenutka gotovo ustreptale ljubavnosti dok je neke minduše razgledala jedna mlada devojka. Uvek je želeo da mi nešto pokloni. Imam u kući te darove: jedan drveni svećnjak načinjen od trakslovanog dela neke stolice, zapepljen na nevešto izbljanjanu dašćicu, mali vešaonik od komada oblice, sa nekakvim »gravirama« i sa tri zabodena klina, »za vešanje ključeva«, kako je rekao, jedan drveni ram za sliku, 10x15, napravljen od delova čvornovatog štapa. A onda dolaze moje ako ne baš retke, a ono nedovoljno česte posete u danima njegove bolesti. I tu sedim na nekom tronošcu, pre toga vadim »ponude«, najčešće grejp koji voli i ponešto iz »domaće kuhinje«: pekmmez od kajsija, kompot od jabuka, neki jednostavan kolač, jer mi je tajna

komplikovanih zauvek ostala nepoznata. Voli da zna sastav svega, jer ima svoje teorije o zdravoj ishrani. Ne ostajem dugo i jedna od mojih nedelikatnih rečenica ušla je u njegove dnevničke beleške: »Ovde ću prilepiti neku alergiju«. A kratkoća mojih boravaka potiče (osim mog stvarnog straha od alergije, to ne sporim) iz nelagodnosti koju čovek mora osetiti pred nekim za koga zna da je već s onu stranu života. (O toj nelagodnosti svojih retkih posetilaca govori, ne bez gorgine, u već pomenutom dnevniku.) A onda smo jednoga dana, za jednog od naših poslednjih susreta, razgovarali dugo, mirno, gotovo sa »sumornom radošću prisećanja«, o jedinoj temi koja je priličila situaciji – o smrti: o trenutku Marijine smrti, o trenu u kojem odlazi njena duša, moglo bi se reći (o tome svedoči i Mišin dnevnik), o onome šta znam o Danilovim poslednjim danima, o poslednjim danima Marije Čudine čiji sam svedok bila. A razgovor je pokrenulo moje pitanje, za koje, eto, i u tom času nisam mislila da je neumesno, da li nešto piše. Odgovorio je da piše *Dnevnik umiranja*. Razgovor je bio prirodni nastavak »zadate teme«. I mislim da je bio blagotvoran i za njega i za mene.

Ovi su fragmenti sećanja ispali možda nesrazmerno dug uvod u jedan moj davnji tekst (1996) o Mišinoj zbirci pesama *Jadi srpske duše*, prvi put objavljen u mojoj knjizi *Nemoć očiglednog* (Beogradski krug, 1997). Pisan je tada u ludoj nadi da jedna osoba, i sama na margini, može učiniti nešto da se baci svetlost na prečutanu zbirku jednog velikog pesnika koga su »pesnici-vikači«, u »doba kada je sluganstvo / bilo patriotska dužnost« (M. S.), žeeli da izbace iz istorije književnosti. Moja se nada pokazala uzaludnom: malo je ko pročitao ovu zbirku, još manje njih zna za ovaj skromni tekst. Prenosim ga ovde u celosti, jer mislim da je mom prijatelju bio drag.

Godine 1995, u izdanju Beogradskog kruga, pojavila se zbirkica pesama Miodraga Stanislavljevića pod naslovom *Jadi srpske duše*. Koliko znam, o njoj nije napisan nijedan redak. Da li je došla do ruku čitalaca, to još manje znam. Ako se to nekim slučajem dogodilo, pronicljivom čitaocu nije bilo teško da nasluti razloge tog prečutkivanja. Procenjivanje ove zbirke zahtevalo bi od kritičara meru smelosti koja bi bila bar približna onoj s kojom je Stanislavljević pisao. I ne samo da bi se o njoj pohvalno govorilo, no bi se ona i napadala. U prvom slučaju, pre svakog estetskog suda, trebalo bi priznati istomišljeničku bliskost, u drugom slučaju, uprkos razlikama u pogledima na »opisane događaje«, trebalo bi imati smelosti da se potreknu pesničke vrednosti ove zbirke. Čutanje je, dakle, u oba slučaja bilo

najlagodniji izbor. Redovi koji slede samo su skroman pokušaj da se donekle ispuni ta praznina.

Šta ja tu zapažam okom neprofesionalca, osim onoga što mogu videti kao istomišljenik? Najpre poeziju koja izmiče jednostavnim žanrovskim klasifikacijama. Neumoljivost pogleda na događaje koje obuhvata, a to su godine između 1989. i 1994, njen neskriveno podrugljiv ton, njen humor (u gotovo hipokratovsko-galenovskom značenju pojma, a kao »pisanje žučju«), sve bi je to moglo svrstati u satiričnu poeziju. (»Oštra osuda jednog društva i ljudskih mana«, reklo bi se u školskim definicijama žanra.) No, satira u svojim standardnim oblicima ima razrađenu mrežu prosedea koji su neka vrsta odstupnice za autora. To je najpre sistematsko prikrivanje autorovog glasa, hiperbolizovanje pojava i tako uvođenje sumnje u verovatnost opisa, paraboličnost, pa tako i »opšta primenljivost« povesti, a zauzvrat uprošćena leksika, razumljivost iskaza, jednostavnost forme, pa i prozodijska jednostavnost, kada je reč o poeziji. *Jadi srpske duše* pisani su, u tom pogledu, u jasnoj opoziciji sa standardima žanra. Kao prvo, autorov glas, autorova ličnost, sasvim su ogoljeni. Svet nije samo predmet opisa i komentara koji bi mogli prepostaviti piščevu distancu, njegovu božansku isključenost iz sveta i svedenost na pogled. On u tom svetu postoji i višestruko je u njemu ugrožen. Zbirka se otvara pesmom »Novembar 1989«, sledeći zakone hronologije, ali prvo lice u kojem je napisana i njen gotovo intimistički ton (uz parodiju »zimske idile«), jasno daju do znanja sa čijeg stajališta (point of view) treba čitati celu zbirku. I taj se otvoreni autorski glas, taj govor ugroženog i zgroženog bića, koje ima svoje ime i prezime, pona vlja s vremena na vreme u zbirci, sa svesnom namerom odavanja (pesme »Divlja gradnja«, »Ispovest«, »Crnorizac iz ‘Pravoslavlja’«, »Put bubašava«, »S poljskim miševima, u baraci«, »Sedim u kafani za ohrabrvanje lopova...«, »Živeti u prizemlju, imati psa...«).

Drugom distinkтивnom crtom može se smatrati potpuno odustajanje od hiperbole. Realnost je data u proporcijama 1 prema 1, a što nam to liči na uvećanje bakterija pod mikroskopom samo je stvar nelagodnosti koja prati svako suočavanje s neprijatnom istinom. Postoji jasna autorova želja da svoju poeziju ukotvi u realnost (koja se preko leksike i zemljopisno i prirodopisno može identifikovati) tako da se ova iz nje ne može iščupati, ne može se drugim zameniti, pa se samim tim ni njen *smisao* ne može preteti na neki drugi plan, niti shvatiti metaforično. Srpsko-hrvatski rat (kojem su posvećene tri pesme tog naslova), rat u Bosni (»Jadi srpske duše«, »Iznad purifikovanih naseobina«, »Rođenje Republike«, »Omarska«, »Koliko smrti da se napravi jedna kneževina-opereta?«, »Srbi pišaju na Sarajevo«), razlozi zbog kojih su vođeni, način na koju su vođeni, posledice do kojih su doveli (»Sve se sliva u naš levak«, »Bog dobre prilike«, »Pesma ratnih zločinaca«), despotska vladavina (»Tirančić smišlja zahvalnicu narodu«,

»Mòra«, »Osvajačev nokturno«), podanička poslušnost podržana umovanjem popova i pesnika o »velikim ciljevima« (»U doba kad je sluganstvo...«, »Poeziji akademika M...«, »Šetnja«, »Crnorizac P.«), sve je to predloženo tako da će se jednoga dana do tančina poklopiti s dokumentima, sa »svedočenjima časnih ljudi i pouzdanih svedoka«.

Čak i kada pribegava obliku koji bi se mogao označiti kao parabola (pesma »Mòra«), parabola o vladanju, u konkretnom slučaju, sa jasnim osloncem na *Magbeta*, Stanislavljević daje dovoljno signala za nedvosmislenu prepoznatljivost drugog sloja pesme (»*Maslinki grčkog prijateljstva / prejela se...*«). Potpuna prepoznatljivost događaja i likova, direktna imenovanja ili upotreba inicijala, sve to ukazuje na nameru da se izbegne dvosmislenost, pa tako i samom piscu uskrati odstupnica. Nema satiričke zamućenosti referenci i njene svespasavajuće opštosti. Stanislavljević piše o srpskom udelu u događajima s osećanjem »metafizičke jeze« zbog nesaglasnosti svog bića i »bića naroda« kakvim se ono pokazalo u ovim vremenima (»Avarski đaci«). (Crnorisci, pesnici i filozofi već su to nazvali izdajom.)

Poezija se komplikuje na jednom drugom nivou, na nivou forme, koja je »otežana«, jednakoj kao i leksika (čiji je spektar vrlo širok i ide od arhaizama do savremenog žargona), izbegavaju se pravilni metrički sistemi, koji automatizuju stih (narušavanje obične semantičke proporcije klasičnog stiha dolazi od velikog Stanislavljevićevog iskustva u radu na stihovanim komedijama). Pesme čuvaju »marginu nejasnog u izražavanju i mislima« i inače svojstvenu Stanislavljevićevu poeziju. Tako jedna sasvim razgoličena sadržina (koja je, treba li reći, u ozbilnjom sukobu sa »horizontom očekivanja« velikog broja virtuelnih čitalaca) postaje gotovo hermetična, čime pisac ne samo da čuva svoj rukopis već želi i da izbegne populističku jednostavnost standardnih satiričkih oblika.

Zbirka, međutim, počiva na konstruktivnim načelima proze, na njenoj »sižejnoj dinamici«. Naime, kako pesme nastaju kao neposredna reakcija na događaje, njihov hronološki poredak uspostavlja narativni niz u kojem svaka pojedinačna pesma ima ulogu poglavљa. Pesme imaju *minimalnu fabulu*, likove, ponekad i dijalošku konstrukciju. Nijedan siže ne izlazi iz okvira osnovne povesti, omeđene događajima u pomenutim godinama: socijalna i politička klima u Srbiji 1989–1990, početak rata u Hrvatskoj 1991, godišnjica martovskih događaja 1992, rat u Bosni 1992–1994. Ova je konstrukcija, naravno, »slučajan« rezultat, ali takav da zbirku pesama pretvara u veliku formu, u *poemu*.

U ravni fakata, ona je *istorija beščašća*. Na podlozi te istorije izvlači se jedan uopšteni zaključak (koji u odnosu na fakte nema nikakvo povratno, umanjujuće dejstvo, naprotiv) i glasi: »*I inače besmislen ovde je opak. / Naime život*«. Satira prestaje tu gde počinje neutrešnost.

Ljubomir Simović

Lirski pesnik i iskušenja političke satire

Sećam se kako se Vlada Stojšin, u svoje vreme, čudio kako su svi pesnici koji dolaze iz planinskih krajeva Bosne, Hercegovine, Crne Gore i zapadne Srbije u svojim stihovima tako glasni i bučni. Kao da ne umiju da govore drugačije nego vičući s brda na brdo. I kao da tolikom bučnošću žele da ispune neke svoje gluve i bezdane tišine i samoće. Sa svojom prvom zbirkom pesama, *Pesme * Pisma Aleksandra Roša*, Miodrag Stanisavljević se razlikovao od svojih bučnih montanjarskih zemljaka: on je svoje pesme pisao šapatom, kao da želi da ga čuje samo neko ko mu je veoma blizu. Ili kao da govori sam sebi. On, pri tom, nije bio zagledan u neke epske horizonte, pučine i planinske vence, koji su ispunjavali pesme njegovih saputnika: on je svu svoju pažnju usredsređivao na nekog neprimetnog crva koji, »omegi sličan, nekud žuri«. I upravo zbog te stišanosti, i zbog tog udubljenja u neke neprimetne, nevidljive i unutrašnje svetove, godinama sam voleo te Mišine »pesme s putovanja«, »knjige senki«, »slike i saglasja« – kako je on naslovljavao svoje knjige.

Kasnije, kako se sve više otvarala za svet oko sebe, njegova poezija je postala sve tamnija. On je počeo da shvata da je okružen opsenarima, počeo je da primećuje da »*ono što jedan sroči, / ponovi hiljada istolikih*«, i osećao se izgubljenim »*u beskrajnom moru istoglasja*«. Sećam se tame i gorčine kojima je ispunjena njegova pesma »Noćni let«, u kojoj svaka od četiri strofe počinje stihom »Dole je Jugoslavija«. Gledajući iz noćnog aviona otadžbi nu nad kojom leti on dole ne vidi ništa:

*Ni topline legla, ni dima,
samo nešto magleno, suro...
Ni laveža, ni petlova,
ni šuma voda, ni noćne pesme.
Samo čutanje što umnožava čutanje
u magli, u opseni...*

*Nijednog brda, nijedne reke...
Ni mirisa hleba, ni toplog daha...*

Pamtim i dno koje je Miša Stanisavljević dotakao, i opisao, u pesmi »U Beogradu pepeljastosivom«:

*U sve dubljoj čutnji,
sve šumnijem sjaju i slavi...
Nema izraza u staklima mutnim,
nema duge u nijednoj glavi.*

Sve je nestajalo u magli, mraku i zimi, a sve dublje čutanje koje ga je okruživalo pesnik je doživljavao kao tišinu nepostojanja. Istovremeno, u njegovim pesmama je sve češće počela da se pojavljuje reč »opsena«, koja će mu pomoći da shvati poreklo i prirodu tog mraka i te magle, koji zahvataju i gutaju sve. Poslednje svetle tačke čuvale su se, rekao bih, u ponekoj pesmi za decu. »Zec sa govornom manom« ozarivao nas je svojom vedrinom i humorom.

Iako su njegove pesme bile sve tamnije, i sve beznadežnije, Miša Stanisavljević je i dalje govorio svojim tihim glasom, bez želje da diže buku i da se glasno buni. I utoliko je, barem za mene, bilo veće iznenađenje kada je taj prevashodni liričar počeo da objavljuje političke i satirične stihove. Iz njegovih pesama počeli su da se pojavljuju obrisi jedne mračne i beznadežne zemlje, koju je on nazvao JULAG. (Kada se setimo imena – koja su toj zemlji nekada davali Zmaj i Radoje Domanović – Jututunija i Stradija – to JULAG, iskovano od Solženjicinovog naziva za sistem staljinističkih logora i imena jedne za nas kobne političke stranke staljinističkog porekla i karaktera, deluje kao vrh jedne mračne gradacije!) Pisanje takvih pesama istovremeno je sa Stanisavljevićevom kolumnom koju je, pod naslovom »'umor u glavi«, redovno objavljivao u *Republići*, i u kojoj je, sažeto da sažetije ne može biti, ispisivao dijagnoze naše bolesti i registrovao faze i oblike našeg urušavanja i propadanja.

Meni je taj Stanisavljevićev put od čiste, takoreći introvertne lirike do političke satire u početku izgledao neočekivan. Međutim, razloge za toliki preokret nije bilo teško naći: oni su se videli svuda oko nas. To što je jedan izraziti liričar postao pisac političkih satira pokazuje koliko je stanje u kojem smo se našli postalo beznadežno, bolesno, ponižavajuće i moralno nepodnošljivo. Tu Mišinu promenu sam razumeo. Ali nisam razumeo to što je on, koji je u pisanju svoje lirike bio izuzetno odmeren, u pisanju svojih satira

katkad gubio meru. Što je gubio visinu. Možda je to gubljenje mere i visine nešto što se, kad je taj žanr u pitanju, podrazumeva. U trenucima kad mi se činilo da je Mišin polemički žar veći nego što treba pitao sam se da li je on, preselivši se u jednu sebi tuđu oblast, izneverio svoju pesničku prirodu. Ako jeste, do toga nije došlo njegovom krivicom nego krivicom onih koji su ovu zemlju i sve naše živote pretvorili u to u šta su ih pretvorili. I koji su nas nateriali da se, u samoodbrani, služimo i oruđima i načinima iz nepesničkih arsenala. U svakom slučaju, nesumnjivo je da Mišine satire ostaju kao svedočanstvo o jednom moralnom stavu, u vremenima u kojima su mnoge moralne osnove bile poljuljane... I dok te satire ostaju svedočanstva o jednom mračnom vremenu, i o pesniku koji se mračnim mehanizmima tog vremena opirao, iz senke tih satira, u koju su dospele, ponovo će izaći na svetlo dana one Mišine suštinske »pesme s putovanja«, »knjige senki«, »slike i saglasja«.

Vasa Pavković

Uhvaćeni i izgubljeni ritmovi Miodraga Stanisavljevića

(fragmenti iz *Ritmova 3*)

*ludilo je kao pripremljen vatromet,
treba samo da se pripremi* (»Autoportreti«)

Na Mostu Bratstva i Jedinstva čekao sam autobus
(»Autoportreti«)

ujesen 85. živeli smo gotovo spokojno; bezishodnost se umorila
(»Snimci ‘Polaroidom’«)

*Svi tokovi stali,
u Jugoslaviji,
mi se kartali* (»Kartanje«)

*Neka mi to ne bude važno.
Dok postojim* (»Dnevnik«)

Pomisao na Miodraga Stanisavljevića je sećanje na nekoliko slika.

Prva od njih tiče se dodele pesničke nagrade »Milan Rakić« u nekadašnjem UKS-u 1990. godine.

Bio sam u žiriju koji je odlučio da te godine tada još uvek prestižnu nagradu podele Miodrag Stanisavljević i Rajko Petrov Nogo. Stanisavljević za *Ritmova 3*, a Nogo, ako se dobro sećam, za *Lazarevu subotu*. Teško da bi se u srpskoj poeziji, oduvek punoj pesnika sasvim suprotnih, čak isključujućih svetonazora i poetika, mogla naći dva različitija pesnika.

Te godine povezala ih je, prvi (?) i poslednji put, vrednost njihovih knjiga. Između ostalog, obojica su bili u vrlo intimnim pesničkim sferama – Nogo se bavio porodičnom i nacionalnom pričom u vezanim stihovima, a Stanisavljević ličnom i socijalno-istorijskom pričom u »uhvaćenim ritmovima«.

Slika o kojoj govorim je slika Stanisavljevićeve zbumjenosti prilikom dolaska na dodelu nagrade, osećaja neočekivanosti koja je izbjijala iz njegove nekonvencionalne pojave, odeće, obuće, pokreta, retkih osmeha i naglog iščeznuća sa dodele (na njenom kraju)...

Upoznali smo se, pozvao sam ga da sarađuje u *Sveskama*, koje smo tada pokretali i pokrenuli u Pančevu, iznudio sam malo obećanje da će »poslati nešto«... od čega, mislim sada, docnije nije bilo ništa...

Tada sam ga prvi put susreo, a docnije, višestruko, u Beogradu, na autobuskoj stanicu u Ulici 29. novembra, kod SUP-a. Verovatno je tu stizao busom iz nekog prigradskog naselja na zrenjaninskom putu (Borče, Koteža, Skele...), mislio sam tada. Koliko je bilo relativno lako povezati Miodraga Stanisavljevića i njegove stihove sa zapuštenim, ultraležernim izgledom, sa nekom vrstom potpunog nehaja u vezi spoljašnjosti, toliko je bilo neverovatno i skoro nemoguće, bar meni tada, da tog relativno niskog, stamenog, bokserški građenog, čvrstog čoveka povežem s njegovim uredničkim poslom na Televiziji Beograd...

Druga slika tiče se lista *Republika*, u devedesetim, i Stanisavljevićevih tekstova na njenoj poslednjoj stranici. Nisam čitao *Republiku* redovno, mada mi je bivala u rukama, zahvaljujući koleginici, prevoditeljki Biserki Rajčić. Ona je bila bibliotekar u Institutu za srpski jezik i redovno ovaj list sasvim skromne i neprivlačne opreme dobijala. Davala bi mi novi broj ili bih ga listao stojeći pokraj njenog bibliotekarskog radnog stola, u starim prostorijama Instituta, pre nego što su vlasti SANU »prebacile« (čitaj: proterale) Institut iz njegovih višedecenijskih prostorija u Jakšićevu 9, gde se i danas nalazi. Najčešće je ono što bi me u *Republici* zainteresovalo bila upravo rubrika Miodraga Stanisavljevića na poslednjoj stranici. Neverovatno hrabro i inventivno, pesnik se iz broja u broj obračunavao sa Miloševićem, njegovim režimom i skutonošama, prozivajući s puno duha i argumenata i mnoge pesnike i pisce i ostalu menažeriju, koji su Miloševićevom režimu i ideologiji pružali dubinsku »nacionalnu podršku«. S upornošću lekara dijagnostičara, Stanisavljević je beležio i komentarisao najsitnije i sitne, krupnije i najkrupnije simptome teške društvene i nacionalne bolesti, koja i danas, posle nedavne smrti Miloševića, nije nikako »prošla«.

Duhovit i precizan, nemilosrdan i ciničan, pisac i pesnik se individualističkim gestovima borio protiv zla i ne znam koji bi mu savremeni srpski pisac u ovom nezahvalnom i rizičnom poslu mogao biti pandan. (U novinarstvu je takav posao sjajno obavljao Stojan Cerović u *Vremenu*, a u sferi karikature Predrag Korakšić Koraks. Njegove karikature i Cerovićeve kolumnе, zahvaljujući njihovim talentima ali još više mestima na kojima su bile obja-

vljivane, verovatno behu znatno uticajnije.) Medijska marginalnost *Republike* marginalizovala je, na svoj način, hrabre Stanisavljevićeve nalaze.

Dakle, to su dve slike.

Taj grčeviti, vanredno uporni, gotovo ludački i samoubilački sukob sa vladajućim društvenim i istorijskim zlom i sa socijalnom glupošću u 90-im i vrh jedne pesničke karijere koji mu je neposredno prethodio, prijem tada gospodstvene, staleške nagrade »Milan Rakić« za knjigu *Ritmovi 3*.

Na izvestan način osećam da je degutantno pisati slavopojke o nečijoj hrabrosti posle njegove smrti, kao što je odvratno, ako ne još odvratnije, govoriti opadački o mrtvim zlotvorima.

Zato ću reći nekoliko poznih zapažanja o *Ritmovima 3*, možda najvažnijoj pesničkoj knjizi Miodraga Stanisavljevića.

Ovu, po strukturi celine i pojedinih ciklusa, atipičnu knjigu čini nekoliko ciklusa. Uvodni, »Autoportreti«, koji se može označiti i kao pesma načinjena od pet nenaslovljenih, brojevima označenih segmenata, odnosno *pet autoportreta*. Reč je o stihovima vrlo interesantnih ritmičkih rešenja i smisaonih ideja koji »definišu« duhovne portrete samog autora u momentu njihovog nastajanja. Sledi ciklus »Snimci ‘Polaroidom’«, načinjen od dvanaest dužih fragmenata, datih u gotovo proznoj fakturi. Ukrštajući i preplićući semantički različito orijentisane fragmente, sa dva ili tri simultana semantička cilja, Stanisavljević je gradio relativno neprozirnu značenjsku strukturu, trudeći se da *zaoštravanjem fakture*, u krajnjem, ponetom trenutku definiše izvestan onespokojavajući doživljaj vremena u kojem je živeo i u kojem je rečima pokušavao da istovremeno zabeleži svoj osećaj i da ga samom sebi unekoliko razjasni.

I treći deo knjige, ciklus »Napevi odvajanja«, načinjen je od brojevima označenih fragmenata. Ima ih trinaest, a vratili su se formi standardnije, modernističke kratke lirske pesme. (Deseti, jedanaesti i dvanaesti fragment su podnaslovljeni, a ovaj poslednji ima u primerku koji posedujem i naopako odštampanih šest poslednjih stihova!)

Knjiga *Ritmovi 3* okončava se standardno: sa deset »pravih« naslovljenih pesama (šesta je ostala bez naslova).

Raspored ciklusa u *Ritmovima 3* sledi hronologiju nastanka, pa se čitava knjiga može posmatrati i kao dnevnik u stihovima, *odjek vremena* u pesnikovom duhu i *odgovor samom tom vremenu*.

Ono što je bilo važan pesnikov problem u građenju delova pojedinih ciklusa (a manje u epiloškim, »standardnijim« pesmama) jeste oblik rešavanja *preteće statičnosti stihova*, pa su se ritmovi i uritmijavanje postavili kao

pesnikov bitan cilj i naslovna oznaka. Stoga se naslov *Ritmovi 3* može tumačiti i kao oznaka treće knjige u nizu knjiga koje su sledile jedna drugu, ali i kao oznaka tri prve celine u ovoj knjizi, u kojima je Stanisavljević insistirao na ritmu kao vezivnom segmentu pevanja. Verujem, naime, da je pesnik istovremeno ovom oznakom pokrio oba smisla svojih projekata.

U »Autoportretima« Miodrag Stanisavljević gradi pet fragmenata postupkom koji ga približava *ispovednom pesništvu egzistencije*, ali ga hermetičnost semantičkih izbora, estetizirani i ekscentrični jezik čine semantički relativno zatamnjениm. Svaki od pet fragmenata je jedan izveštaj o iskustvu života na odabranoj margini (predgrađe, prigradski autobusi, međusobice, žargon, porazi...). Problemi satiričnih uboda, socijalne kritike, divljeg erotizma, slutnji simboličkih determinanti postojanja – neke su od smisaonih silnica ovog ekspresivnog i danas živog i ubedljivog pevanja.

»Snimci ‘Polaroidom’« su realizovani, kako rekoh, gotovo proznom fakturom, slično postupcima kojima je Nebojša Vasović napisao knjigu *So lično*, a ja, docnije, delove *Nesigurnosti u tekstu*. Faktura tih interesantnih stihova menja se tokom deset odlomaka, krećući kao izrazito fragmentarizovana struјa govora:

kratke rečenice; letnja kuća; istresam bundu; dva siva leptirca; moljci; gazim ih; prokuvavanje vode; narandžasti talog; miš je ojeo moje mete lepljene brašnom; umesto boja i krugova ostavio mi je karte svojih noći; gadna posekotina; u toku misli, na ruci; o neosaznanom sada.

Docnije, »upad« smisaonih fragmenata postaje neurotičniji, fraza manje čitka, tajanstvenija, podstičući čitaoca na znatno pažljivije praćenje struјa pesnikovih asocijacija i ulančavanje više ili manje udaljenih segmenata. Uporedite:

da se stroši lako zadobijena prenulost duše ovo je način; pahuljičasti otrovi; verdegris; umešnik; koji raseca mačem telo; linijama njegove tajne razdešenosti; dobar učin...

Živosti polaroida doprinosi ne samo dinamični i promenljivi »prosede«, odnosno faktura teksta, nego i sklonost Miodraga Stanisavljevića da stvara interesantne neologizme, ulazi u bizarne, provokativne detalje, vešto koristi inicijale nekih imena, aktivira instantnu magiju dnevničkih zapisa, uvodi u igru metajezik itd. itd. Svaki od ovih snimaka je neverovatno živ i interesantan revir jezičkih igara, manje ili više složenih asocijacija...

»Napevi odvajanja«, nagovestio sam već, približavaju svoju stihovnu fakturu kratkoj modernističkoj lirskoj pesmi. U prvom odlomku Stanisavljević je definisao svoj poetski cilj u *Ritmovima 3*. Pesma počinje sa tri stiha:

*Setivši se – podne u teme –
jutrošnjeg jasnog odnosa
prema poeziji ovdašnjoj*

da bi u sledeća tri stiha satirički definisala kakva je poezija ovdašnja:

– črčkarije dobrozvučne
unutar zunzarinih orbita,
hvale na pozajmicu –

i otkrio svoj cilj:...

da muljam znano neće mi se,
zgubi se u podgrlcu;
preostaje mi bela poruga
il' prepust svetu muzike
što izvire iz mere njegove.

Mogao bih da objasnim simboličko značenje svakog stiha, ali mislim da je jasno o čemu Stanisavljević govori i da ukazuje koliko je svesno krenuo u avanturu vlastitog pisanja stihova. Zvučne igre, inventivne (unutrašnje) rime, traženje i pronalaženje odgovarajućih »zatamnjениh« definicija situacije o kojoj peva, neočekivani zaključci – neke su od karakteristika Stanisavljevićevih pesničkih fragmenata u »Napevima«. Iz mutnog tinjanja ovih iskaza ne mogu a da ne navedem efektne stihove. Recimo:

Što čula starija
to više koještarija.

... »ja« se jedva održava
pred đikljanjem divljeg prosa,
pred belinom jedne koze
i štokavom svrakom...

Dogodovštine – piše u Daždevnjakovoj knjizi –
izbegai.

Da bi »ja« lakše
prešlo u nepostojanje...

Konačno, prave pesme »Epiloga« sjajni su primeri Stanisavljevićeve jezičke kreativnosti, imaginacijske snage i naročitog pesničkog humora, kojim je pesnik lovio duh vremena u žustrim i efektnim pesmama različitih energetskih potencijala i temporalnih protežnosti. Ove pesme grade sliku Stanisavljevićevog libertinskog, buntovnog i nepokornog duha, recimo u »Snegovima«, gde postoji i strofa:

trebalо bi oticí do grada,
obići majstore nabranja,
obležati N. – razbistri se glava,
kupiti šešir; a možda
možda su tamo i nemiri počeli
pabih – stari san – u gužvi
mogao čvoknuti nekog podvoljkaša...

I nešto mislim: strašno je što u novijim antologijama srpske poezije nema ni od korova buntovnih i mudrih stihova Miodraga Stanisavljevića. Ne bi trebalo da ga zaboravljamo i zaboravimo... Nikako i uprkos svemu. Pa i nama samima.

I posmatrajući belešku o pesniku u *Ritmovima 3* vidim s iznenađenjem da je rođen u Srednjoj Dobrinji (pazite samo ime tog toponima!), u kojoj sam boravio pre nekoliko leta, letujući u Ježevici. Sad vidim da je providjenje odista htelo da vidim to selo, divlji zdravi život pastoralnog predela u kojem je pesnik rođen, da bih naslutio, ako ne i razumeo sav docniji tok njegove ljudske sudbine, življenja i nagle smrti.

Mirko Đorđević

Sveća na grobu prijatelja – zapisi iz *Antidnevnika*

Sam i oslonjen na štap na ulici Beograda saznao sam – prvi među prijateljima izgleda – da Miše Stanisavljevića više nema.

Obično svi počinju tako – sećaju se dana kada su se sreli. To je neki datum za pamćenje. Ja se toga ne sećam, nisam siguran ni za godinu, a ni u mojim hartijama nema tog datuma verovatno stoga – u to sam sada siguran – što ja držim do nekih drugih znakova kojima se beleži trajanje vremena u pamćenju. Sve je tako u mom *Antidnevniku* – objavljenom na francuskom – koji mi je pouzdaniji od beležnica sa datumima. Tada je tako i bilo. Sve se na početku poslednje decenije minulog veka zgušnjavalo i iz krupnog plana »masovnih scena« sticalo u nekakve mentalne slike za čije prisećanje datum i nisu senzori koji ih bude. Bilo je to vreme bučnih mitinga na kojima su mitomani i piromani dobijali šansu, a sumnjivi analitičari i još sumnjiviji psihoanalitičari punili stupce novina uz sadejstvo pesnika koji su bogatili antologiju već bogate srpske udvoričke poezije. Ratnici nedovršenih ratova i bojovnici spremni za nove marširali su sa sveštenicima koji su s *Trebnikom* u ruci bili spremni da slove i da blagoslove. Sve i svakoga a najviše rat koji se primicao. I negde sam ugledao – i zapamlio – Mišinu pesmicu –

*Trideset prikaza i jedna avet
Osnovaše Srpski Savet.*

Slika iz krupnog plana – palanka je poverovala da ulazi u Istoriju – pomerila se u lični mentalni plan. Miša sedi na pločniku Bulevara nesrećnoga srpskog kralja Aleksandra na nekakvom tronošcu. Takve sâm proizvodi i prodaje. A slavni bulevar zakićen »kioscima«, smeće na sve strane i slika je simbol nacionalnog buvljaka Miloševićeve Srbije. Sed i gleda umornim očima. Sam u gomili sveta. Sam i svoj. I niko ne zna da je to najdarovitiji pesnik i glasoviti već kolumnista *Republike*. On ne želi da neko to zna. Tada se mnogo govorilo i mnogo pisalo i neko je i morao da zastane i začuti u ime mnogih. Miša je toga bio svestan. Po svemu se to moglo primetiti. I uvek smo se tako i nalazili – bez dogovora – i selili nekuda s Redakcijom *Republike*. I uvek isto. Malo reči i neka blaga ironija koju ubrzano – čim se pera lati – smejni oštra satira svega u tom vremenu. A svuda gomile, mitinzi, deca i golubovi i balkoni, jer sve to ide zajedno – uz sliku Vođe koji nas gleda.

Glas iz mnoštva koji je ostavljao trag u vremenu bio je Mišin glas i on odzvaničava i sada kada se povežu godine i datumi.

Palanka je imala svoje balkone, decu i golubove ali i taj glas koji neće da zamukne.

To je u svakoj »slici«. Miša koji govori ili piše za nas i u ime nas i budi ljude.

Ima trenutaka kada mi se učini da su svi naši susreti bili isti. A nisu bili isti. Na svaki je Miša utisnuo svoj pečat. I te sam njegove kolumnе u *Republici* doživljjavao ne kao hroniku nacionalnog umora u glavi. Ne – ti zapisi kao da su bili namenjeni da budu utisnuti u kamen. U neki krajputaš. Nekada je to bila »pesmica« od reči razigranih i oštromasnih i igra reči koja se otvarala kao rebus, nekada pak čitav politički traktat izrečen u formi smelog paradoksa koji odslikava grotesknu stvarnost umorne i sumorne Srbije Miloševićevog doba. A još češće smela satira kojom se Miša branio od rugobe tog vremena. Kojom je branio i sve nas. Domanovićevsku smelost svi pominju, pominju kritičari i rablezijanske tonove u ovom delu, a ostalo – žanrovsku prirodu Mišinih zapisa – kritika tek treba da utvrди.

Sedimo na ivici pločnika i uvijamo cigarete iz njegovih »rezervi« donetih s neke prigradske pijace. Navodim mu negde reči velikog ruskog pesnika kako živeti »ništa novo nije a ni mreti nije najnovije«. On se smeje umornim očima. Slike iz sećanja su uistinu prebogate detaljima. Mnogo je tajni u njegovim kutijama za duvan, tu su nekakvi papiri na čijoj poledini on piše za *Republiku*, uvek neka knjiga – često retka, kakvu odavno tražimo – kupljena na nekom buvljaku.

I otišao je. Više nema sećanja, odnosno po nekim beležnicama sa datumima sve se može rekonstruisati. Ali to ne bi bio Miša.

Nema nekog tipičnog načina na koji ljudi odlaze s ovog sveta, osim onog banalnog koji svi znaju. On o tome nije nikada meni govorio – to ćete vi popoviti – tako je mene u šali zvao – izrežirati. Nigde se toliko ne laže kao na grobljima. To je ponavljaо. A znao je već bolestan da se kraj primiče. Umeo je da bude usamljenik u gomili i izabrao je da bude usamljenik pred svačije ljudsko veliko čutanje. I ostalo je prazno mesto za kolumnе u *Republici*, ali je Miša – pre nego što je otišao – valjano popunio mesto velikog satiričara i hrabrog svedoka kakvog smo i očekivali – sve ostalo je u njegovim knjigama.

A ovo je samo mala voštanica na grobu prijatelja i svedoka koji nas je opominjao da ne čutimo. I da je svaki novi dan novi poziv na hrabrost svedočenja, posebno u vremenima mutnim i smutnim.

Nebojša Popov

Zbogom, majstore

Više od deset godina poslednju stranicu našeg lista ispisivao je Miša, a ja onu prednju. Mnogi su počinjali da čitaju *Republiku* straga, od Miše. Mogao sam da mu zavidim, a nisam. Priznajem njegovo majstorstvo.

Zašto su mu davali prednost? Reagovao je lično, iz duše za dušu, duhovito, o svakoj ličnosti i događaju. Ironijski obrti lišeni su cinizma. Njegovi likovi, kao i na Koraksovim crtežima, podjednako su smešni i zastrašujući. Rasterevao je strah i budio nadu, barem nadu u nadu.

Uz nekoliko zbirki pesama (*Ritmovi I, II*) i dramskih tekstova, mahom za decu (»Vasilisa Prekrasna«, »Carev zatočnik«, »Carska se poriče«, »I mi trku za konja imamo«, »Nemušti jezik«), a i za odrasle (farsa »Vodja« i groteska »N«), ostali su i tekstovi rasuti po brojnim listovima i časopisma – *Književne novine*, *Književna reč*, *Demokratija danas*, *NIN*, *Vreme*, *Borba* i *Republika*. Znatan deo tih tekstova objavljen je u knjigama: *Golicanje oklopnika*, *Jadi srpske duše*, *Elan mortal*, *Nacionalni buvljak* i *Katarza i katarakta*. Ostao je i nepisani trag, ponajviše kod dece koja pamte izvođenje njegovih tekstova, u dečjem pozorištu »Boško Buha« i na drugim mestima u različito vreme. Ima, svakako, tragova i kod odraslih koji su ga čitali, takođe, na raznim mestima i u raznolikim vremenima. Tragovi su ostali, a kakvi, to se ne može iskazati ovom prigodom, niti se može predskazati njihovo mesto u srpskoj kulturi.

Stranicu »'umor u glavi« u *Republici* Miša je ispisivao više od deset godina. To je bila, kako se to obično kaže, njegova kolumna, i to s višesmislenim nazivom, može da znači i humor, i tumor a i običan umor u glavi, i ne samo tu.

U arhivi lista ostali su njegovi tekstovi kucani na polovnom papiru, starom pisaćom mašinom s iskrzanom crno-crvenom trakom, često dopisivani i rukom. (Inače, stan mu je bio prenatrpan, pored ostalog, i polovnim kompjuterima koje je sklapao i poklanjao.) Kao urednik sam strepeo da li će rukopis doneti na vreme, ali on nikada nije zakasnio. Retko je zadovoljstvo prvi čitati njegov tekst; tako sam i ja postao jedan od Mišinih poštovalaca. Učestvovao je i u uređivanju lista, zajedno s drugima, kritički procenjujući svaki broj i planirajući naredni.

Pri kraju svake godine razgovarali smo o tome da li opstajemo ili nestajemo. Tako je bilo i krajem 2004. godine. I Miša je govorio da se valja potruditi da opstanemo, ali je rekao da izvesno vreme ne možemo računati na njegove priloge. Očekujući nastavak saradnje, od januara 2005. objavljuvali smo njegove stare radeve koji, pokazalo se, ne zastarevaju.

A onda je do nas stigao glas da Miše više nema, da je preminuo 16. avgusta, da je kremiran na Novom groblju, u krugu najuže porodice, sinova Luke i Marka, i da će urna biti položena kraj supruge Marije, preminule 2002. godine. Ostaje da odgonetamo sve razloge dugog puta vesti o smrti, od 16. avgusta do 17. septembra, i da promišljamo o sebi i drugima, o ljubavi, prijateljstvu, smislu i besmislu, o mestu i vremenu gde živimo a i umiremo. (Nešto slično zadesilo nas je i nedavno, prilikom odlaska u tražičnim okolnostima preminulog saradnika-urednika *Republike*, profesora Pere Mužijevića.)

Način odlaska s ovoga sveta je, dabome, i stvar lične odluke. Tako se Mišin odlazak, kao i Marijin pre tri godine, desio bez oproštaja s prijateljima. Poslednji susreti s njim nisu slutili na dobro. Bolest je uzimala maha a istinsko lečenje je izostalo. Kao da je, usamljen u svom sirotinjskom stanu, s omiljenim psima, Čedom i Kučkom, bio opsednut skorim susretom s beskrajno voljenom Marijom koja je preminula od jedne od najtežih bolesti. Ali, bolest sama po sebi nije jedini vinovnik. Tu spada i galopirajuće siromaštvo, pogotovo kada je Miša, još 1991. godine, zajedno s preko hiljadu kolega, bio uklonjen s državne televizije. Svikli na skroman život, sa sinovima, bez stalnog zaposlenja, podnosili su nedaće bez roptanja. Godinama su čak istrajavali s izvesnom vedrinom. Miša je godinama skupljao razne biljke, i probrane pečurke, deleći ih prijateljima (i u Redakciji). Više nego skromne prihode od pisanja nastojao je da dopuni svojim rukodelstvom, praveći hoklice, ramove i druge drvene i metalne stvarčice koje je izlagao prodaji na Bulevaru ili kod Palilulske pijace. I kada je bolovao, nije очekivao ni pomoć niti poklone. Najviše se radovao kada dobije jedan do dva grejpfruta. Više je sam poklanjao. I meni. Kada mi je poklonio svoj stari bicikl i još starije pecaljke, kao podstrek mom »povratku prirodi«, podila zila me jeza, sluteći da time učestvujem u obredu oprštanja. Poslednji susret doneo je i zračak nade, kada sam mu pričao o zajedničkom posvećenju biljkama i pticama, podalje od prestonične vreve, više nije isključivao nastavak pisanja. Sada se i taj tračak nade ugasio.

Svako od nas će jednom otići. Nešto tako banalno ne bih se usudio reći u Mišinom prisustvu. Niti bih mu pripovedao o njegovom, ipak, brzom odlasku. Ako ikome poveri svoju intimnu priču, biće to Marija za čijim je susretom čeznuo. Prijateljstva radi, ipak bih rekao da je njegov odlazak ubrzan ne samo nelečenom bolešću i siromaštvo nego i rastućim beznađem da

se ovde išta može izmeniti nabolje. Patnje su tim veće kada čovek nije ravnodušan prema narodu kojem pripada, i to po onome najvrednijem što ima – jeziku – kojem je toliko toga darovao, srazmerno darovitosti i stvaralačkoj strasti. I da je hteo i mogao Miša se nije, poput Sebastijana Hafnera, izmakao na neko spasonosno ostrvo, britansko, i tamo napisao *Istoriju jednoga Nemca*, koja i posle više decenija uzbuduje savremenu duhovnu javnost, ne samo Nemačke. Prepuštamo mašti da odgoneta da li bi Miša napisao *Istoriju jednog Srbina* ili je to već uradio svojim objavljenim i neobjavljenim tekstovima.

I kada bi na ovoj stranici *Republike* ostala belina, kao znak tuge i patnje, pa čak i ako uskoro nestane i sama *Republika*, ostaju Mišine pesme, drame i opsežna eseistička proza u kojoj se, kako veli Mirjana Miočinović u predgovoru jednoj njihovoj zbirci, spajaju pesnički stil, satirički sjaj nemilosrdne poruge, rableovska razgaljenost i metafizička jeza koja nastaje iz susreta sa čistim zlom.

Hvala mu na darovima koje nam je ostavio, usred sveta o kojem je pisao. Majstore, zbogom.

Iz književne zaostavštine

Miodrag Stanisavljević

Autopoetika

Miodrag Stanisavljević na III programu Radio Beograda, 2002, u emisiji »Tokovi poezije«

Urednik: Radmila Gligić

Tekst skinuo sa audio-trake: Luka Stanisavljević

Četrdeset i kusur godina bavim se ovim dosta zaumnim, zmetnim i čudnim poslom kao što je pisanje stihova. Uspeo sam da napišem, sastavim, izmislim, kako hoćete, samo osam knjižica pesama koje se već raspadaju od lošeg lepka i lošeg heftanja.

Prva od njih se zvala *Pesme * Pisma Aleksandra Roša*, izašla je davne 1965. godine u ediciji »Vidici«, valjda jednoj od prvih nezavisnih produkcija knjiga mlađih pisaca. To je bilo teško vreme za objavljuvanje knjiga. Danas knjigu možete napraviti za tili čas na kompjuteru i na laserskom štampaču je odštampati, tada se sve to radilo sa olovnim sloganom i to oovo ima veliku simboliku.

Bilo je to, dakle, teško vreme, mi smo nosili taj slog u jednu malu štampariju deset kilometara od centra i tako smo odštampali prvih pet-šest knjiga mlađih pisaca okupljenih oko časopisa *Vidici*. Danas nemam neki naročit odnos prema toj svojoj prvoj knjizi, ali neke od tih pesama čine mi se i danas zanimljivim, kao uvodna pesma u toj knjizi koja se zove »Došlo je proleće«, sad će je kazati:

Došlo je proleće

*Došlo je proleće sa svojim šarlatanima!
Meteži, namere, otaljavanja...*

*U žurbi
poklanjam jednoj plesačici
maramice što omotavaju
moja pluća i moje srce.*

Ima još jedna pesma iz te knjige koja mi i danas deluje zanimljivo:

Jedan talas ponovo...

*Jedan talas ponovo
dopire u moje predsoblje, otvara
mali rezbareni ormarić,
sve njegove fioke, pretura
po svim njegovim policama,
igra se svim tim
(ali vrlo potrebnim)
kutijicama, smotuljcima,
dugmadima, bočicama...*

*Da li on dopire i do tajne pregrade
gde se u zamotuljku čuva
Plavilo za Rublje?*

Da li ga rastvara?

On odlazi.

Ta knjiga je nastala od tekstova koje sam kao student–pesnik pet godina pisao i mnogi tekstovi u nju nisu ni ušli, što mi je danas žao. Danas mi se čine mnogo boljim od onih koji su ušli; tako ću pročitati još nekoliko stihova iz jedne pesme koja tu nije ušla, ne znam kako:

*Devojčice iz susedstva
u haljinicama od petlove kreste
često me posećuju
i dugo igraju pred mnom*

Posle te knjige prošle su neke tri-četiri godine, ja sam objavio novu knjigu koja se zvala *Pesme s putovanja i druge*. Knjiga je objavljena 1969. u nezavisnom izdanju Slobodana Mašića. Tu knjigu, danas sam je pročitao, shvatio sam da više ne volim. Ipak, u njoj ima nekoliko ili bar dve pesme kojih se ni danas ne bih postideo:

Male nevešte kuće

*Male nevešte kuće
Na brzu ruku podignute.*

*Građa uboga, trošna:
Trska, slama, zemlja i pruće.*

*Male nevešte kuće
Sa malo blagoslovenog dima.
S grobljima – blizu ili dalje,
Već prema običajima.*

*Male nevešte kuće
Bez stepenica, bez plota,
Skupljene oko crkve
Ko nedaće oko života.*

1969.

Ima još jedna pesma iz te knjige koja, čini mi se, nije loša:

Sanjao sam

*Sanjao sam svoju smrt:
Pao sam i ljudi se skupiše.
Draga prinosi mom licu ogledalo
– Ogledam se, ali ne dišem.*

*Ja sam posrtao, padao,
Ustajao, padao opet...
Al' odluku sam stvarao uvek:
Počeću ispočetka sve!*

*K'o dečak, jednakogubeći,
Izmišljah uvek nove igre.
Al' sad – ne mogu ustati,
Ne mogu oticiti nigde.*

*Ležim nepomičan, nem.
Pokriše mi nečim lice.
Preturaju po mojim džepovima
Pretrpanim, kao u skitnice.*

*Sanjao sam svoju smrt:
Pao sam i ljudi se skupiše.
Draga prinosi mom licu ogledalo,
Moj lik je tamo, ali ne dišem.*

1967.

O ranim svojim stihovima malo kasnije zapisao sam u jednoj od svojih programskih pesama da je to šumni talog, tašta preosetljivost, kadra da samu sebe sablazni, a da u njima umeća nema mnogo, da ga ima malo, vrlo malo. Možda sam prema sebi, prema svojim ranim stihovima prestrog, ali tako je to. Sledeću knjigu objavio je takođe jedan mali izdavač, zvao se *Slovo ljubve*, 1973. godine, knjiga se zvala *Knjiga senki*. Za nju sam dobio tada vrlo važnu i prestižnu nagradu »Isidora Sekulić«, što mi je, tako, polaskalo, kao pesniku koji je uvek imao problema sa izdavanjem svojih stihosloženija. Danas, kad pogledam tu knjigu, nisam siguran kakva je to knjiga, mada je nagrađena, ali čini mi se da i u njoj ima dosta pesama kojih se ne bih postideo. Posebno mi je draga jedna pesma koja se zove *Na zidu vidim ikonu staru*. Draga mi je zbog toga što je pre dve-tri godine gospođa Miočinović, pišući o nekim mojim tekstovima, napisala da sam ja neka vrsta profeta, proroka onoga što će se dogoditi, pozivajući se na jednu kasniju pesmu koja se zove *Jugoslavjani*, koja je negde devedesetih nastala, malo pre toga. Međutim, u ovoj pesmi iz sedamdesetih godina, kad sam je ovih dana otkrio, počeo sam da verujem da sam imao stvarno neka predosećanja onoga ružnog i groznog, grozomornog što će nam se dogoditi:

2.

*Na zidu vidim ikonu staru:
Sv. Đorđe ubija aždaju.*

*Sećam se:
u detinjstvu je bilo mnogo straha.*

*Prošle su godine.
Smanjila se stara aždaja.*

*I samo u suzama očiju njenih,
malih i ružnih, poput psećih,
ja vidim odražene
povesti strašne godina dolazećih.*

Ponavljam, pesma je bila napisana pre 1973, možda 1972. ili 1971. i u njoj se pominju »povesti strašne godina dolazećih«. Prilično sam ponosan na taj stih. Pročitaču još jednu pesmu koja mi je iz te knjige draga. Pesma je bez naslova i glasi ovako:

*Pamtiš li ono veče posle pljuska
u starom begovskom parku?*

*K'o sad da čujem one ptice tri
što se dozivahu u tami
premeštajući se po visokim krošnjama.*

*(Nismo im znali imena,
ali ja sam se sećao da se iste
javljaju i kod nas
obnoć, posle kiše.)*

*Sećaš se: pošli smo za njinim glasovima.
Al' one behu sad u krošnjama iznad nas,
sad dalje, pred nama, a onda
negde daleko u zaledu.*

*To behu tri anđela, kažeš ti.
Ti si ih videla?
Ne, ali sad znam da oni behu.
Jedino na njih sećanja su tako jasna.*

Možda da iz te knjige pročitam još jednu pesmu koja se zove »Izvor«:

Izvor

*Preko starog lišća zvezdolikog
po dnu izvora popadalog
zrake i seni treperave
zajedno s vodom slivahu se.*

*Htedoh uroniti dlanove sastavljenе
(pažljivo da bistri spokoj ne remetim)
ali odjednom osetih sebe čudno:
kao da tu gde stajah ja
bejaše samo sećanje na me.*

*Videh svoje lice
na dnu među jasnim proticanjem
živo obraćeno amo:
kao da moja duša gleda
preko izvora tog sjajnog
svoj odraz u vazduhu zemaljskom.*

Iz Knjige senki volim i danas pesmu »Lopov«:

Lopov

*Gle lopov preko krova
prebacuje konjsku kost
da kuća spi neprobudno
dok po njoj vršlja nezvan gost.*

*Al' žed' prastaru ne utoli:
osu se što dotače
i stari lopov prevaren opet
sedi u uglu i plače.*

*O, još jedino lopova soj
prokažen, ismejan, uklet
na prstima sećanje nosi
da je postojao svet.*

Sledeća knjiga zove se *Slike i saglasja*. Objavio sam je, o čuda, u velikom izdavačkom preduzeću Prosveta sa pretencioznim naslovom *Savremena poezija*. Oni su u to vreme bili neki kao žreci koji su određivali šta je to savremena poezija, šta su dobre knjige, što mi je danas, iz ovog ugla, krajnje smešno.

To je već zrelija knjiga, u njoj ima vrlo dobre lirike, onako prave, prave lirike bez velikih eksperimenata kao u mojim početnim pesničkim fazama i one eksperimentalne lirike u mojoj završnoj poetskoj fazi.

Evo, pročitaču nekoliko tih lirske pesama:

*Put obrubljen kućama
lići na veliku stonogu.*

*Kuće prljavoplave,
kapije išarane.
(Da l' šarama nekog prizivaju
il' se od nečeg brane?)*

*Večernji selski biciklisti
jezdeći naporedo
razgovore
o ljubavnim uspesima vode.*

*Odgovori zakasneli
sustižu jedan drugi:*

*odgovor pomami
stiže odgovor sumnji.*

*Dugo ne mogu da zaspim.
U selu Skeli
zavijaju prapsi.*

Sledeća pesma, u istom tonalitetu rekao bih, nema naslova a počinje ovako:

*Predveče
lasno klizi pero tvoje.
Kafana u predgrađu,
biljari pocepane čoje.*

*Predveče
laste-skoroteče.
(Jedan nebeski čas pripada samo njima.)
Neko proriče:
duga i hladna biće zima.*

*Predveče
lasno klizi pero tvoje.
Andeli
koristeći uzlazna vazdušna strujanja
odlaze na nebo.*

U toj knjizi ima i tamnijih tonova, u skladu sa onim predosećanjem, mračnim predosećanjem iz *Knjige senki*, i ti tamniji tonovi se ogledaju u pesmama kao što su »Noćni let«, »U Beogradu pepeljastosivom«, »Opsenarov put«. Pročitaću i njih:

Noćni let

*Dole je Jugoslavija.
Ni topline legla, ni dima,
samo nešto magleno, suro.
O bože, ni obris brda, nijedno drvo.*

*Dole je Jugoslavija.
Al' gde su vode, večernja lagodnost,
gde lipe, letnja prisnost?
Samo hladni odsjaj na krilu aviona
i zvona (otkud zvona?)*

*Dole je Jugoslavija.
 Ni laveža, ni petlova,
 ni šuma voda, ni noćne pesme.
 Samo čutanje što umnožava čutanje
 u magli, u opseni.*

*Dole je Jugoslavija.
 Nijednog brda, nijedne reke.
 Grad u koji slećemo liči na svetlosnu kandžu.
 Ni mirisa hleba, ni toplog daha,
 samo jutarnje oči pepeljaste.*

U Beogradu pepeljastosivom...

*U Beogradu pepeljastosivom
 gde ni kreč pesak više ne vezuje
 dan čkilji podozrivo
 vetar boju misli izbeljuje.*

*Ono što jedan sroči,
 ponovi hiljada istolikih.
 Navikom se istina kroji;
 ona je tek zvuk na koji smo svikli.*

*Na stanicama, na licima,
 u praznim staklima jutarnjih očiju
 jučerašnji snovi, plavi naumi
 polako skončavaju.*

*U posvednevnom povinovanju,
 u beskrajnom moru istoglasja
 beda i opseна, nehaj i lakomost
 – svakodnevna opora saglasja.*

*U sve dubljoj čutnji,
 sve šumnijem sjaju i slavi...
 Nema izraza u staklima mutnim,
 nema duge u nijednoj glavi.*

*U Beogradu pepeljastosivom
 gde ni kreč pesak više ne vezuje*

*sneg pada, lasno i pretilo;
strah boju misli izbeljuje.*

Poslednja pesma iz ove knjige zove se »Opsenarov put«. Slušaoci će vrlo lako razaznati o čemu je reč u toj pesmi, a za one koji nisu baš vični, govoriču o vremenu pred smrt tadašnjeg despota Jugoslavije, onog koji počiva, ne znam da li još uvek počiva, u Kući cveća:

Opsenarov put

*Strepeć od teatralnog pada,
od banalnog prelaska u ništa
opsenar putuje od grada do grada,
menja imanja i konačišta.*

*Dostigao je savršenstvo umeća.
Cela zemlja je – vašarska scena.
Svi veruju u njegove moći
i sama od sebe buja opsena.*

*Stvorio je za druge edenski vrt –
remek-delo opsenarskog dara.
Al' sluti da će njegova smrt
biti do pomame, do izdajstva, stvarna.*

*Svi veruju u njegove moći,
veruju svakoj reči, gestu.
Ali on nikad na istom mestu
ne sme dvaput da zanoći.*

*Strepeć od teatralnog pada,
od banalnog prelaska u ništa,
opsenar putuje od grada do grada,
menja imanja i konačišta.*

Ova pesma je izasla u jednoj knjizi koja se pojavila u zvaničnoj izdavačkoj kući, i samo pronicljiviji su shvatili na šta se ona odnosi, što pokazuje da se u to vreme ipak, sa malo šifriranja i malo ezopovskog jezika, moglo reći puno toga. Da objasnim, asocijacije iz ove pesme su vrlo jasne: opsenar putuje od grada do grada, menja imanja i konačišta – gospodin maršal je imao svoja staništa, odmarališta, lovišta, ne znam kako bih ih sve nazvao, od Ohrida do Bleda, Tjentišta, na svakom koraku je bilo neko njegovo konačište. I, uznemiren dolazećom smrću, to se sećamo, on se neprestano muvao po tim konačištima, po tim gradovima. Asocijacije su bile krajnje prozirne, ali eto,

čuo sam da su reagovali malo u Gradskom komitetu, tamo su u to vreme bili neki momci koji su me poznavali, rekli su: »Šta mu to treba?«, ali nema veze. Ipak se provukla pesma.

Tako se tom knjigom i završila jedna faza u mom književnom, pesničkom stvaralaštvu, a novu fazu u mom poetskom stvaralaštvu čine tri knjige pesama, poetskih tekstova pod naslovom *Novi ritmovi I, II i 3*. Oni predstavljaju prilično radikaljan zaokret u mom dotadašnjem pesničkom stvaralaštvu i pokušaj radikalnog zaokreta u pesničkoj praksi na jednom širem planu.

U prvoj od tih knjiga sačinio sam i neku vrstu manifesta, jednog pesničkog istraživačkog programa koji se zvao »Spirala«, u kojem sam napravio jedan radikaljan odmak, pomak prema svojoj dotadašnjoj praksi, svom dotadašnjem pesnikovanju, a pokušao sam i da napravim pomak u odnosu na ono što sam ja nazvao »bedom savremene poezije«.

Taj programski tekst je na kraju tih knjiga *Novi ritmovi I i II*; ljubitelji poezije mogu ga tamo naći. Da rezimiram, te knjige su neka vrsta radikalnih ritmičkih i slikovnih istraživanja i to će se, na osnovu nekoliko pesama koje ću pročitati, moći i videti.

Naravno, opet sam bio na nekoj vrsti početka; te knjige su izašle u samizdatu. Reč samizdat danas ima jedna izdavačka kuća koja se tako zove ili jedna edicija koja se tako zove, ali to je čista, kako bih rekao, blamaža te reči. Zovu se samizdatom knjige lakirane, izašle u vrhunskoj štampi i dotirane zamašnim dotacijama. Ove moje knjige kad su se pojatile bile su izvorni samizdat, štampane su na jednom starom geštetneru u jednoj tipografskoj tehničici (ako se tako može nazvati) iz devetnaestog veka ili sa ranog početka XX veka ili iz vremena ranih partijskih celija, u vreme kad je već bilo znaka o tehnološkim inovacijama štampe. Dakle, na običnom geštetneru. I na pakpapiru, običnom pakpapiru, kako se tada zvao? Tako, kao papir za betonske džakove.

Posle dve godine napravljeno je reizdanje tih knjiga i to smo napravili ja i Miroslav Josić Višnjić, tako da su one posle dve-tri godine dobine i malo prijedolju formu, ali to je još uvek bila neka vrsta samizdata jer je štampano u malom tiražu u jednoj maloj štampariji Udruženja slepih.

Knjiga kojom počinju ovi zbornici, da ih tako nazovem, zbornici ritmičkih istraživanja, *Ritmovi I*, počinje pesmom iz koje ću pročitati samo nekoliko strofa, koje će sugerisati ono što sam ja htio tim knjigama da postignem:

*U letnjim baštama kurve i pesnici-vikači.
Optočitelji sigastih dana.*

*Ubogi pesnici zalazeće despotije.
Revnosni opevači. Torbari jezika.
Zaust im veliki, umeće malo.*

*Istraživači praznine koja se okreće.
Grleni, samoljubni i što je još gore
unisoni udari slogova
u očekujućim razmacima. Probušen oluk. Podnevna zrika.
Dosadan prebroj. Ne podi mu u susret.*

*Doista, teško je govoriti sebe a tuđim dahom.
Zajedničke ritmove izbegavaj. Četvorostišja ničija.
Al' i beznadežno nabranje okolnosti. Nadlukaviće te.
Zajednički ritmovi podmetnuće ti njihov životni sled...*

U odlomku ove programske pesme govorim o tome da treba, to je zadatak koji sam sebi postavio, da izbegavam zajedničke ritmove, jer oni podmeću i životni sled čoveku, pesniku, i da treba govoriti ne tuđim dahom već sopstvenim dahom. E to je, ukratko, neki program koji sam ja pokušao u tim knjigama da ostvarim. Sad ћu reći dve-tri pesme iz knjige *Ritmovi I i II*:

*Onaj kog je Helena ljubila,
ma i slučajno, ma i greškom,
imaće šta da gubi, dugo, umeće
da umire, kradom,
onaj kog je Helena ljubila.*

*Dugo neće imati nauma, samo pomisli
za kojima ћe juriti nikad ih ne sustižući.
Pozdravljaće osujećenosti, negovaće strahove,
oponašaće svoje bolesti.*

*Moći ћe da postane posmatrač ili potajnik,
da razvija nepotrebne umešnosti,
da se bavi krijumčarenjem,
ili da ode u zatvor zbog kuđenja poretku.*

*Od reči – ostaće mu samo tri mrmora,
od obličja – ni za krošnju u susedstvu.
Al' imaće uvek dovoljnou zalihu čutnje
i neku izvesnost drugima tajnu.*

*Jer jednom, u smaku despotije,
u vrevi suratišta, ljubila ga je Helena
svikla da usnama potraži oslonca
kad zahvati je vrtoglavica vinska.*

Još radikalniji otklon od zajedničkih ritmova vidi se u mnogim drugim pesmama, ne u ovoj prvoj koju sam pročitao, koja ima izvesnu klasičnost, ali na primer u pesmi »Orfej« iz koje ću pročitati dva odlomka:

1.

*Sidoh u podzemlje. Da bih te oslobođio iz sveta.
Osećajući neput u zglobovima.
Goli ponoćni kovač. Pevač otklona.
Orfej u zemlji »realnog socijalizma«.*

*U trougao nelagode sidoh. Pokazuje mi neko
na gestualnom jeziku skitnica.
Postoje paraboločna ogledala u čijoj se paučini koprcaju moje
reči.
Postoji kristal koji svojim oblikom zaustavlja srce.
Smrt u službi despotije dela diskretno.*

*U kostima žičak piše. U svet senki. U srce simetrija
sidoh. Učenik kod majstora onog što zagrevajući
i naglo hlađeći kaučuk pokušava
da. U njemu. Ulovi. Đavolov lik.*

Euridika, drugi put

*Ja sam leglo. Leglo, ovalno, kužno. U tvom putu ka izlazu.
Al' koje ne vidi tvoj put.
Al' ti osećaš njegovo širenje i skupljanje, pulsiranje,
osećaš leglo.
Jedna glad u drugoj gladi,
jedan neutol u drugom neutolu,
svejedno je koji koga okružuje.*

*Ne traži utočište u mahunama reči;
zaista, tome nema kraja ni ishodišta;
zaista tome, zaista nema, zaista kraja;
jedna glad u drugoj gladi;*

*svejedno je koja koju okružuje;
tome nema kraja;
jedna glad jedna u drugoj gladi;
jedna drugoj gladi.*

Euridika, treći put

*Jadni Orfeo. Da izbaviš? Iz sveta nedaha? Iz nedosegnutog
postojanja?
Jedino, jedino stvarno, stvarno iskušenje, iskušenje nečijeg,
nečijeg postojanja, postojanja jeste, jeste ono, ono prestati,
prestati postojati, postojati za –
za jednu noć, za noćne godine,
za nekoga, prestati postojati, postojati u –
u tmulim popodnevima, u poroznim noćima, u
u nekom, u nekom telu, u –
u predznacima nevremena, u povodnju nelagode koja neće
prestati
prestati, prestati postojati, postojati u, u pamćenju,
pamćenju nečije, nečije kože, kože jedino, jedino to je
jedino istinsko, istinsko iskušenje, iskušenje tvog, tvog
postojanja, prestati, prestati postojati, u nekom telu,
u nekom dahu, prestati...*

Sledeća knjiga, *Ritmovi 3*, objavljena je u BIGZ-u, dosta teško, jer su neki kasniji radikalni nacionalisti i pesnici banalnih ritmova pokušali da spreče njeno izlaženje, što pokazuje da se banalnost u stvaranju i banalnost u mišljenju (a nacionalizam je samo banalnost zla) sustiču. Knjiga je ipak izašla, zahvaljujući Miti Tasiću, i na moje iznenađenje dobila je »Rakićevu nagradu«, i sad ču reći nekoliko pesama iz nje. Ona je u istom tonu i tonalitetu kao i *Ritmovi I i II*, sa nekim dodacima ironije i lošeg raspoloženja pred godinama koje dolaze.

Evo jedne karakteristične pesme iz te knjige, koja se zove »Jedenje breskve»:

Jedenje breskve

*S dlačicama dodir twojim breskvice
jezik mi i grud ugne
a donja usna (za prihvat sočka navalnog)
u majmunove gubice otombolj
premetne se.*

*Zalepi l' se kožmurica, cic, za nepce kredasto
k'o pijavka, vakum-vešaljka
mlade eto nevolje:
draž, draž olinjali svodić taj
skida s njega reči
surutku poezijice srpske
koju na naprstke
piju izandale lujke.*

Jedna od pesama govori i o nastavku mog odnosa prema onome što se do tada pisalo u ovdašnjoj poeziji. Pesma nema naslova, a počinje ovako:

1.

*Setivši se – podne u teme –
jutrošnjeg jasnog odnosa
prema poeziji ovdašnjoj

– črčkarije dobrozvučne
unutar zunzarinih orbita,
hvale na pozajmicu –

dahnem na zraku dolutalu
s nekog divljeg zrcala:
da muljam znano neće mi se,
zgubi se u podgrlcu;
preostaje mi bela poruga
il' prepust svetu muzike
što izvire iz mere njegove.*

Evo još jedne pesme, koja se zove »1989.« Ona označava, nagoveštava, ono što će nam se događati, a i ono što nam se događa izgleda i danas. Videćete kako:

1989.

*Jevtinu ribu trebim od bezbrojnih YYYY.
Zamisli naših najprobranijih čovaca
dovedoše nas na rubni rub.
(Šta bi tek bilo da izbirljivi ne besmo.)*

*Onager lične izrade
uperim na CK.
Magarac moj divlji kad se ritne
ima da zvrknu
vejači loših prilika.*

*Juče ih je narod najurio
i izabrao poboljšače.
Ali, već vidim kako jajasti
telesom i kretnjama sve sljubljenim uza nj
oblik poprimaju idiota.
A činili nam se pronicljivim.
Slabo smo birali
il' blunast smo odreda soj.*

*Zatiljnu, ispupčenu, ko majmun drapam kost.
Zamke šljampavim postavljam pticama.
Čujem ih kako gacaju cink-plehom simsa.
Čujem klijucccccc – sitan je proso –
a onda SKLJOC
i krilo slomljeno razlepeza se.
Bluna sam izgleda i ja.*

*Pantalone mi klize s kukova.
Težina pištolja u zadnjem džepu
bojim se ogologuziće me
u klubu spisatelja.*

I jedna pesma posvećena Bobu Vilsonu, »Ajnštajn na plaži«:

Ajnštajn na plaži

*Videći se
razređen
u svom pogledu
stopljen
s njegovim dopiranjem
mislim
crvenim krovovima
vododerinama
kako će se
prigrevicom
vresom
vratiti
peskom
ako me
celim danom
neko pozove.*

Pesma bez naslova:

*te tako putovanja u O., vakancije u V.,
isparenja tela ostavljena u sobi na Dunaju;
i sasvim onda belo
a okretnice nigde ni.*

*usputno, te ono je zvač, ono berač,
u šumu preko reke hitnut glas
i ledenice lepo dohvratne
iz potkrovla hotela Ulm.*

*lepo uveden kod X.,
uhvativši dobar red kod B.,
lako ti je bilo, hvalisavče,
prodavati plave majmunarije.*

*sad skvrčen opslužuješ
ubogo pitanje: ko sam ja?
napor puža da održi vlažnost.
u blizini neovdašnjoj zvoni telefon.*

Moja poslednja pesnička knjiga zove se *Jadi srpske duše* i izašla je 1995. u izdanju Beogradskog kruga. To je neka vrsta parafraze na Geteovog *Vertera*, s tim što je Verter u mojoj priči neko drugi, nije pojedinac nego jedan deo ovog sluđenog i zaluđenog naroda.

Nešto od tih pesama je objavljeno u književnoj periodici, dok se nacoši nisu dosetili jadu, a onda su prestali da ih objavljaju, čak i moji prijatelji iz *Književnih novina*, jednog ogavnog nacionalističkog lista, pod izlikom da će im neko »ubaciti bombu«. Svejedno, knjiga je izašla u izdanju Beogradskog kruga ali je, naravno, ostala totalno prečutana u tadašnjoj Srbiji. Kad kažem »tadašnjoj« to zvući kao »davno«, i dobro je da nam sve ružne stvari zvuče kao »davnašnje«.

Evo jedne pesme koja na neki način predstavlja tematiku ove knjige:

Iznad purifikovanih naseobina

*Iznad purifikovanih naseobina
kiša pada. Svrake štrakću. Ohrabrio se i detlić:
ubice-pretkućnici već su daleko,
na moru, u šarengaćama.
Grafitni psi visokim shokovima
opevaju zalazak sunca.*

*Neke spodobe gamižu, kroz ševar, na sever.
 Najurili smo iz ovih blago zatalasanih predela
 (našoj duši sukladnih)
 šafran-zjakava
 i gomoljasto-gurava
 plemena.
 Slatkaste neka drugde
 kopaju svoje kaćune,
 sluzave svoje napitke
 drugde neka kuvaјu, kušaju.*

*Iznad purifikovanih naseobina
 kiša pada. Sampas stoka na poljima, grafitni psi.
 Pred očima puca
 lepa komadeška teritorije,
 za jednu kneževinu sasvim dovoljna.*

*Još samo da se nađu oni
 što bi se, bez loših snova,
 mogli skrasiti tu.*

1992.

Srpsko-hrvatski rat (1)

*Na ledini leže
 pobijeni Srbi.
 Angel Ujedinitelj
 sa njih tera muve.*

*U dvorištu leže
 mrtvi Hrvati.
 Posipaju ih krečom u prahu
 – počeli su se crvati.*

*Treba ih – gušter velio –
 ograditi u ruševinama,
 ostaviti ih da se vijaju
 dok se do poslednjeg ne poubijaju.
 Međusobno.
 I u nama.*

1991.

Šetnja

*B. C. akademik i dobar Srbin,
reče kvarcovanom M. K.
(pisac, živopisac i veoma dobar Srb beše i taj)
kad su se u gugutkino podne
sreli na štrafti podrinjskog grada V:*

*Lepo je sretati usput
samo lica hrastolikih Srba
(poneki Garagan ne smeta,
izuzetak mazi pravilo).*

*Lepo je gledati ljubavnike mlade
kako zapucaju pjeje
preko dugačkog vetrusnog mosta
(u svim gradovima to rade a zašto
da kljuvnem nisam uspeo).*

*Neka ih nek tabanaju do mile volje,
ne smetni s uma da će se iz tog
okreni-obrni ispiliti
il' stolar il' soldat il' akademik
al' svakako dobar Srb.*

1994.

Sećanje na Milana Milišića

*Tamne pijavica-naočari na Bulevaru:
M. M. inkognito među živima.
Pesnik M. M. strasni Dubrovčanin dakle lutalica,
poginuo u pljačkaškom pohodu
Crnogoraca na Dubrovnik, leta 91.
Smisao njegovog života sveo se
na čangrljanje po porculanskom tanjiru
nekog brđanina i nečije jalovo
pritiskanje tipki Brother-elektrik pisaće mašine
u selu bez struje – popraviće je on.*

*M. M. inkognito među živima.
U bašti na Bulevaru*

*naručje dva deci vina.
Velio mi: ološ uvek prepozna znake
dolaska svog doba.
Mi nismo. Sad smo samo glupe seni.
Bezlične praške
u prašini ruševina.*

1994.

I još jedna pesma bez naslova:

*Živeti u prizemlju, imati psa,
vreću sušenog hleba, čekati – šta?
Beograd je predivno mesto za gluvu smrt.
Pacovski miris dopire iz haustora.
Skočibube hodaju lokvama kao Isusi
blago uvijajući opnu vode.
Pretorijanci u ponoć nekog vijaju.
Ritam pucnjave odaje požudu ubijanja.
Samo psi reaguju.
Možda je sve to samo predstava
za Gospodara kog muči nesanica.
Ono što nas čini ljudima bez povratka
u onom je što nas razlikuje od pasa.
Svakako imati psa.
Zmije se ovde kamenjarkama zovu
a ti se ipak motaš po kamenju.
Septembar uvek klizne brzo,
meh boja izduši se.
Sutra potraži nešto za ogrev... Kupi so...
Proveri vrata pre nego što...*

1994.

348 rečenica o umiranju

Othodim, stazom popločanom,
koju uostalom ne dodirujem,
koja je samo odlomak nekog sećanja,
koja se samo podastire pod mojim stopalima
da mi poslednji hod olakša...

Mnemnune, duše nepostojanja,
Aeomi, dušice ništavila,
odvedite me u – – tamo
gde nema »u«.

Za tri-četiri meseca postao sam nalik logorašima iz
Omarske.
Kosti, koža, koš rebara.

Ponekad se – patetično – osećam kao Prometej kome
orlušina kljuca nutrinu.
Utisni svoje kandže ptičurino da lakše odem.

S mirisom divljeg morača u nosnicama otišla je iz života moja žena Marija. Slomila je grančicu sa malo žute

cvasti, protrla je u šaci, prinela nosu... Odlazim, rekla je, dođi drveni magarče, poljubi me... Potom joj se glava malo okrenula, u poluanfas, i lice joj se otpustilo... Neću više brati divlji morač niti njušiti njegov otužni miris.

Neću više brati pelen čiji mi se žuti polen lepio na cipele.

Neću više brati barsku mentu, prejakog, tugaljivog mirisa.

Mirisi se lako brišu iz biblioteke sećanja.

Na vlasti je bio odurni trijumvirat Junije, Julije, Avgustije kad je umirala moja žena Marija. Bilo je bezdušno nesnosno vruće u našem stanu na posl.[ednjem] spratu.

Julije je upravo preuzeo vlast

i

N

Bili smo sami ja, ona i smrt.

Doista bih, da nemam pse, doista bih bio samcit sam.
Ovako sam samo sam.

Gađali su tebe, a pogodili su mene, govorila je moja umiruća žena. Znam da su to učinili. Ne znam kako, ali učinili su to. Ti si se provukao, jer si jači, jer su tvoje T-ćelije uništile zasejano seme smrti.

A u meni piknjici, anemičarki, proklijalo. Rascvetalo se. Vidim ružu smrti u sebi.

Ne drži me mesto u kući. Izbivam po ceo dan. Gluvo-kučkarim.

Jer mi se jednako činilo da čujem glas umiruće žene:
Učini nešto!

Nije to ponavljala često, rekla je to jednom i posle toga još samo jednom, ali to se kao echo ponavljalo u meni. Ponavljalo se kao znanje da ne mogu ništa učiniti. Ništa, iako sam pokušavao da nešto učinim. Kupovao sam joj knjige lečebne, alternativnih hećima, duhovno smeće autora sumnjivih namera, nabavljaо lekarije iz Mađarske, braо po okologradskim pustara- ma divlji morać, pelen, neven, magareći čkalj, tražio po šumama gljivu Ganodermu lucidum, sušio je, mleo u prah – niko za nekog bolesnika nije učinio toliko znajući da ne čini ništa.

Zimovito hladan april. No lišće, kako mu je tako mu je, izlazi iz svojih pupova.
Hladno, zgužvano zelenilo.

U jun-julu pomislih da bi dobro bilo oputovat negde, možda u Čeho-Poljsku gdeno živi Jana Novak, što me, velila, koha barzo.
A laser se nadimao kao žaba i nije uspevao da pročita CD sa pesmama sefardskim koje mi je poklonila Jana. Dovraga sa kineskom tehnologijom.
Dovraga s Čeho-Poljakinjom.

Jednom sam ih čuo, na stepeništu: »to mora da je uči- nio Onaj sa psom«. Kad su me ugledale šmugnule su u svoje čumeze. Koliko me nemušte mržnje i prilepljenih krivica okružuje! Tako me, znači, zovu: »Onaj sa psom«. Baš zgodno ime »Onaj sa psom«.

Dioksin! Rekla je jednog dana Marija, držeći prst u jednoj knjizi. Mora da su nas kljukali dioksinom. Čitala je gomilu stručnih i šarlatanskih knjiga i zna- la je sve o tvarima koje izazivaju odmetništvo ćelija.

A možda se negde u našoj sobi nalazi neki izotop koji...
Ništa nisam rekao. Hipoteza kojom se bavila postala
joj je opsesija, a sa opsesijama se ne raspravlja.

Volim da šetam noću kada kiša pada.
Volim da kisnem šetnju.
Volim noćnu šetnju po kišopadici.
Volim da šetam kišu pustim noćnim ulicama.

Nije svaka kiša za šetnju.
Pljuskovi, provale oblaka, izlivanje nebeskog kabla,
koji stvaraju bujice prljave vodušine nisu za šetnju.
Ni plaha, letnja kiša koja samo prelije asfaltnu vrelinu i stvori isparenja koja te guše.
Za šetnju je podesna ona, ni obilna ni oskudna, kiša
koja vam kaže da nema nameru da prestane, koja
obećava da će padati celu noć. I, što je još važnije, kiša
koja pada u ritmu tvog hoda i tvojih misli.
Po takvoj kiši volim da šetam. Da kisnem korake. Da
mislim kišne misli. Da sebi postavljam kišna pitanja.
Da prebiram po kišnim sećanjima.

San koji se ponavlja, s nešto izmenjenim okolnostima
i pojedinostima:
U nekom sam dalekom, stranom gradu i kasnim dan-dva s povratkom kući. Možda bih mogao krenuti odmah al' ne znam imam li kartu za voz, ne znam ni da li je voz otišao, ne znam da li treba da platim hotel ili mi je on, kao gostu, već plaćen.
Ostali gosti, isto stranci, nikud ne žure, čekaju nekavu završnu *svečanost*. Samo meni se čini da s povratkom kasnim, kasnim i nije mi jasno bar ne sašvim zašto je tako.

Ponekad, kad je lepo vreme, usednem na svoj bicikl,
svoj starinski bicikl od 28 inča, jednobrzinac, nikad
nazlobrz.

Za ljude iz ravnice, gde su putevi dosadno dugi i dosadno pravi, bicikl jeste zaštita od samoubilačkih misli.
Biram takve puteve i jurim ka horizontu koji se pre-sijava i daljini koja ljušti svoju krljušt.
Zubi zupčanika glođu kost prostora i tole neku glad.
I ne čujem glas: Učini nešto.

(Na Bulevaru, tor baru, kenguaru,
Za sitnu paru, traćim vreme.)*
Prolaznici; ribe iz okeana.
Zbijene u loptu.
Bljeskanje belih stomaka.
Strah da ne postanu ajkulina hrana.

Jednog dana, koncem jula, burag je počeo da me zaje-bava. Pomislio sam: letnja stomačna priča. Pio sam nezaslađen tej od mente, kamiltej, jeo oporo voće... Nije pomoglo. Preporučili su mi sok od bokvice, sa medom, našte srca. Ni to nije pomoglo. Jedna letnja sto-maćna priča prelila se u jesen... Osetno sam smršao... Obuzimale su me sve crnje slutnje. Možda je moja po-kojna žena bila u pravu?
Doktor za probavu uvukao je u moj želudac crevo sa lampicom i muvao ga tamo-amo gledajući nešto na monitoru... Nije našao ništa opako. Prepisao je neke tablete za smanjivanje kiselosti. Odahnuo sam. Ne valja se olako predavati crnim slutnjama.

Zvezdana prašina od milijardi »ja« koja više nemaju svoju telesnost...
Kao biljka usahnula je moja žena Marija.

* Prva dva stiha napisana su pa precrtna. Smatrali smo da ih treba vratiti jer su ključni za poimanje cele pesme. Na kraju, deo su pesnikovih dana provedenih na Bulevaru pored kartonske, ulične tezgice.

Dugo je sahnula, gram po gram, ali nepovratno.
I posle kremacije sasvim je malo pepela ostalo od nje.
Moja telesnost topila se još brže i nepovratnije.
Bojao sam se i da zavirim ispod košulje do kraja za-
kopčane.

Mehaničke lutke

U ponoć izadem na svoju terasu na osmom spratu da uhvatim malo svežine koja dolazi s Dunava i gledam retke prolaznike. Groteskan prizor. Prolaznici mi liče na mehaničke lutke. Mehanika ljudskog hodanja je prilično groteskna. Korak napred desne noge prati pokret leve ruke unatrag koračaj leve noge – desna ruka ide pozadi tela a leva se otklati napred. Što li je tako bog zna, nije zbog ravnoteže jer čovek dobro hoda i kad drži ruke u džepovima.

Ljudsko klatno

Kad je desna nogu napred a leva pozadi položaj ruku je suprotan: leva ruka je ispred tela a desna pozadi. I ta smešna mehanika hoda liči mi na dva klatna koja se istovremeno pomeraju u suprotnim pravcima. Klatno nogu ide u jednom, klatno ruku u drugom smeru. Ljudsko telo je prilično smešna naprava. Pomislio sam da je svrha tog klatarenja i mlataranja u hodu bolje održanje ravnoteže. Ali čovek sasvim uspešno hoda kad drži ruke u džepovima. Što i ja činim. Da sebi ne bi ličio na mehaničkog pajaca.

Jedenje jabuke 1.

Jabuku malu, poludivlju, pokušavam da pokusam. Ljuštim joj koru, pegavu, odbacujem peteljku sasušenu, iskrojim sedefasto ležište semenki, dijagonalni put crva, na kraju ostaje samo ime jabuka, sećanje na jabuku i suvoća na nepcima.

Jedenje jabuke 2.

Potrebna je izvesna prostodušnost, lakoća srca, da se zagrize jabuka.
 Nikad ne znate koji šok vas očekuje. Sok – šok.
 Sa kruškom ili dinjom je jednostavnije.
 Zato dugo ostaje na stolu a tvoji prohtevi zaobilaze njenu oblinu, njen oblo nepoznato.

Jedenje vinogradarske breskve i nara

V. B.
 otmenost ukusa.
 otmenost oskudnosti.
 ništa navalentno
 ne izaziva pobudu
 odanosti kao krupna breskva.
 ne preliva ti se preko usta.

Jedenje pečurke

Posle iznur-hodice po šumi zvezdara džogerskoj done-soh kući pet samo pet đindži-birindi* pečuraka, veže ih ta naklonost sa svetom bajki i ta naklonost za neparan broj.
 U čorbaluk il' s jajcima – nikako ne skrnavi.
 Pečurka je dovoljna sama sebi.
 I sama sebi je najbolji sud. Dakle, izvrnut šešir na plotnu. Trun soli u sredini.
 I čeknem da se u šešir sokom ispuni...
 I potom da se na nepcu mešaju pečurkin sok i telo i sok i telo reči.

Jedenje nara

S oprezom, jer nutrinu mu znam, ljuštim nar.
 A ispod kore, u opnama providnim, nar, tri kuglice eks-trakta leta migolje se i svetlučaju ko crven alem-kam.

* Izraz »đindži-birindi« dat je u značenju najboljih, dobrih ili sasvim dovoljno.

Po pet malih prozračnih mešina pod jezik stavim i čekam da mi u ustima prave kalambur dar-mar.

Jedenje grožđa

Kupio sam malo crnog grožđa samo zato što ga je seljak prodavao u korpi od pruća. Grožđe u korpi od pruća ima drugačiji ukus od onog u plastičnim gajbicama. Kao što i voda menja ukus kada je piješ iz staklene čaše, porculanske šolje ili iz emajlirane posude.

Mora biti da slutnja smrti izoštrava čula.

Miholjsko leto u Beogradu.

Spodobe sede u letnjim baštama, čitaju novine, piju pivo, žvaću lepinje s pljeskavicama, gledaju prolaznike, češkaju stomačine, gledaju ružna kolena kelnerica, traće vreme svojih besciljnih života...

Možda je jedna od tih spodoba, češkajući stomačinu dok je ulazila u našu zgradu, obavila poverljivi zadatak, da mojoj ženi i meni usadi spore smrti.

Mogu samo da nagadам kako su to izveli. Toksinom koga nema na »spisku poznatih otrova« a koji pouzdano izaziva divljanje ćelija (isprobano u nekoj laboratoriji na miševima), divljanje koje se otkriva kada je za sve već kasno...

Uskoro ću riknuti. I nemam drugog posla nego da mislim na soj spodoba i protuva koje su sjebale moj život.

Hrana mi je odvratna, voda ogavna.

Sa mnom je gotovo.

Ovo je zemlja okota,
očeva spodoba i majki protuva.
Šta, uostalom, imam i da tražim tu.

Nahranio sam u parku pet golubova i jednu šantavu
vranu (bojala se golubova).
Potom sam večerao sa svojim psima.

Dok je moj pas mokrio, posmatrao sam, u parku, kržlja-
vi žbun zove, davno ostao bez lišća. Nekoliko skvrče-
nih grana i među njima samo jedan narogušeni vrabac.
Slika i prilika mene, sadašnjeg.

Učini nešto za sebe, govorio sam sebi kad bih se pro-
budio.

Znao sam, kao i onda kad je to izrekla moja umiruća
žena i kad me to proganjalo, mesecima, da ne mogu
ništa učiniti, ako se potvrde loša predosećanja.

Mrzilo me da napravim odvar od gljive Ganoderme i
da ga popijem. A Ganoderma, vele, pravi čuda. Čuda
se u ovoj zemlji ne događaju. Ovde se samo ostvaruju
namisli spodoba.

Odlučio sam da ipak nešto učinim i razbistrim mu-
tljac bizarnih naveštenja, i snova.

Godinu dana pošto je Marija umrla zasejano seme
smrti prokljalo u mom telu toliko da sam shvatio da
ni mene nisu promašili.

Kraj prozora astmatičnog voza – sad samo u sećanju,
 prolazim zemljom Srbijom.

Nigde lepog pejzaža, ubogost, jednoličje, i ružne, crne
ptičurine po njivama.

Ružnoća tih predela razbolestila me na smrt. Đavao
ružnoće na me je prdno.

Što ne zbrisah odatle – pomišljam – na Island žbuna-
sto mahovinast, a prolećast cele godine?

San:

U sobi zatekoh neku ženu kako posprema moj krevet.
 – Je si li ti neka lopovka?
 – Ja sam tvoja bolest!

Zapisivati... Ići tamo kuda te vode rečenice...

Neko vreme sam mislio da strogost reda u rečima
 može delovati na uspostavljanje reda u telu. Iluzija.
 Ipak, usredsređivanje na sled reči odvlači pažnju od
 misli na sled dolazećeg.

Pisati... Ispisati nekoliko dugih rečenica pred san...
 dugih rečenica o bilo čemu... Ne znaš »temu«. Nije ti
 ni potrebna. Dovoljno je jednostavno poći putem ko-
 jim te vodi bilo koja reč koju izabereš za početak reče-
 nice... Reč: noć... Reč noć ne otvara nijedan put. Reč:
 umor... Jalova reč. Dovoljna samoj sebi. Reč: bol... Bol
 čeka u zasedi, u ljutsturi. Ne voli druge reči... Nema se
 bilo šta zapisati i bilo čemu osim podatka da, evo, ispi-
 sujem neke reči da bih zapisaо bilo šta ni o čemu pre
 nego što utonem u --

Jednom ču spevati odu hemijskoj olovci.

Kuglica koja se vrti najnenametljivije prati tok mojih
 misli i ritmove mojih reči...

Vrteća kuglice, ispiši moju nameru da sutra odem u
 Mirijevo i kupim špric-dva mastila za moj ink-jet. Na
 njemu ču otprintati ove zapise i poslati ih Izdavaču
 blagonaklonom da ih čitateljstvu nestrpljivom i po-
 žudnom, u divot izdanju, podastre. Oće, do kurca od
 laporca.

Jednom ču zaista sročiti odu hemijskoj olovci. Mi-
 slim na stare škrabače sa guščijim perima – kako je to
 bilo sporo i dozlaboga škripavo... Potom čelično pero
 sa razrezom po sredini – nalik na pičkicu... Umakanje

u mastioniku... otresanje viška mastila... zapinjanje... cepanje papira... mrlje... pesak za upijanje... grozota jedna...

Mogli su to izvesti ranije, na ulici. Ili u nekom haustoru. Ali, to bi bilo odveć napadno, napravilo bi im blam. Ovako su samo izblamirali Gospodina Slučaja. Razgovarao sam sa njim.

Da li je moguće da ste Vi, u tako kratkom razmaku, poslali smrt na istu adresu. Po zakonima Totalne Nsumičnosti sve je moguće. Ali, po mom nahođenju, to ne bi bilo elegantno. A ja držim do elegancije.

Izneo sam jednoj prijateljici svoju sumnju da su Mariju i mene razbolestili – ona se rashohodahala: »Ajde, stari, ne upadaj u paranoične fazone... Ovde ću kod tebe prilepiti neku alergiju...«

Nemam nikakvih dokaza – osim svojih predosećanja. I malo jebene logike da smrt nikad u tako kratkom roku ne pohodi isto mesto.

Umirem sam, kao šugavi pas.
Kao da nemam braće. Ni sestru.
Nekoliko polu-prijatelja svraćali su isprva, jedared,
onda su prestali. Razumem ih: nesvesni zazor od umi-
rućih. Njih guramo u neki čošak svakodnevice.
Svako umire samom sebi.

Napisao poslednji tekst za list koji se zove... nazovimo ga Glasnikom glasova u pustinji. Tuce godina pišem u njemu. Mnogi se čudili kako je moguće, kako je moguće da *to* prođe bez posledica.

Ali, nije bilo pretnji. Samo jednom sam dobio pismo u kome je od jednog od mojih tekstova makazama bila napravljena mrtvačka glava.
Za ozbiljnog pretioca jedna pretnja je dovoljna.

Jedan od načina za odlazak iz života, način koji bih najradije izabrao, jeste onaj – nestati, nestati netragom, u šetnji od tačke A do tačke B, u šetnji se neosetno dematerijalizovati, pretvoriti se u pra-vodonik, nestati, nestati neosetno u šetnji nastavljenoj i bez šetača...

Neće to ići baš tako, zacerekale su se negde spodobe.

Sve mogu da zamislim, samo prestanak misli ne mogu da zamislim.

Kad kažem »praznina bez misli« to je netačno. Reč »praznina« je jedna misao.

Kažem li »survavanje u ponor bez misli« to je takođe mišljenje, imaginiranje.

Misao ne može da zamisli nemislige.

Učini nešto! ponavljala je jedva glasno moja umiruća žena. I ja sam znao da ne mogu ništa učiniti.

Učini nešto! govorim sad samom sebi i znam da ne mogu ništa učiniti da preokrenem sled onog što dolazi. Sled od koga mi se ledi u utrobi.

Mogu samo da muklo psujem i ponavljam: spodobe, odvratne spodobe.

Sledećeg dana pošto je umrla Marija stigla je kiša – osveženje.

Sanjao sam kako joj donosim džakove svežine.

Kurvina svežina stigla je prekasno.

Kurvina svežina!

Ležao sam ispod naprave nalik na nekakvu haubu.
 »Kad se upali zeleno dišite normalno«, govorio je operator, »kad se upali crveno zaustavite dah«.
 Naprava se u kratkim pomacima pomerala iznad moje utrobe. Crveno... Zeleno... Frktanje... Zujanje... Onda su mi u venu ubrizgali neku tekućinu. Jodni kontrast, rekli su. Naprava je opet zujala, frktala (ne znam zašto mi se podmestila baš ta reč).
 Kad je snimanje završeno i kad sam u velikoj koverti dobio celuloidni snimak i kratak rezime na latinskom, znao sam da u utrobi nosim rascvetanu smrt.
 Nije to bila jedna ruža, kao kod moje žene, bio je to pravi buket smrти.
 Spodobe. Majku vam spodobsku!

Bio sam očajan... Nisam znao kuda idem... Prolaznici su me zagledali...
 Da se malo saberem ušao sam u pusto zapušteno dvořište iza Kožarske škole...
 Vetar je u dvorištu pravio kovitlac od krupnog platanovog lišća, zgužvanih papirića, čaša za jogurt, plastičnih kesa i limenki od piva.
 Kovitlac se premeštao dva-tri metra prema mestu na kom sam stajao, onda se vraćao na polazište.
 Sve je ličilo na čudni ples. Tri aluminijumske limenke od piva su, udarajući o iskrzani beton, celom plesu dodavale zvučnu, ritmičku pratnju...
 Kovitlac je opet promenio smer i došao mi do nogu. Jedna limenka udarila u vrh moje cipele.
 Ušao sam u krug i počeo da plešem. Sa suvim lišćem, zgužvanim papirićima, plastičnim čašama i praznim limenkama...

Pokušavam da se setim nečeg iz bilog življenja.
 Kratka treperenja pa gašenje.
 Kao sijalica kad se sprema da crkne.
 Tamo je sve dovršeno.

Isprazniti sebe od sećanja.
Stati prazan pred lice praznine.

Odvratnost prema smrti. Odvratnost prema životu.
Koji se potuljeno izopači u brlog smrti.
Postoji li nešto treće, u koje se može preliti?
Možda je to prelivanje postojanje? Trag koji na papiru ostavlja kuglica jevtine hemijske olovke...

Primećujem da su moji šetački krugovi oko kuće u kojoj živim sve manji. I sve redi, malobrojniji ili ih je manje. Na koncu će ostati samo *tačka*. Središte kru-gova. Bez krugova.

Haos u telu. U jednom kutku tela. Koji se širi. Da me preda haosu.
Haose, haose, nosi se, nosi se.

Boleštine u ovom gradu drže svoj...
One, najređe, specijalni su gosti.
»Grad je« – velio Predsednik njihov –
»dobro mesto za žetvu.
Lekari su im protuve, lekovi smeće.
Bacite se na posao!«

Grad ovaj ostavljam vam u lečno.
Belim ga zovu, ako je belo sinonim za prljavštinu,
hrđu, sigu?
Beo je do kurca od lipovca i laporca.
Okovratnik mi se – piše svojoj ženi – jedan konzul –
isprla za jedan dan.

Jedan mistik veli da smo mi samo hrana za neka ne-
vidljiva bića.

Jedini spas od toga je da sebe učinimo bezukusnim
za njih.

Kad se istopi sneg za njim ne ostane beli trag.
Samo bezbojna voda koja nekud otcuri ili ishlapi.
Ostane i sećanje na belinu.

Napomena:

Poslednji rukopis Miodraga Stanisavljevića pisan je u periodu 2004–2005. Za štampu ga je priredio Luka Stanisavljević, pesnikov sin.

Priredivač je zabeležio:

Rukopis je imao radne naslove

Ruža smrti

Knjiga umiranja

Sveska umiranja.

Priredivač dalje beleži:

Biće da je od ovih naslova odustao, pošto ih je precrtao.

Finalni naslov glasi: 348 rečenica o umiranju. Natpis »izbroj (kad prekucaš)« očigledno je upućen »priredivaču rukopisa« (meni).

Prebrojao sam ih nekoliko puta i svaki put bih dobio različit rezultat. »Rečenica« je u prozno-poetskom tekstu širok pojam, ovaj rukopis prelazi iz prozne u formu stihova i natrag. Na nekim mestima nisam mogao da utvrdim da li novi red predstavlja novi stih. Negde tekst ide u marginu i tako dalje. Na nekim mestima nije sasvim jasna namera autora šta je htio da izostavi, a šta da ipak zadrži.

Biografija

Izvori: Miroslav i Luka Stanisavljević

* Pesnikov otac Dušan Stanisavljević, sin Lukin, rođen je 1914. godine u Srednjoj Dobrinji kod Užičke Požege. Bio je dobar domaćin, vredan i štedljiv čovek, izuzetno radoznao i nemirnog duha. Za života se bavio raznim zanatima: stolarskim, molerskim, a najuspešnije i najviše zidarskim. Važio je za odličnog zidara. U jednom periodu života posedovao je i vršalicu na agregat pa je po selima oko Požege vrhao žito i po nekoliko meseci. Bio je poznat kao čovek koji prihvata tehničke inovacije (prvi je u selo doneo radio, bicikl i mnoge nove alate). U toku Drugog svetskog rata bio je pripadnik četničkog pokreta, a pred kraj rata prešao je u partizane.

Godine 1964. Stanisavljevići napuštaju Dobrinju i preseljavaju se u Beograd. Živeli su u skromnoj kućici u Dalmatinskoj 101.

Krsna slava porodice Stanisavljević je Sveti Đorđe.

Dušan je umro 1977. godine u Beogradu.

* Pesnikova majka Kosara Stanisavljević, devojačko Teofilović, rođena je 1914. godine u Prijanovićima kod Požege. Bila je domaćica i brinula je o mnogočlanoj porodici. Umrla je 1996.

* Kosara i Dušan imali su petoro dece:

Miodrag, književnik

Rade, automehaničar

Dragoljub, vozač

Miroslav, profesor istorije

Milisavka, udato Alempijević, ekonomista.

* Miodrag Miša Stanisavljević rođen je 20. 02. 1941. (po indeksu koji je vlastoručno ispunio pri upisu na studije) ili, po drugim, validnijim dokumentima

5. 03. 1941. godine. Osmogodišnju školu završio je u rodnom selu, a gimnaziju u (Titovom) Užicu. Godine 1960. upisao se na Filozofski fakultet u Beogradu, grupa jugoslovensko-svetska književnost. Diplomirao je u roku, dakle 1964. godine. Bio je glavni urednik studentskog časopisa *Vidici* (1965). Član redakcije filmskog časopisa *F* (1966–68). Služio je vojsku u Osijeku – posle nekoliko meseci bio otpušten kao neprilagodljiv – asocijalan (1967). Sa Ivanom Rastegorcem i Petrom Cvetkovićem uređivao list o vazduhoplovstvu – *Krila* (1971). Bio je član redakcije časopisa *Filmograf* (1976). Magistriраo je 1976. godine kao prvi magistrant na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, odbranivši rad *Epika i drama* (neka pitanja »dramskog prevođenja« epskih narodnih pesama). Magistarski rad je štampan kao univerzitetski udžbenik.

Od sredine sedamdesetih godina radio je kao dramaturg, a kasnije kao urednik u redakciji Dramskog programa TV Beograd, da bi se kao politički nepodoban 1992. godine našao na zloglasnom spisku Milorada Vučelića i bio izbačen sa Televizije.

Nekoliko godina potom odlazi u penziju i bavi se književnim i rukodelačkim radom.

* Pisao je stihove još u osnovnoj školi, a prve je objavio kao gimnazijalac 1958. u užičkim *Vestima*. Osim poezije, pisao je drame, TV drame, adaptacije i scenarija, filmsku i pozorišnu kritiku, političke zapise i prevodio poeziju sa ruskog jezika. Dobitnik je nagrada: »Isidora Sekulić« 1974. za zbirku pesma *Knjiga senki*, »Milan Rakić« 1989. za zbirku pesama *Ritmovi 3*, specijalne nagrade »Ardalion« 1996. za dramu *Carev zatočnik*, »Strijine nagrade« 1993. za komediju i novinarske nagrade »Dušan Bogavac« 2000. za etiku i hrabrost.

* Bio je vrlo radoznao i izuzetno štedljiv čovek. Sve ga je interesovalo i sve mu se predavao sa velikom strašću. Voleo je svemu da doda neki svoj detalj, da sve učini još praktičnijim. Čak i najsavršenijim industrijskim proizvodima nalazio je manu i dodavao poneku svoju sitnicu. Zapravo, sva njegova interesovanja bila su na neki način želja za osamostaljenjem, želja da se ne zavisi ni od koga. Želeo je da konstruiše neke korisne mašine koje će ga učiniti nezavisnim od države. Želeo je da ima sopstvenu štamparsku mašinu i da na njoj štampa svoje, a i tuđe rukopise. Želeo je da se bavi jestivim gljivama i korisnim travama, da bi imao alternativni izvor ishrane i lekova. Bavio se streličarstvom kao disciplinom za jačanje tela i duha. Bavio se kompjuterima. Reciklirao je odbačene stvari. Jednom rečju, svet je video kao veliko skladište i otpad. Grozio se nad potrošačkim i malogra-

đanskim mentalitetom i s prezirom je gledao na ljudsku razmetljivost. Pobrojano, njegovi hobiji bili su:

Streličarstvo – bio je član SK »Kalemegdan«. U početku je pravio izvanredne gumene pračke od lekarskih slušalica, zatim drvene lukove i strele, potom samostrele od dur-aluminijuma koji je rezao na vojnom otpadu sa avionskih krila, pa najzad delove prave streličarske opreme: rajzere, štitnike za podlaktice i tabove za šake, ručno rađene titive (u čemu mu je pomagala supruga Marija, koja je nekoliko puta bila i prvak Srbije u ovom sportu).

Grafika – radio je s geštetnerom i grafičkom presom, pravio je ručne šablonе od linoleuma i drveta, na nekim samizdat knjigama koristio je geštetner i sitoštampu.

Stolarija – pravio je i prerađivao drveni nakit, nameštaj, ramove, štapove, čiviluke, dečje sanke, poslužavnike i drugo, dodajući svojim rukotvorinama ukrase užarenom žicom (pirografom).

Skupljaо je pečurke, lekovito i drugo bilje.

Pravio je muzičke instrumente: timpane od vodovodnih cevi i komada štamparskog filma, pištaljke od cevi za grejanje i drugo.

U manjoj meri bavio se *ribolovom, baštenskim poslovima i uređivanjem vikendice*.

Svojim psima (Čedi i Kučki) ručno je pravio uzice, korpe i grejače za zimu. Prerađivao je i popravljaо bicikle, radio-aparate, telefone i drugu elektronsku opremu. U poslednjih nekoliko godina života najviše se bavio starim računarima i njihovim komponentama.

* U mladosti, studentskim i kasnijim danima bio je društven, ali ne i predruštven čovek. Prilično stidljiv i čutljiv. Od početka nemilih događanja u Jugoslaviji zazirao je od mnogih. Na kraju je postao usamljen. Skoro bi se moglo kazati – sam samcit.

* Vrlo važna osoba u njegovom životu bila je Marija Ikonomova. Marija je rođena u Skoplju 10. 07. 1946. godine. Od 1964. godine studirala je opštu književnost sa teorijom književnosti na Filološkom fakultetu. Posle diplomiranja radila je u vojnom listu *Front* kao prevodilac sa makedonskog jezika. Kasnije je radila kao bibliotekar u vojnoj biblioteci. Umrla je 2002. godine u Beogradu u svom stanu u ulici 27. marta br. 18.

* Miša i Marija 1971. godine stupaju u brak. Imali su dvoje dece: Luku (1974) i Marka (1978).

* Stanovali su u Beogradu:
Dalmatinska
Generala Ždanova
Radojke Lakić
Copernikova
Svetozara Markovića
Ljube Stojanovića
Majke Jevrosime
27. marta

* Miša je umro 16. 08. 2005. u svom stanu u Ulici 27. marta br. 18 u Beogradu. Po njegovoj želji kremiran je, a pepeo razvejan po delu Novog groblja u Beogradu koji se zove »Vrt sećanja«, tamo gde su od 2002. godine i zemni ostaci njegove supruge Marije.

Bibliografija (nepotpuna)

Priredila Zorka Đorđević

I – Poezija

Štampane monografske publikacije

1. *Pesme * Pisma Aleksandra Roša* (Beogradski univerzitet, Beograd 1965).
2. *Pesme s putovanja i druge 1965–1969* (M. Stanisavljević, S. Mašić, Beograd 1969).
3. *Knjiga senki* (Slovo ljubve, Beograd 1973).
4. *Levi kraljevi* (»Radivoj Ćirpanov«, Novi Sad 1977) – pesme za decu.
5. *Slike i saglasja* (Prosveta, Beograd 1980).
6. *Novi ritmovi* (M. Stanisavljević, Beograd 1982) – sitoštampa (biblio filsko izd. u 40 primeraka).
7. *Novi ritmovi I, II* (M. Stanisavljević i M. J. Višnjić, Književna fabrika »MJV i deca«, Beograd 1984).
8. *Ritmovi 3* (BIGZ, Beograd 1989).
9. *Jadi srpske duše* (Beogradski krug, Beograd 1995).

II – Drame

Štampane monografske publikacije

1. »Vasilisa prekrasna« (»Princeza žaba«) ([b. m., b. i.], 1972).
2. »Vođa«, dramska groteska, sitoštampa – bibliofilsko izd. u 40 primeraka (M. Stanisavljević, Beograd 1980).
3. »Vođa«, dramska groteska (M. Stanisavljević i M. J. Višnjić, Književna fabrika »MJV i deca«, Beograd 1984).
4. »Nemušti jezik«; »Priča o carevom zatočniku«; »Začarana princeza« (»Vuk Karadžić«, Beograd 1985) – za decu.
5. »I mi trku za konja imamo«; »Pismo-glava«; »Ruh« (Nova knjiga, Beograd 1987).
6. »Carev zatočnik« (Pozorište »Boško Buha«, Beograd 2001) – za decu.
7. »Nemušti jezik«; »Priča o carevom zatočniku«; »Začarana princeza« (Pozorište »Boško Buha«, Beograd 2001) – za decu.

8. »Okasen i Nikoleta«, nepoznati francuski pesnik, kraj 12. ili početak 13. veka – dramatizacija i prerada za decu ([b.m., b.i., 1972]).

III – Studije i politički zapisi

Štampane monografske publikacije

1. *Kompozicija narodne epske pesme i kompozicija drame* (»Vuk Karadžić«, Beograd 1976) – studija.
2. *Epika i drama*, neka pitanja »dramskog prevođenja« epskih narodnih pesama (Univerzitet umetnosti, Beograd 1977) – studija, magistarski rad.
3. *Golicanje oklopnika* (Građanska čitaonica, Zrenjanin 1994) – politički zapisi.
4. *Svaštalice*, hronika ideoološke konjunkture 1991–1994 (Građanska čitaonica, Zrenjanin 1994) – politički zapisi.
5. *Elan mortal* (Izdavačko-novinska agencija Damad, Novi Pazar 1996) – politički zapisi.
6. *Katarza i katarakta* (Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd 2001) – politički zapisi.

IV – Prevodi

Štampane monografske publikacije

1. Boris Leonidović Pasternak: *Ja sam na spisku* (M. Stanisavljević, S. Mašić, Beograd 1969).
2. Boris Leonidović Pasternak: *Dela Borisa Pasternaka* u 5 knjiga – Knj. 1, Poezija – jedan od prevodilaca (Prosveta, Slovo ljubve, Beograd 1979).
3. Josif Aleksandrović Brodski: *Izabrane pesme* – jedan od prevodilaca (Srpska književna zadruga, Beograd 1990).

V – Zastupljen u antologijama

Štampane monografske publikacije

1. Milan Komnenić: *Novije srpsko pesništvo* (Književna omladina Srbije, 1972).
2. Milovan Vitezović, Radomir Smiljanić: *Antologija savremene jugoslovenske poezije za decu*, knj. 2 (ILF, ZAPIS, 1984).
3. *Sve što raste*, antologija savremene srpske poezije za decu (Gradska narodna biblioteka »Žarko Zrenjanin«, Zrenjanin, Centar za kulturu, Kikinda, 1984).
4. Stevan Tontić: *Moderno srpsko pesništvo* (Svjetlost, Sarajevo 1991).
5. Raša Perić: *Sedmi dan, nedelja u srpskom pesništvu*, zbornik (Zajednica autora Ugao, Vršac 1995).
6. Antologija TV drame: M. Stanisavljević, »Obično veče« (Radio-televizija Beograd, Beograd 1975).
7. Aleksandar Petrov: *Le nouvelle poesie Serbe, Relations* (Udruženje književnika Srbije, Beograd 1978).

8. Aleksandar Petrov: *New Serbian Poetry, Relations* (Udruženje književnika Srbije, Beograd 1978).

VI – Izvedene drame

Dramatizacije

1. »Visočka hronika«, dramatizacija romana I. Tavčara, TV-drama (TV Beograd, 1966).
2. »Hajdučija«, po zapisima Pere Todorovića, TV-drama (TV Beograd, 1968).

TV drame

1. »Ilustrovani život«, epizoda serije »Mladići i devojke« (TV Beograd, 1967).
2. »Obično veče«, TV-drama (TV Beograd, 1969).
3. »Stara kovačnica«, epizoda serije »Junak mog detinjstva« (TV Beograd, 1973).

Radio-drame

1. Miodrag Stanisavljević i Ivan Rastegorac: »Nebeski kočijaši« (po Sent Egziperiju), 34' 25" (Radio Beograd, Dramski program za decu 1972).

Pozorišne drame

1. »Okasen i Nikoleta«, drama za decu (premijera pozorišta »Boško Buha«, 1972 – režija Vladimir Putnik).
2. »Vasilisa prekrasna«, drama za decu (premijera pozorišta »Boško Buha«, 1972 – režija Branko Vujović i Ivan Kostić).
3. »Carska se poriće«, drama za decu (premijera pozorišta »Boško Buha«, 1975 – režija Aleksandar Đorđević).
4. »Priča o carevom zatočniku«, drama za decu (premijera pozorišta »Boško Buha«, 1975 – režija Aleksandar Đorđević).
5. »Novogodišnja bajka«, drama za decu (premijera pozorišta »Boško Buha«, 1978 – režija Miroslav Dedić).
6. »Sve priče liče«, drama za decu (premijera pozorišta »Boško Buha«, 1979 – režija Miroslav Dedić).
7. »Nemušti jezik«, drama za decu (premijera pozorišta »Boško Buha«, 1981 – režija Petar Zec).
8. »Vasilisa prekrasna«, drama za decu (premijera pozorišta »Boško Buha«, 1993 – režija Milan Karadžić).
9. »Carev zatočnik«, drama za decu (premijera pozorišta »Boško Buha«, 1995 – režija Milan Karadžić).

VII – Prikazi knjiga

1. Miodrag Stanisavljević: *Pesme * Pisma Aleksandra Roša*, Beograd 1965.
Student, XXX, 22. 03. 1966, 8 (Đordije Vuković);
Delo, XII, 1966, knj. XII, 4, str. 636 (Ostoja Kisić);
Polja, XII, IV 1966, 92 (Perica Zubac).

2. Miodrag Stanisavljević: *Pesme s putovanja i druge*, Beograd 1969.
Delo, XVI, 1970, 10, str. 1204–1207 (Srba Ignjatović);
Književnost, XXV, 1970, knj. LI, 11, str. 483 (Srba Ignjatović);
Književne novine, XXIII, 16. 09. 1971, 399. Sadržaj: »Pesnički podaci o životu« (Ivan Rastegorac).
3. Miodrag Stanisavljević: *Knjiga senki*, Beograd 1973.
Gradina, IX, 1974, 9, str. 149–151 (Zoran Mladenović);
Književna reč, III, I 1974, 22 (P[etar] Cvetković);
Književna reč, III, I 1974, 22 (Aleksandar Pivar);
Književnost, XXIX, 1974, knj. LIX, 8–9, str. 237 (Predrag Protić);
Savremenik, XX, 1974, knj. XL, 7, str. 693–695 (Radojica Tautović);
Letopis Matice srpske, CL, 1974, knj. CDXIII, 3, str. 348–352 (Janez Kocijančič).
4. Miodrag Stanisavljević: *Levi kraljevi*, Novi Sad 1977.
Politika, 11. 05. 1978. (Milan Vlajčić);
Detinjstvo, IV, 1978, 4, str. 293–295 (Dragica Jakovljević);
Književna reč, VII, 25. 01. 1978, 93 (Nikola Vujičić).
5. Miodrag Stanisavljević: *Epika i drama*, Univerzitet umetnosti, Beograd 1977.
Politika (Teatrologija), LXXIV, 23025, 10. 11. 1977. (Radomir Putnik: »Doprinos teoriji drame«);
Scena, XV, 1979, knj. I, 1, str. 170–171 (Veljko Radović).
6. Miodrag Stanisavljević: *Slike i saglasja*, Prosveta, Beograd 1980.
Mađaj, I, 1, 1981, str. 79–80 (Dragomir Brajković);
Čedomir Mirković: »Nemoć očiglednog, Jezički lavirinti – ‘Slike i saglasja’ M. Stanisavljevića« (*Književne novine*, Beograd 1987).
7. Miodrag Stanisavljević: *Ritmovi 3*, Beograd, 1989.
Koraci, 86, 14. 10. 1989, 27308 (Čedomir Mirković).
8. Miodrag Stanisavljević: *Jadi srpske duše*, Beograd 1995.
Mirjana Miočinović: »Nemoć očiglednog – O jednoj prečutanoj zbirci pesama« (Beogradski krug i Akapit, 1997).

Prikazi pesama

1. *Indeks*, 1. 04. 1966. Sadržaj: Mihalj Harpanj »O pesmama i pesnicima« (M. Stanisavljević: *Pisma Aleksandra Roša*).
2. *Vidici*, XV, 108, 15. 02. 1967, str. 7. Sadržaj: O poeziji Petra Cvetkovića i Miodraga Stanisavljevića (Milan Milišić).
3. *Republika*, god. XII, 1–15. 11. 2000, br. 248, str. 45–46, »Neobično pero M. Stanisavljevića« (Mirjana Miočinović).

VIII – Prikazi drama

1. *Politika*, 6. 07. 1972. Sadržaj: Đ. Đurdević, »Spomen na srčana putovanja« – iz programa Radio Beograda: »Nebeski kočjaši«, radio-drama po Sent Egziperiju Miodraga Stanisavljevića i Ivana Rastegorca.
2. *Književna reč*, II, V 1973, 14. Sadržaj: Osamnaesto Sterijino pozorje.
3. *Teatron*, 1976, 7, str. 109–110. Sadržaj: Ognjen Lakićević, »Mera za meru«, Zagreb 1975.

4. *Politika*, LXXII, 10355, 19. 11. 1975. Sadržaj: Miša Stanisavljević, »Carska se poriče« (M[uharem] Pervić).
5. *Dnevnik*, 45, 14109, 9. 02. 1986. Sadržaj: Miodrag Stanisavljević, »Nemušti jezik« (Dušan Mihailović), Beograd 1985.
6. *Detinjstvo*, 13, 1–2, 1987, str. 34–37. Sadržaj: »Bajka kao inspiracija« – O dramama Miodraga Stanisavljevića »Priča o carevom zatočniku«, »Nemušti jezik«, »Začarana princeza« (Hristo Georgijevski).
7. *Pozorište*, god. LX, br. 8–10, 1993, str. 40–41. Sadržaj: Miodrag Stanisavljević, »Vasilisa prekrasna« (Stevan Šerban);
8. *Politika*, god. XC, br. 28558, 17. 04. 1993, str. 13 (Miša Jeremić).
9. *NIN*, br. 2321, 23. 06. 1995, str. 43. Sadržaj: Miodrag Stanisavljević, »Carev zatočnik«.
10. *Politika*, god. XCII, br. 29305, 22. 05. 1995, str. 19. Sadržaj: Pobednička mašta – »Carev zatočnik« Miodraga Stanisavljevića u pozorištu »Boško Buha«, režija Milan Kardžić (Dušan Kovačević).

IX – Serijske publikacije

Poezija

1. *Lokomotiva*, br. 4, 1958, str. 19. Sadržaj: »Intonacija«.
2. *Lokomotiva*, IX, 6, 1958, str. 20. Sadržaj: »U magli«.
3. *Vesti*, XIV, 1. 05. 1958, 564–565. – »Reč mladih«, 6 (»Svitanje«).
4. *Budućnost*, III, 7. 06. 1958, 13 (»Pijanac«).
5. *Bagdala*, II, 12–13, 1960, str. 10. Sadržaj: [»Pesma«].
6. *Mladost*, V, 194, 29. 06. 1960. Sadržaj: »Moravska elegija«.
7. *Omladina*, I, 1, 14. 02. 1960. Sadržaj: »Krajputaš«.
8. *Omladina*, I, 9, 11. 06. 1960. Sadržaj: »Piove, piove...!«
9. *Bagdala*, III, 24–25, 1961, str. 7. Sadržaj: »Grančica«.
10. *Beogradska nedelja*, I, 11, 3. 12. 1961. Sadržaj: »Dva lešnika«.
11. *Vidici*, IX, 1. 02. 1961, str. 57–58. Sadržaj: »Gladan cvet«.
12. *Glas omladine*, IX, 17, 31. 08. 1961. Sadržaj: »Svuda gde dođem«; »Dva lešnika se dodiruju«.
13. *Delo*, VII, 1961, knj. VII sv. 1, 6, str. 809–810. Sadržaj: »Religija ptica«.
14. *Mladost*, VI, 26. 04. 1961, str. 237. Sadržaj: »Cvet broj jedan«; »Cvet broj dva«.
15. *Student*, XXV, 1–2, 1. 01. 1961. Sadržaj: »Lice od lišća«.
16. *Student*, XXV, 10. 05. 1961, str. 10. Sadržaj: »Apokalipsa«.
17. *Student*, XXV, 14. 11. 1961, str. 27. Sadržaj: »Životinja«; »Dva lešnika«.
18. *Vidici*, X, X 1962, str. 69. Sadržaj: »Micanje vratom«.
19. *Vidici*, X, XI 1962, str. 70. Sadržaj: »Šetnja i životinja«.
20. *Vidici*, X, XII 1962, str. 71. Sadržaj: »Koji kal«.
21. *Vidici*, XI, VI 1963, str. 77. Sadržaj: »U stisci smo«.
22. *Vidici*, XI, XI–XII 1963, str. 79–80. Sadržaj: »Jedno je cvet«.
23. *Delo*, IX, 1963, knj. IX, 1, str. 103–105. Sadržaj: »Ozbiljno zardjavši«.

24. *Polja*, IX, 63–64, 1963, str. 16. Sadržaj: »Moje elastično srce«.
25. *Polja*, IX, 31. 12. 1963, str. 71. Sadržaj: »Zavojite stepenice, k njoj«.
26. *Polet*, X, 9–10, 1963, str. 467. Sadržaj: »Jedan talas ponovo«; »Između mene i moga sna«.
27. *Polja*, god. IX, br. 71, decembar 1963, str. 19. Sadržaj: »Zavojite stepenice, k njoj«.
28. *Student*, god. XXVII, br. 1–2, 1. 01. 1963, str. 10. Sadržaj: [Pesme] (»Između mene i mog sna«; »Poznajem nekoliko malih devojčica«; »Volim da opipavam«; »Zaboravljena ambicija«; »Jedan talas ponovo...«).
29. *Student*, god. XXVII, 26. 02. 1963, str. 5. Sadržaj: »Peščani zamak«.
30. *Student*, god. XXVII, br. 10, 2. 04. 1963, str. 9. Sadržaj: »Polazim«.
31. *Student*, god. XXVII, br. 11, 9. 04. 1963, str. 10. Sadržaj [Stihovi sa IV festivala poezije].
32. *Student*, god. XXVII, V 1963, Sadržaj: »Polazim« (poetsko-prozni rad).
33. *Student*, god. XXVII, br. 17, 21. 05. 1963, str. 13. Sadržaj: Iz »pozorišta« – stihovi.
34. *Student*, god. XXVII, 26. 11. 1963, str. 26 i 27, str. 10. Sadržaj: »Vulkan«.
35. *Student*, god. XXVII, br. 30. 24. 12. 1963. Sadržaj: »Prekonoć«.
36. *Student*, god. XXVII, 29. 10. 1963, str. 22. Sadržaj: »Zavojite stepenice, k njoj«; »Ne nađoh...«
37. *Student*, god. XXVIII, br. 31. 15. 12. 1964. Sadržaj: »Ovo je klas«.
38. *Student*, god. XXVIII, br. 17–18, 19. 05. 1964, str. 12. Sadržaj: »Na obali...«
39. *Vidici*, XII, IV–V 1964, str. 84–85. Sadržaj: »Došao sam...«; »Srećen sam da dodem...«
40. *Vidici*, XII, VI 1964, str. 86. Sadržaj: »Jedan dan, jedan mačak«.
41. *Vidici*, XII, X 1964, str. 78. Sadržaj: »Talas«.
42. *Gledišta* (Niš), 1964, 1–2, str. 24–25. Sadržaj: »Na beskrajnim snežnim prostranstvima«.
43. *Ljeto* 64, 14, VII, 1964, VI, str. 7. Sadržaj: »Bodrost raspoloženja mojih...«
44. *Student*, god. XXVIII, 19. 05. 1964, str. 17–18. Sadržaj: »Na obali...«; »Vi i ne slutite...«
45. *Student*, god. XXVIII, 15. 12. 1964, str. 31. Sadržaj: »Službeni položaj«.
46. *Studentski list*, XIX, 21. 04. 1964, str. 14. Sadržaj: »Došlo je proleće sa svojim...«
47. *Polja*, god. IX, br. 64–65, januar–februar 1963, str. 16. Sadržaj: »Moje elastično srce«.
48. *Student*, god. XXIX, 23. 09. 1965, str. 25–26. Sadržaj: »Niko mi već ne vrati«; »Ulica, red platana...«
49. *Student*, god. XXIX, 9. 11. 1965, str. 23. Sadržaj: »Tri«.
50. *Oktobar*, I, VII–VIII, 1966, str. 4–5. Sadržaj: »Niko mi već ne vrati«.
51. *Pogledi*, XI, 48, 1966, str. 4. Sadržaj: »Iznad voda...«
52. *Student*, god. XXXI, br. 18, 23. 05. 1967, str. 9. Sadržaj: »Ja celu prvu godinu...«
53. *Delo*, XV, 4, 1968, str. 470–473. Sadržaj: »Crvena zemlja«; »Neverni dan«; »Polje«; »Srce«; »Sav život bejaše jedno hladno veče...«; »Doskora, još sam pitao za te«.
54. *Polja*, god. XIV, br. 115–116, mart–april 1968, str. 11. Sadržaj: Sedam pesama (»Budiš se iznenada«; »Ne krošnju, više žbun...«; »Iz voza opet vidiš...«; »Ja celu prvu godinu...«; »Hiljadugodišnji pljuskovi«; »Bejasmo u dva predela...«; »Običan prolaznik«).
55. *Polja*, god. XIV, br. 115–116, mart–april 1968, str. 39. Sadržaj: »Smatramo«.

56. *Polja*, god. XIV, br. 122, novembar 1968, str. 31. Sadržaj: Pero Zubac. »Vršnjaci« – izbor (M. Stanisavljević: Pismo Aleksandra Roša (»Sprečen sam da dođem na vašu malu svečanost...«).
57. *Student*, XXXI, 27. 02. 1968, str. 7. Sadržaj: »Predobro znam stanicu 24...«; »Iz voza opet vidiš...«; »Hiljadugodišnji pljuskovi«.
58. *Poezija*, I, 3–4, XII 1969, str. 16. Sadržaj: »Selo«.
59. *Delo*, XVI, 1, 1970, str. 14–111. Sadržaj: [Novije srpsko pesništvo. Antologički izbor].
60. *Politika*, LXVII, 2024, 4. 01. 1970, Kultura-umetnost XV, 753. Sadržaj: »Pesma«.
61. *Književne novine*, XXIII, 399, 16. 09. 1971. Sadržaj: »Daljine oko grada«; »Neretljanske žene«; »Put u brda«; »Kraj ovaj, sav obasjan...«; »Nastavljam put«.
62. *Mladost*, 754, 1971, str. 25. Sadržaj: »Sanjao sam...«; »Kraj ovaj, sav obasjan...«; »Park«.
63. *Politika*, LXVIII, 20818, 19. 09. 1971. Sadržaj: »Smrt na autoputu broj 3«.
64. *Polja*, god. XVII, br. 149, jul 1971, str. 3. Sadržaj: »Zaborav«.
65. *Polja*, god. XVIII, br. 157, mart 1972, str. 6. Sadržaj: »Noćna pesma«; »Zna debela čutnja zore samo«; »Spavao sam sa licem na dasci vatrogasnog...«; »O kako se ljubav nevidljiva...«; »Pogled na modri dlan zaliva«.
66. *Stražilovo*, 18, 1972, str. 22. Sadržaj: »Zec sa govornom manom«; »Bura«; »Dosta smo pričali...«
67. *Delo*, XIX, 3, 1973 str. 379–384. Sadržaj: »Umrli bršljan«; »Izvor«; »Izvor II«; »O velika vodo, velika gospodo«.
68. *Književne novine*, XXV, 438, 1. 05. 1973. Sadržaj: »Lopov«; »Do kolena u izmaglici noćnoj...«; »Česma na ulazu u varošicu...«; »Most na Vardaru«; »Putnikova pesma«; »Zeleni konj«; »Noćas sam opet snio...«
69. *Polja*, god. XIX, br. 167, januar 1973, str. 6–7. Sadržaj: »Ćuk«; »Kuće u noći«; »Lengende«; »Pesma koja putuje«; »Uzalud dozivam«; »Napuštena kuća«.
70. *Umjetnost i dijete*, IV, 22, 1973, str. 53–55. Sadržaj: »Zec sa govornom manom«.
71. *Književna reč*, IV, 37, V 1975. Sadržaj: »Stevan Sindelić«; »Zec sa govornom manom«.
72. *Pesničke novine*, III, 1979, str. 17. Sadržaj: »Predveče...«
73. *Dnevnik*, XXXIX, 12143, 21. 08. 1980. Sadržaj: »Večernji nemir poljskog življa...«
74. *Književna reč*, god. IX, br. 137, 25. 01. 1980. Sadržaj: »Novogodišnja bajka«; »Šumadija«; »Goli februar«; »Predveče lasno klizi pero tvoje«; »Tragovi u polju«; »Hladna, prljava voda...«; »Na visokim jezerima...«; »U Beogradu pepeljastosivom...«; »Noćni let«; »Dnevnik«; »Noć«; »Nestalo je strana sveta...«
75. *Omladinske novine*, 5. 04. 1980, 216. Sadržaj: »Grad blagostanja«.
76. *Književna reč*, XI, 180, 10. 01. 1982. Sadržaj: »Onaj koga je Helena ljubila...«
77. *Književne novine*, XXXIV, 642, 18. 02. 1982. Sadržaj: »Elegija«; »Ne gradi terazije lude«.
78. *Književna reč*, XI, 186–187, 10. 04. 1982. Sadržaj: »Devojke iz ovoprolećnog nakota...«
79. *Književne novine*, XXXV, 670, 19. 05. 1983. Sadržaj: »Oktopod«; »Dnevnik II«; »Umreći u hotelskoj sobi«.
80. *Letopis matice srpske*, CLX, 1984, knj. CDXXXIII, 3, str. 331–333, 160, 433, 3, mart 1984, str. 331–333. Sadržaj: »Zakrivljeni prostor«, 1–8.
81. *Polja*, god. XXX, br. 299, januar 1984, str. 18. Sadržaj: »Pomama dolaska reči...«; »Magenta obraćanja«; »Zelene mušice«; »A to da jednom dođe čas...«

82. *Ulaznica*, god. XVIII, br. 92–93, 1984, str. 95–96. Sadržaj: »Zec sa govornom manom«; »Moj deda o pronalazaču bicikla«.
83. *Književna reč*, god. XIV, 260–261, VII 1985. Sadržaj: »Glinene pločice«; »Pokušaj čitanja«.
84. *Književne novine*, god. XXXVII, 689, 1. 06. 1985. Sadržaj: »Podunavski kalendar«; »Život u provinciji Meziji II«; »Ota Pirha putovanje u Šumaciju 1829. godine«.
85. *Književne novine*, god. XXXVII, 691–692, 1. 08. 1985. Sadržaj: »Pisma jednog pristalice duhu Preoraču i odgovori«.
86. *Letopis Matice srpske*, CLXI, novembar 1985, knj. CDXXXVI, 5, str. 526–530. Sadržaj: »Kovač«; »Uljez«; »Plavet...«
87. *Književna reč*, god. XVI, 296, 10. 03. 1987. Sadržaj: »Kartanje «; »Te tako putovanje u O...«; »Mešaća boja brbljivi stiže brod...«
88. *Književna reč*, god. XVI, 300, 10. 05. 1987. Sadržaj: »Dva autoportreta«.
89. *Književna reč*, god. XVII, 323, 10. 06. 1988. Sadržaj: »Dnevnik«; »Jednom uredniku«; »Snegovi«.
90. *Književne novine*, god. XL, 765, 1. 12. 1988. Sadržaj: »198«.
91. *Književna reč*, god. XVIII, 345, 10. 06. 1989. Sadržaj: »1989«; »Subotica«; »Jedenje breskve«.
92. *Quorum* (Zagreb), god. VI, br. 2–3, 1990, str. 154–155. Sadržaj: »Novembar 1989«, »N. što je u januaru...«, »U asirskoj...«.
93. *Književne novine*, god. XLIII, br. 800, 15. 06. 1990, str. 15. Sadržaj: »Jedna prepiska u Srbiji 1990«.
94. *Književne novine*, god. XLIV, br. 831, 01. 12. 1991, str. 4. Sadržaj: »Sve se sliva u naš levak«.
95. *Književne novine*, god. XLV, br. 839, 01. 04. 1992, str. 7. Sadržaj: »Srpsko-hrvatski rat«; »Srpsko-hrvatski rat opet«; »Svetosavski plato«; »Pre podne jednog grada«; »Studenti su ostali u domovima«; »Ispovest«.
96. *Književna reč*, god. XXI, br. 405, 25. 11. 1992, str. 1 i 5. Sadržaj: »Tatulin tat«.
97. *Književne novine*, god. XXI, br. 393–394, 04. 1992, str. 17. Sadržaj: »Raci«.
98. *Književne novine*, god. XLIV, br. 854, 15. 12. 1992, str. 3. Sadržaj: »Dezertera N. pismo sinu«.
99. *Sveske*, god. IV, br. 13, 1992, str. 45–49. Sadržaj: »Lirika« (1989–1992).
100. *Književne novine*, god. XLV, br. 861, 01. 04. 1993, str. 1. Sadržaj: »Zimska bajka«.
101. *Neven*, br. 674, decembar 2003, str. 24. Sadržaj: »Zec sa govornom manom«.
102. *Heretikus*, vol. II, 2004, No. 1, str. 264–284. Sadržaj: Miodrag Stanislavljević, »Pesnik u opsadi« (Uvod i izbor pesama Ibrahim Hadžić).

Proza

1. *Vesti*, »Reč mladih«, 1. 01. 1958. Sadržaj: »Novogodišnja misao« (uvodni tekst).
2. *Student*, god. XXVII, br. 17, 21. 05. 1963, str. 17. Sadržaj: »Zapis o devojkama«.
3. *Student*, god. XXVIII, br. 23, 20. 10. 1964. Sadržaj: »Zapis o Savi«.
4. *Student*, god. XXVIII, 18. 02. 1964, br. 4, str. 6. Sadržaj: »Opaska o životu i umetnosti«.
5. *Student*, god. XXIX, br. 17, str. 12. Sadržaj: »Ponovo mislim«.
6. *Mladost*, X, 1. 02. 1965, str. 429. Sadržaj: »Pismo« (iz »Parka Aleksandra Roša«).

7. *Polet*, III, X–XI, 1965, str. 20–21. Sadržaj: »Sprečen sam da dođem...« (iz *Pisma Alek-sandra Roša*).
8. *Politika*, LXVI, 20009, 19. 06. 1969, Politika za decu XXXI, 855. Sadržaj: »Priča o leptirovim kočijama«.
9. *Teatron*, 5, 1976, str. 99–106. Sadržaj: »Epika i drama«. Odlomak.
10. *Vreme*, 2. 11. 1994. Sadržaj: »Pečurke«.
11. *Svet gljiva*, god. II, br. 4, jesen 1997, str. 29–31. Sadržaj: »Pečurke«.

Književna kritika

1. *Student*, god. XXVI, br. 23, 23. 10. 1962. Sadržaj: »Shizme i shimnici«.
2. *Student*, god. XXVI, br. 27, 20. 11. 1962. Sadržaj: »Perspektiva pesnika«.
3. *Vidici*, IV–V 1963, str. X, 75–76. Sadržaj: Vito Marković »Panika tela«, Novi Sad, 1963.
4. *Vidici*, X, 72, 1963, str. 10. Sadržaj: Bora Čosić »Vidljivi i nevidljivi čovek«.
5. *Student*, god. XXVII, 1. 01. 1963, str. 1–2. Sadržaj: »Kapi, vode, ratnici« (Mišljenja Raše Popova, M. Stanisavljevića, Neše Zeljkovića i dr.).
6. *Student*, god. XXVII, br. 3, 1. 04. 1963, str. 9. Sadržaj: »Reč kao kriterij pesničkog saznanja – jedna inverktiva«.
7. *Student*, god. XXVII, br. 24, 12. 11. 1963. Sadržaj: »Red i pustolovina«.
8. *Svet*, IX, 12. 05. 1964, str. 394. Sadržaj: Dušan Radović »Pišem kad me nateraju« (Razgovor sa Mišom Stanisavljevićem).
9. *Vidici*, god. XIII, br. 98–99, decembar 1965–januar 1966. Sadržaj: »Esej o borbi«; »Iz zapisa«, str. 1; Pesnik Petar Cvetković (o knjizi pesama »Pozorište«), str. 7.
10. *Polja*, god. XII, br. 92, april 1966, str. 13. Sadržaj: Pero Zubac. »Pet pesnika« (Miodrag Stanisavljević).
11. *Politika*, LXV, 19812, 28, 29. i 30. 11. 1968. Sadržaj: Srba Ignjatović. »Deset mlađih pesnika« (M. Stanisavljević: »Hiljadugodišnji pljuskovi«).
12. *Delo*, XV, 8–9, 1969, str. 1018–1020. Sadržaj: Mirjana Stefanović »Enca sa kredenca«.
13. *Jež*, 23. 01. 1970. Sadržaj: Alek Marjano. »Savremene parodije« (M. Stanisavljević »Crvići«).
14. *Marulić*, IV, 2, 1971, str. 4–9. Sadržaj: Vesna Parun »Jesenski soneti«.
15. *Politika*, LXVIII, 20679, 30. 04. 1. i 2. 05. 1971. Sadržaj: Vesna Parun »Sonet o igri«.
16. *Književna reč*, I, 6, IX 1972. Sadržaj: »Šund, pokušaj dijagnoze«.
17. *Polja*, god. XVIII, br. 160, jun 1972, str. 26. Sadržaj: Aleksandar Sekulić »Jedno zrno časti«.
18. *Polja*, god. XVIII, br. 160, jun 1972, str. 26. Sadržaj: Petar Cvetković »Pesme i bajke«.
19. *Polja*, god. XVIII, br. 160, jun 1972, str. 25. Sadržaj: Ivan Rastegorac »Drvo koje teče«.
20. *Književna reč*, II, 11, II 1973. Sadržaj: Živojin Pavlović »O odvratnom«.
21. *Književna reč*, III, 28, VII 1974. Sadržaj: »Poeziju će pisati svi – ali je niko neće čitati«. Razgovor vođen sa saradnikom lista.
22. *Književna reč*, 25. 10. 1975. Sadržaj: M. Stanisavljević, I. Rastegorac: »Igre nadživljavaju svoje igrače« – intervju sa Aleksandrom Popovićem.
23. *Književna istorija*, VIII, 32, 1976, str. 509–547. Sadržaj: »Kompozicija narodne epske pesme i kompozicija drame« – Summary.

Filmska i TV kritika

1. *Student*, god. XXVI, br. 25, 6. 12. 1962. Sadržaj: »Baster Kiton kao ukleti Holandanin«.
2. *Student*, god. XXVI, br. 28–29, 27. 11. 1962. Sadržaj: »Filmski kolaž«.
3. *Student*, god. XXVI, br. 31, 18. 12. 1962. Sadržaj: »Jedna nepotrebna istorija filma« (Radoš Novaković »Istorija filma« Beograd, Prosveta 1962).
4. *Student*, god. XXVII, br. 1–2, 1. 01. 1963, str. 12. Sadržaj: »Kapi vode ratnici« – havarija čovekolikosti (film »Žive vode« Živojina Pavlovića).
5. *Student*, god. XXVII, br. 6, 5. 03. 1963, str. 8. Sadržaj: »Nazaren« Luisa Bunjuela.
6. *Student*, god. XXVII, br. 7. 12. 03. 1963. Sadržaj: »Puno dobrih filmova« – X festival jugoslovenskog dokumentarnog i kratkometražnog filma (koautor I. Rastegorac).
7. *Student*, god. XXVII, br. 8, 19. 03. 1963, str. 10. Sadržaj: »Visok prosek« – povodom X festivala jugoslovenskog dokumentarnog i kratkometražnog filma.
8. *Student*, god. XXVII, br. 9, 26. 03. 1963, str. 10. Sadržaj: M. S. Zapisi o »Vozu« (režija Jerži Kavalerovič).
9. *Student*, god. XXVII, br. 10, 2. 04. 1963, str. 11. Sadržaj: »Ljubavni par« (režija Pjera Mokija).
10. *Student*, god. XXVII, br. 11, 9. 04. 1963, str. 11. Sadržaj: »Ukus meda« (režija Toni Ričardson); »Solomon i Saba« (režija King Vidor).
11. *Student*, god. XXVII, br. 12, 16. 04. 1963, str. 8. Sadržaj: »Filmovi koje gledamo« – Veče Dzige Vertova »Legenda o zemlji sibirskoj«.
12. *Student*, god. XXVII, br. 14, 30. 04. 1963, str. 11. Sadržaj: »O filmskom amaterizmu« – povodom iskustva kino-kluba »Beograd« – »Filmovi od dečje mašte«.
13. *Student*, god. XXVII, br. 17, 21. 05. 1963, str. 16. Sadržaj: »Pretpostavke kinematografije«.
14. *Student*, god. XXVII, 30. 06. 1963, str. 14. Sadržaj: »O filmskom amaterizmu« (koautor M. Glišić).
15. *Student*, god. XXVII, br. 20, 8. 10. 1963, str. 8. Sadržaj: »Ostvarenje dostoјno teme«.
16. *Student*, god. XXVII, br. 25, 19. 11. 1963, str. 8. Sadržaj: »Salvatore Đulijano«.
17. *Student*, god. XXVII, br. 26–27, 26. 11. 1963, str. 11. Sadržaj: »Ovlaš komični portreti«.
18. *Vidici*, god. XII, br. 81–82, januar–februar 1964, str. 19. Sadržaj: »Filmovi koje smo voleli« (anketa – učesnik M. Stanisavljević).
19. *Vidici*, god. XII, br. 86, jun 1964, str. 13. Sadržaj: »Jedan dan, jedan mačak« (režija: Vojteh Jasni); »Zaloga za film«, str. 14.
20. *Vidici*, god. XII, br. 88–89, novembar–decembar 1964, str. 15. Sadržaj: »Panorama savremenog jugoslovenskog filma Hrista Kirkova«.
21. *Vidici*, god. XII, br. 63, mart 1964, str. 8. Sadržaj: Postfestivalski dijalozi, Stanislavljević – Petrović »Reč o filmu – istini«.
22. *Student*, god. XXVIII, br. 3, 14. 01. 1964, str. 10. Sadržaj: »Ukus divljih jagoda« (režija Ingmar Bergman).
23. *Student*, god. XXVIII, br. 6, 3. 03. 1964. Sadržaj: »Filmska publika i filmska kritika«; »Četiri jahača apokalipse«.
24. *Student*, god. XXVIII, br. 9, str. 3. Sadržaj: »Nakon jugoslovenskog kratkometražnog i dokumentarnog filma«.

25. *Student*, god. XXVIII, br. 10, 31. 03. 1964, str. 12. Sadržaj: »Na marginama festivala«.
26. *Student*, god. XXVIII, br. 14–15, 28. 04. 1964, str. 11 i 13. Sadržaj: M. S. »Uz đavolje oko Ingmara Bergmana«; »Filmsko lice«.
27. *Student*, god. XXVIII, br. 17–18, 19. 05. 1964, str. 12. Sadržaj: M. S. »Igra istine«; M. Stanisavljević. »Ajzenštajn i mi«.
28. *Student*, god. XXVIII, br. 19, 22. 09. 1964, str. 8. Sadržaj: »Filmovi letos«.
29. *Student*, god. XXVIII, br. 24, 27. 10. 1964, str. 8. Sadržaj: »Tarzanova smrt« (režija Jaroslav Balin); »Dan za lavove« – filmovi koje ćemo gledati.
30. *Student*, god. XXVIII, br. 27, 17. 11. 1964, str. 8. Sadržaj: »O filmskim poređenjima«; »Muški izlet« (film Wolfganga Štautela).
31. *Student*, god. XXVIII, br. 6, 3. 03. 1964. Sadržaj: »Filmska publika i filmska kritika«.
32. *Student*, god. XXVIII, 24. 03. 1964, str. 9. Sadržaj: »[Jedanaesti] XI festival jugoslovenskog dokumentarnog i kratkometražnog filma«.
33. *Student*, god. XXVIII, 19. 05. 1964, str. 17–18. Sadržaj: S. M. Ejzenštejn. »Montaža atrakcija«.
34. *Student*, god. XXVIII, 22. 12. 1964, str. 32. Sadržaj: »O filmskoj slici«.
35. *Vidici*, XIII, I 1965, str. 90. Sadržaj: »Filmski amaterizam« (mišljenja Miše Stanisavljevića i dr. – O jugoslovenskom filmu).
36. *Vidici*, god. XIII, br. 91–91, februar–mart 1965, str. 11. Sadržaj: »O neposrednom i posrednom«.
37. *Književne novine*, XVII, 6. 02. 1965, str. 242. Sadržaj: Diskusija: »Filmske novosti« danas... (sa mišljenjem M. Stanisavljevića i dr.).
38. *Student*, god. XXIX, br. 1–2, 1. 01. 1965. Sadržaj: »O filmskim novostima« (koautor I. Rastegorac); »Ko je iza kamere, zanatlija ili umetnik: razgovor sa našim snimateljima« (koautor I. Rastegorac).
39. *Student*, god. XXIX, br. 1–2, 6. 01. 1965, str. 11. Sadržaj: »O našem žurnaluu«.
40. *Student*, god. XXIX, br. 3, 12. 01. 1965, str. 8. Sadržaj: »O filmskom pokretu«.
41. *Student*, god. XXIX, br. 5, 23. 02. 1965, str. 7. Sadržaj: »Ovako ili onako (filmsko obrazovanje)«.
42. *Student*, god. XXIX, br. 8, 16. 03. 1965, str. 6. Sadržaj: »Humorni aspekt filmske montaže« – povodom Šlezingerovog »Lažova Bilja«.
43. *Student*, god. XXIX, 30. 03. 1965, str. 10. Sadržaj: »[Dvanaesti] XII festival jugoslovenskog dokumentarnog i kratkometražnog filma« (koautor I. Rastegorac).
44. *Student*, god. XXIX, br. 10, 30. 03. 1965, str. 8. Sadržaj: »Festivalske beleške« – povodom XX festivala jugoslovenskog dokumentarnog i kratkometražnog i crtanog filma.
45. *Student*, god. XXIX, br. 23, 9. 11. 1965, str. 6. Sadržaj: »Tri« (režija Aleksandar Petrović).
46. *Mladost*, 1965/1966, novogodišnji broj. Sadržaj: »Trenutak mlade kritike – Filmski ekvivalent stanja«.
47. *Index*, IX, 7. 05. 1966, str. 115. Sadržaj: »Portret S. M. Ajzenštajna« (koautor I. Rastegorac).
48. *Polja*, XII, VI–VII 1966, str. 94–95. Sadržaj: »Beleške o modernom filmu«.
49. *Polja*, XII, VIII–IX 1966, 96–97. Sadržaj: »Trinaesti festival jugoslovenskog filma u Puli«.

50. *Polja*, god. XII, br. 94/95, januar–jul 1966, str. 11. Sadržaj: »Beleška o modernom filmu«.
51. *Polja*, god. XII, br. 96/97, avgust–septembar 1966, str. 3–4 Sadržaj: »Kruti i rastresiti film«, povodom Pule '66.
52. *Borba*, XXXII, 326, 26. 11. 1967. Sadržaj: »San«.
53. *Student*, god. XXXI, 9. 05. 1967, str. 6. Sadržaj: »Filmska hronika« (filmovi »Nemirni« i »Nož«).
54. *F 66*, 1967. Sadržaj: »U dobar čas Živojin Pavlović«; »Sekvence«, »Bitka na zamrznutom jezeru«; »Humphrey Bogart« (koautor I. Rastegorac); »Play boy«, izbor tekstova i ilustracija (koautor R. Zečević).
55. *F 67*, 1967. Sadržaj: »Andrej Tarkovski, 'Ovaploćeno vreme'« (prevod); Very Shocking; »Pištolj na sobara – pištolj na policajca«; »Ne gubite vreme, devojčice«.
56. *F 67*, 1967. Sadržaj: »Moderni i klasični kriminalni film«.
57. *Film – novosti*, II, 31. 05. 1967, str. 31. Sadržaj: »Poezija kriminalnog filma«.
58. *Polja*, god. XIII, br. 112, decembar 1967, str. 20. Sadržaj: »O novom filmu, ali staloženo«.
59. *F 68*, 1968. Sadržaj: »Izazvati stvarnost da pokaže pravo lice«; »Godarovo shvatanje mora«.
60. *Polja*, god. XIV, br. 123, decembar 1968, str. 22–23. Sadržaj: »O jednom poljupcu ili O nekim problemima iz filmske estetike«.
61. *Polja*, god. XVII, br. 157, mart 1971, str. 27. Sadržaj: »FEST 72«.
62. *Polja*, god. XVIII, br. 158, april 1972, str. 22–23. Sadržaj: »Šešir na oči« – beleška o 19. festivalu dokumentarnog i kratkometražnog filma.
63. *Polja*, god. XVIII, br. 163, septembar 1972, str. 12. Sadržaj: »Pulske beleške« – 19. festival jugoslovenskog igranog filma.
64. *Književna reč*, I, VIII 1972, 5. Sadržaj: »O filmskom festivalu u Puli«.
65. *Književna reč*, I, XII 1972, 9. Sadržaj: »Film i život«.
66. *Mlada kultura*, I, 1972, knj. I, 1, str. 86–93. Sadržaj: »Novi film i 'Novi talas'«.
67. *Književna reč*, IV, IX 1975, 40. Sadržaj: »Jad« (M. Stanisavljević); »Kičma« (Bogdan Kalafatović – M. Stanisavljević); »Muke po Mati« (M. Stanisavljević); »Pavle Pavlović« (M. Stanisavljević); »Testament« (Bogdan Kalafatović – M. Stanisavljević).
68. *Polja*, XVIII, 163, 1972, str. 12–13. Sadržaj: »XIX festival jugoslovenskog igranog filma u Puli«.
69. *Polja*, XVIII, 158, 1972, str. 22–23. Sadržaj: »O 19. festivalu dokumentarnog i kratkometražnog filma«.
70. *Polja*, god. XVIII, br. 163, septembar 1972, str. 12–13. Sadržaj: »Pulske beleške«.
71. *Polja*, god. XVIII, br. 160, jun 1972, str. 21. Sadržaj: »Sveži vetrovi svetskog filma«.
72. *Polja*, god. XIX, br. 168, februar 1973, str. 12. Sadržaj: »FEST 73«.
73. *Polja*, god. XIX, br. 168, februar 1973, str. 27. Sadržaj: »Omladinski filmski forum«.
74. *Polja*, god. XIX, br. 168, februar 1973, str. 12. Sadržaj: »FEST 73, sajam visoke filmske konfekcije«.
75. *Polja*, god. XIX, br. 169, mart 1973, str. 26. Sadržaj: »Jubilarni festival 'kratkog metra'«.
76. *Polja*, god. XIX, br. 170, april 1973, str. 5. Sadržaj: »Stvarnost kroz filter. Dvadeseti festival dokumentarnog i kratkometražnog filma«.

77. *Scena*, IX, 1973, knj. II, 6, str. 100–117, Sadržaj: »Aleksandar Blok i rusko simboličko pozorište«.
78. *Književna reč*, III, 223, II 1974. Sadržaj: »Film okrutnosti«.
79. *Književna reč*, III, III 1974, 24. Sadržaj: »Film i marksizam«; »Televizija danas«. Zagreb, 1973.
80. *Književna reč*, III, VIII 1974, 29. Sadržaj: »21. festival jugoslovenskog filma u Puli«.
81. *Polja*, god. XX, br. 181, mart 1974, str. 21–23. Sadržaj: »FEST '74. ili U potrazi za dobrim filmom«.
82. *Književna reč*, IV, III 1975, 35. Sadržaj: »Agonija jugoslovenskog dokumentarnog filma«. Povodom 22. festivala jugoslovenskog dokumentarnog i kratkometražnog filma.
83. *Politika*, LXXII, 22305, 8. 11. 1975. Sadržaj: »Sinopsis o scenariju u domaćem filmu«.
84. *Književna reč*, V, 21. 02. 1976, 50. Sadržaj: »FEST 76« (Bogdan Kalafatović – Miša Stanisavljević).
85. *Književna reč*, V, 10. 09. 1976, str. 62. Sadržaj: »Čemu toliko reći?« – O ovogodišnjem pulskom filmskom festivalu.
86. *Filmograf*, I, 1, 1976, str. 42–43 i 59. Sadržaj: »Tematske orijentacije domaćeg filma«; »Vagon li«.
87. *Književna reč*, VI, 25. 02. 1977, 73. Sadržaj: »FEST 77«.
88. *Književne novine*, XXXV, br. 674–675, 15. 10. 1984. Sadržaj: »Davitelj protiv davitelja«.

X – Prevodi na druge jezike

1. *Birlik*, XVIII, 31, VIII 1961, 438. Sadržaj: Stanisavljević, Miša, [Pesme] – (Birinci numerali cicek; Ikinci numerali cicek. Cev. Nusret Diso).
2. *Literaturne slovo*, 8. Sadržaj: Pro domo; Na deltah.
3. *Studentski zbor*, Skoplje, 25. 05. 1975. Sadržaj: Блок помеѓу Мејерхолд и Станиславски (prev. na makedonski M. Stanisavljević).
4. *Savremenost*, XXIX, 1–2, 1979, str. 101–102. Sadržaj: Miodrag Stanisavljević, »О голема вodo, голема госпоѓо...« (prev. Sande Stojčevski).
5. *Književna reč* – međunarodno izdanje, 2–3, 1982. Sadržaj: »Qui a connu les haisers d'Helena...« (trad. Bojana Stefanovska).
6. *Expressen*, Kultur, 30. 04. 1999. Sadržaj: »Stora skammen. Miodrag Stanisavljević berättar en aktuell legend« (prevod: Ljiljana Dufgran).
7. *Dagens Nyheter*, Kultur, 24. mart 2000. Stockholm, Sverige. Sadržaj: »Snåla värvindar över Serbien« (prevod: Ljiljana Dufgran).

XI – Prevodi sa drugih jezika

1. *Vidici*, XIII, I 1965, str. 90. Sadržaj: Boris Leonidovič Pasternak, [Pesme] (»Spanko«; »Mučkar«, »Lipova aleja«; »Određenje poezije«; »Venecija«) (prev. M. Stanisavljević).
2. *Vidici*, god. XIII, br. 96–97, oktobar–novembar 1965. Sadržaj: Aleksandar Blok, »O svima što radost zaboraviše...« (prev. M. Stanisavljević).

3. *Vidici*, god. XIII, br. 98–99, decembar 1965–januar 1966, str. 9. Sadržaj: Aleksej Mi-hajlovič Remizov, »Esprit« (iz knjige *Na simsovima*, prevod i beleška o piscu M. Stanisavljević).
4. *Oktobar*, I, VII–VIII 1966, str. 4–5; *Ruske slovo*, XXII, 5. 07. 1966, str. 32. Sadržaj: Boris Leonidovič Pasternak, »Na parobrodu« (prev. M. Stanisavljević).
5. *Student*, XXXI, 3. 10. 1967, str. 19. Sadržaj: Boris Leonidovič Pasternak, »Sestra moja...« (prev. M. Stanisavljević).
6. *Politika*, LXIX, 21050, 14. 05. 1972. Sadržaj: Raj Bradberi, »Šetač« (prev. M. Stanisavljević).
7. *Politika*, LXIX, 21162, 3. 09. 1972. Sadržaj: Artur Klark, »Devet milijardi imena« (prev. M. Stanisavljević).
8. *Politika*, LXX, 21326, 18. 02. 1973. Sadržaj: Aleksandar Dovženko, »Odmor« (prev. M. Stanisavljević).
9. *Poezija i scena*, zbornik / priredio Ivan Rastegorac (Beograd, »Centar za kulturu Đuro Salaj« 1974), Sadržaj: Valerij Brjusov, »Bliskoj« (V. F. Komisarževskoj – prev. M. Stanisavljević), str. 130; Boris Pasternak, »Mejerholdu« (odlomak) – preveo M. Stanisavljević, str. 130.
10. *Književna reč*, III, IV 1974, 25. Sadržaj: Aleksandar Gladkov, »Susreti s Pasternakom« – odlomci (prev. M. Stanisavljević).
11. *Polja*, god. 21, br. 198–199, avgust–septembar 1975, str. 8–11. Sadržaj: Abraham Mol, »Tetarska poruka« (prev. M. Stanisavljević).
12. *Književna reč*, IV, V 1975, 37. Sadržaj: Ljubomir Doležel – Karel Hausenblas, »O odnosu između poetike i stilistike« (prev. M. Stanisavljević).
13. *Književna reč*, V, 25. 06. 1976, str. 59. Sadržaj: Evgenij Aleksandrovič Jevtušenko, »Svadbe«; »Staljinovi naslednici« (prev. M. Stanisavljević).
14. *Književna reč*, V, 25. 09. 1976, str. 63. Sadržaj: Bulat Šalvovič Okudžava, »Ja nikad nisam lebdeo«; »Fransoa Vijon«; »Pesma starog verglaša«; »Kralj«; »Pesma o crnom mačku« (prev. M. Stanisavljević).
15. *Književne novine*, 39, 1. 11. 1987, 741. Sadržaj: Josif Brodski, »Rodio sam se i odra-stao u baltičkim blatima...«; »I uvek ti ostaje mogućnost izlaska iz kuće...«; »Jesenje veče u gradiću što se...« (prev. M. Stanisavljević).
16. *Književni list*, god. IV, br. 40, 1. XII 2005, str. 67. Sadržaj: Boris Pasternak i Josif Brodski (prev. M. Stanisavljević).

XII – Tribine (film)

1. Panel o akcionom filmu (12. jun 1974, Studentski kulturni centar): »Filmovi garavog lica« (»Crveni krug«, r. Žan Pjer Melvil; »Borsalino«, r. Mak Deren; »Bulit«, r. Peter Jeits; »Afera Tomas Kraun«, r. Norman Džuison; »Divlja horda«, r. Sem Pekinpo; »Uzaludna pljačka«, r. Stenli Kubrick (učesnici M. Stanisavljević i dr.).
2. Panel o jugoslovenskom filmu (31. maj 1975, Studentski kulturni centar). Filmovi: »Odričem se sveta« (kratki film), r. Krsto Škanata; »Gorki deo reke«, r. Jovan Živanović; »Uljez« (kratki film), r. Krsto Škanata; »Čovek nije tica«, r. Dušan Makavejev; »Majka, sin, unuk, unuka« (kratki film), r. Puriša Đorđević; »Tri«, r. Aleksandar Petrović (učesnici M. Stanisavljević i dr.).

3. *Filmograf*, I, 2–3, 1977, str. 82–84. Sadržaj: »Okrugli sto stručne tribine ‘Filmografa’ i III programa Radio Beograda« (učesnici M. Stanisavljević i dr.).
4. *Treći program Radio Beograda*, VIII, 32, 1977, str. 52–58. Sadržaj: »FEST 77«. Razgovor u studiju III programa Radio Beograda (učesnici M. Stanisavljević i dr.).

XIII – Političke i druge teme

1. *Književna reč*, V, 12. 05. 1976, str. 54. Sadržaj: »Profesija – Reporter«.
2. *Književne novine*, br. 828, 15. 10. 1991. Sadržaj: »Ko je ubio Milana Milišića«.
3. *Pravo na sliku i reč*: protiv cenzure i zloupotrebe medija, br. 1, u: *Republika*, god. VI, br. 83–84, 1–31. 01. 1994, str. 15. Sadržaj: »Progresija bede«; »Utopija ili realnost, ispovest čoveka koji vredi 1 DEM«.
4. *Republika*, god. VI, br. 85, 1–15. 02. 1994. Sadržaj: »Život i običaji Srba u doba sankcija«.
5. *Republika*, god. VI, br. 86, 16–28. 02. 1994. Sadržaj: »Zakon glupih situacija«.
6. *Republika*, god. VI, br. 86, 16–28. 02. 1994, str. 12. Sadržaj: »Predsednik ratoljubac«.
7. *Republika*, god. VI, br. 87–88, 1–31. 03. 1994. Sadržaj: »Majstorije u kući«.
8. *Republika*, god. VI, br. 87–88, 1–31. 03. 1994, str. 27. Sadržaj: »Procvat travestije«.
9. *Pravo na sliku i reč*: protiv cenzure i zloupotrebe medija, br. 2, u: *Republika*, god. VI, 87–88, 1–31. 03. 1994, str. 15. Sadržaj: »Tanjug doznaće... Tanjug javlja«.
10. *Republika*, god. VI, br. 89, 1–15. 04. 1994. Sadržaj: »Hipnotička pena«.
11. *Republika*, god. VI, br. 89, 1–15. 04. 1994, str. 3. Sadržaj: »Kunigunda protiv šunda«.
12. *Republika*, god. VI, br. 89, 1–15. 04. 1994, str. 9. Sadržaj: »Zoća trenira strogoću«.
13. *Republika*, god. VI, br. 90, 16–30. 04. 1994. Sadržaj: »Ruinofilija«.
14. *Republika*, god. VI, br. 90, 16–30. 04. 1994, str. 20. Sadržaj: »Demokratsko pile«.
15. *Pravo na sliku i reč*: protiv cenzure i zloupotrebe medija, br. 3, u: *Republika*, god. VI, br. 90, 16–30. 04. 1994, str. 15. Sadržaj: »Skojevci opet jašu«.
16. *Republika*, god. VI, br. 91, 1–15. 05. 1994, str. 13. Sadržaj: »Šarena jaja i šarene laži«.
17. *Republika*, god. VI, br. 91, 1–15. 05. 1994, str. 23. Sadržaj: »Ekonomija nebeskog naroda«.
18. *Republika*, god. VI, br. 91, 1–15. 05. 1994. Sadržaj: »Kolaži laži«.
19. *Republika*, god. VI, br. 92, 16–31. 05. 1994, str. 3. Sadržaj: »Odlikovanja«.
20. *Republika*, god. VI, br. 92, 16–31. 05. 1994. Sadržaj: »Tragička ironija«.
21. *Republika*, god. VI, br. 93, 1–15. 05. 1994. Sadržaj: »Perači rata«.
22. *Pravo na sliku i reč*: protiv cenzure i zloupotrebe medija, br. 4, u: *Republika*, god. VI, br. 93, 1–15. 06. 1994, str. 15. Sadržaj: »Sistem u tri laži«.
23. *Republika*, god. VI, br. 94, 16–30. 06. 1994. Sadržaj: »Vežbe zaluđivanja«.
24. *Republika*, god. VI, br. 95–96, 1–31. 07. 1994. Sadržaj: »Mahovina mahnitosti«.
25. *Republika*, god. VI, br. 95–96, 1–31. 07. 1994. Sadržaj: »Žvake za ludake«.
26. *Pravo na sliku i reč*: protiv cenzure i zloupotrebe medija, br. 5, u: *Republika*, god. VI, br. 97–98, 1–31. 07. 1994, str. 16. Sadržaj: »Klatno strave, zapis o jednom TV dnevniku«.
27. *Republika*, god. VI, br. 97–98, 1–31. 08. 1994. Sadržaj: »Sparina«.

28. *Republika*, god. VI, br. 99, 1–15. 09. 1994. Sadržaj: »Preobraženje«.
29. *Republika*, god. VI, br. 99, 1–15. 09. 1994, str. 15. Sadržaj: »Mrtve duše referendumske«.
30. *Republika*, god. VI, br. 99, 1–15. 09. 1994, str. 23. Sadržaj: »Razgovori vodi ugodni«.
31. *Pravo na sliku i reč*: protiv cenzure i zloupotrebe medija, br. 6, u: *Republika*, god. VI, br. 99, 1–15. 09. 1994, str. 16. Sadržaj: »Magične igre brojevima«.
32. *Republika*, god. VI, br. 100, 16–30. 09. 1994. Sadržaj: Sadržaj: »Zona užasa«.
33. *Republika*, god. VI, br. 100, 16–30. 09. 1994, str. 18. Sadržaj: »Gazdin novogovor«.
34. *Republika*, god. VI, br. 100, 16–30. 09. 1994, str. 31. Sadržaj: »Oaza razuma«.
35. *Republika*, god. VI, br. 101, 1–15. 10. 1994. Sadržaj: »Zemlja lažnih situacija«.
36. *Republika*, god. VI, br. 102, 16–31. 10. 1994. Sadržaj: »Gazdarica dnevnik piše«.
37. *Republika*, god. VI, br. 103, 1–15. 11. 1994. Sadržaj: »Elan mortal«.
38. *Republika*, god. VI, br. 104, 16–30. 11. 1994. Sadržaj: »Inverzije i perverzije«.
39. *Republika*, god. VI, br. 104, 16–30. 11. 1994, str. 28. Sadržaj: »Fariseji i književnici«.
40. *Republika*, god. VI, br. 105, 1–15. 12. 1994. Sadržaj: »Krvavi vodvilj ili Fragmenti o ljudskoj gluposti«.
41. *Republika*, god. VI, br. 105, 1–15. 12. 1994, str. 14. Sadržaj: »Dramaturgija ulizištva«.
42. *Republika*, god. VI, br. 106, 16–31. 12. 1994. Sadržaj: »Dani postidujućeg trijumfa«.
43. *Republika*, god. VII, br. 107–108, 1–31. 01. 1995. Sadržaj: »Naplata srbarine«.
44. *Republika*, god. VII, br. 109–110, 1–28. 02. 1995. Sadržaj: »Oksimoroni i moroni«.
45. *Republika*, god. VII, br. 109–110, 1–28. 02. 1995, str. 5. Sadržaj: »Mićini ratni univerziteti«.
46. *Republika*, god. VII, br. 109–110, 1–28. 02. 1995, str. 22. Sadržaj: »Vitez Avram«.
47. *Republika*, god. VII, br. 109–110, 1–28. 02. 1995, str. 22. Sadržaj: »Tranzistori i trans«.
48. *Republika*, god. VII, br. 111, 1–15. 03. 1995. Sadržaj: »Utuljeni instinkti«.
49. *Republika*, god. VII, br. 112, 16–31. 03. 1995. Sadržaj: »Normalnost ludila«.
50. *Republika*, god. VII, br. 112, 16–31. 03. 1995, str. 14. Sadržaj: »Okrepljujuće štivo«.
51. *Republika*, god. VII, br. 113, 1–15. 04. 1995. Sadržaj: »Nacionalni buvljak«.
52. *Republika*, god. VII, br. 113, 1–15. 04. 1995, str. 9. Sadržaj: »Alegro mafiozo«.
53. *Republika*, god. VII, br. 114, 16–30. 04. 1995. Sadržaj: »Hirovito proleće«.
54. *Republika*, god. VII, br. 115, 1–15. 05. 1995. Sadržaj: »Isplativost zločina«.
55. *Republika*, god. VII, br. 116, 16–30. 05. 1995. Sadržaj: »Komasacija naroda«.
56. *Republika*, god. VII, br. 117, 1–15. 06. 1995. Sadržaj: »Besnilo«.
57. *Republika*, god. VII, br. 117, 1–15. 06. 1995, str. 6. Sadržaj: »Parlament – sudnica«.
58. *Republika*, god. VII, br. 118, 16–30. 06. 1995. Sadržaj: »Srpske vaistine«.
59. *Republika*, god. VII, br. 119–120, 1–31. 07. 1995. Sadržaj: »Aždajin obrok«.
60. *Republika*, god. VII, br. 121–122, 1–31. 08. 1995. Sadržaj: »Purifikatori i evakuatori«.
61. *Republika*, god. VII, br. 121–122, 1–31. 08. 1995, str. 5. Sadržaj: »Dok Tanjug ne potvrđi«.
62. *Republika*, god. VII, br. 121–122, 1–31. 08. 1995, str. 16. Sadržaj: »Libertas«.
63. *Republika*, god. VII, br. 123, 1–15. 09. 1995. Sadržaj: »Srbija i po«.
64. *Republika*, god. VII, br. 124, 16–30. 09. 1995. Sadržaj: »Krstom protiv tomahavka«.

65. *Republika*, god. VII, br. 125–126, 1–31. 10. 1995. Sadržaj: »Saks pax«.
66. *Republika*, god. VII, br. 127, 1–15. 11. 1995. Sadržaj: »Plodovi poraza«.
67. *Republika*, god. VII, br. 128, 16–30. 11. 1995. Sadržaj: »Krv i sapunica«.
68. *Republika*, god. VII, br. 129, 1–15. 12. 1995. Sadržaj: »Zvezdani čas ludaka«.
69. *Republika*, god. VII, br. 130, 16–31. 12. 1995. Sadržaj: »Mogućnosti budućnosti«.
70. *Republika*, god. VIII, br. 131–132, 1–31. 01. 1996. Sadržaj: »Moralice i rugalice«.
71. *Republika*, god. VIII, br. 133–134, 1–29. 02. 1996. Sadržaj: »Strah i sažaljenje«.
72. *Republika*, god. VIII, br. 135–136, 1–31. 03. 1996. Sadržaj: »Srpski stil«.
73. *Republika*, god. VIII, br. 137, 1–15. 04. 1996. Sadržaj: »Budžaklige«.
74. *Republika*, god. VIII, br. 138, 16–30. 04. 1996. Sadržaj: »Filosofija opštег gadaluša«.
75. *Republika*, god. VIII, br. 139, 1–15. 05. 1996. Sadržaj: »Avramijada«.
76. *Republika*, god. VIII, br. 140, 16–31. 05. 1996. Sadržaj: »Srpska uteha«.
77. *Republika*, god. VIII, br. 141–142, 1–30. 06. 1996. Sadržaj: »Širenje ‘srpske istine’«.
78. *Republika*, god. VIII, br. 143–144, 1–31. 07. 1996. Sadržaj: »Poraz i obraz«.
79. *Republika*, god. VIII, br. 145–146, 1–31. 08. 1996. Sadržaj: »Pozlaćivanje Srebrenice«.
80. *Republika*, god. VIII, br. 147, 1–15. 09. 1996. Sadržaj: »Rušitelji–graditelji«.
81. *Republika*, god. VIII, br. 148, 16–30. 09. 1996. Sadržaj: »Zakon ‘živog blata’«.
82. *Republika*, god. VIII, br. 149, 1–15. 10. 1996. Sadržaj: »Sezona obećanja«.
83. *Republika*, god. VIII, br. 150, 16–31. 10. 1996. Sadržaj: »Srbi i teatar«.
84. *Republika*, god. VIII, br. 151, 1–15. 11. 1996. Sadržaj: »Arhipelag Julag«.
85. *Republika*, god. VIII, br. 152, 16–30. 11. 1996. Sadržaj: »Tajne bede – tajne pobeđe«.
86. *Republika*, god. VIII, br. 153–154, 1–31. 12. 1996. Sadržaj: »U kradije svega više«.
87. *Republika*, god. IX, br. 155–156, 1–31. 01. 1997. Sadržaj: »Muke jednog lopova«.
88. *Republika*, god. IX, br. 157, 1–15. 02. 1997. Sadržaj: »Moždana oluja«.
89. *Republika*, god. IX, br. 158, 16–28. 02. 1997. Sadržaj: »Nedopričana priča«.
90. *Republika*, god. IX, br. 159, 1–15. 03. 1997. Sadržaj: »Lomljenje otpora«.
91. *Republika*, god. IX, br. 160, 16–31. 03. 1997. Sadržaj: »Ludost i suludost«.
92. *Republika*, god. IX, br. 161, 1–15. 04. 1997. Sadržaj: »Razgovori ugodni«.
93. *Republika*, god. IX, br. 162, 16–30. 04. 1997. Sadržaj: »Čari čaršije«.
94. *Republika*, god. IX, br. 163, 1–15. 05. 1997. Sadržaj: »Filosofija rupčage«.
95. *Republika*, god. IX, br. 164, 16–31. 05. 1997. Sadržaj: »Vreme bez stida«.
96. *Republika*, god. IX, br. 165, 1–15. 06. 1997. Sadržaj: »Slast glupiranja«.
97. *Republika*, god. IX, br. 166, 16–30. 06. 1997. Sadržaj: »Tesno mi ga, nane, skroji«.
98. *Republika*, god. IX, br. 167–168, 1–31. 07. 1997. Sadržaj: »Haos-majstor«.
99. *Republika*, god. IX, br. 169–170, 1–31. 08. 1997. Sadržaj: »Dobra godina za ološ, loša godina za dobre ljude«.
100. *Republika*, god. IX, br. 171, 1–15. 09. 1997. Sadržaj: »Izbori ili Šibicari i kibiceri«.
101. *Republika*, god. IX, br. 172, 16–30. 09. 1997. Sadržaj: »Izlazak ili bojkot: dilema čoravog sokaka«.
102. *Republika*, god. IX, br. 173, 1–15. 10. 1997. Sadržaj: »Vojvodina pobeda ili Balada o gladnim mačkama«.

103. *Republika*, god. IX, br. 174, 16–31. 10. 1997. Sadržaj: »Galopirajuća boljka«.
104. *Republika*, god. IX, br. 175–176, 1–30. 11. 1997. Sadržaj: »‘Demokratski’ trougao«.
105. *Republika*, god. IX, br. 177–178, 1–31. 12. 1997. Sadržaj: »Sezona zavera«.
106. *Republika*, god. X, br. 179–180, 1–31. 01. 1998. Sadržaj: »Smećanosti«.
107. *Republika*, god. X, br. 181, 1–15. 02. 1998. Sadržaj: »Izdaja detalja ili Montenegro, alegrō ma non tropo«.
108. *Republika*, god. X, br. 182, 16–28. 02. 1998. Sadržaj: »Politički čučavac«.
109. *Republika*, god. X, br. 183, 1–15. 03. 1998. Sadržaj: »Hoćemo li postati krstaši?«
110. *Republika*, god. X, br. 185, 16–31. 03. 1998. Sadržaj: »Svetle tmuše«.
111. *Republika*, god. X, br. 187, 16–30. 04. 1998. Sadržaj: »Neman otadžbine«.
112. *Republika*, god. X, br. 188, 1–15. 05. 1998. Sadržaj: »Uplitanje u pitanje«.
113. *Republika*, god. X, br. 189, 16–31. 05. 1998. Sadržaj: »Milošević ili grandomanija patuljka«.
114. *Republika*, god. X, br. 190, 1–15. 06. 1998. Sadržaj: »Rep reptila ili Testiranje apatije«.
115. *Republika*, god. X, br. 191, 16–30. 06. 1998. Sadržaj: »Kosovo našeg jada«.
116. *Republika*, god. X, br. 192–193, 1–31. 07. 1998. Sadržaj: »Dometi srpske pameti«.
117. *Republika*, god. X, br. 194–195, 1–31. 08. 1998. Sadržaj: »Kosovo ili Jednačina čor-sokaka«.
118. *Republika*, god. X, br. 196, 1–15. 09. 1998. Sadržaj: »Bestijalnost i bestidnost«.
119. *Republika*, god. X, br. 197, 1–30. 09. 1998. Sadržaj: »Veliki brat na Kosovu«.
120. *Republika*, god. X, br. 198–199, 1–31. 10. 1998. Sadržaj: »Život to jest smrt«.
121. *Republika*, god. X, br. 200, 1–15. 11. 1998. Sadržaj: »Put ka mrtvom moru«.
122. *Republika*, god. X, br. 201, 16–30. 11. 1998. Sadržaj: »Zemlja tri zlatna ‘T’«.
123. *Republika*, god. X, br. 202–203, 1–31. 12. 1998. Sadržaj: »Api apanažu!«
124. *Republika*, god. XI, br. 204–205, 1–31. 01. 1999. Sadržaj: »Novi kasapi pod rep kolju«.
125. *Republika*, god. XI, br. 206, 1–15. 02. 1999. Sadržaj: »Vreme laži i graje«.
126. *Republika*, god. XI, br. 207, 16–28. 02. 1999. Sadržaj: »Čičikov u Rambujeu«.
127. *Republika*, god. XI, br. 208–209, 1–31. 03. 1999. Sadržaj: »Smrtozborci«.
128. *Republika*, god. XI, br. 210, 1–15. 04. 1999. Sadržaj: »Loše vibracije«.
129. *Republika*, god. XI, br. 211, 16–30. 04. 1999. Sadržaj: »Legenda o velikoj sramoti«.
130. *Republika*, god. XI, br. 212–213, 1–31. 05. 1999. Sadržaj: »Kod ‘Zlatne potkovice’«.
131. *Republika*, god. XI, br. 214–215, 1–30. 06. 1999. Sadržaj: »Pristup odluđivanju«.
132. *Republika*, god. XI, br. 216–217, 1–31. 07. 1999. Sadržaj: »(M)oralna pobeda«.
133. *Republika*, god. XI, br. 218–219, 1–31. 08. 1999. Sadržaj: »Zločin i kako ga steći«.
134. *Republika*, god. XI, br. 220, 1–15. 09. 1999. Sadržaj: »Stabilizacija užasa«.
135. *Republika*, god. XI, br. 221, 16–30. 09. 1999. Sadržaj: »Srbija na buvljaku«.
136. *Republika*, god. XI, br. 222–223, 1–31. 10. 1999. Sadržaj: »Mala Gospojina i dr De-baklo«.
137. *Republika*, god. XI, br. 224–225, 1–30. 11. 1999. Sadržaj: »On, ona i sluga«.
138. *Republika*, god. XI, br. 226, 1–15. 12. 1999. Sadržaj: »Zakon uskog prolaza«.
139. *Republika*, god. XI, br. 227, 16–31. 12. 1999. Sadržaj: »Divljanje«.

140. *Republika*, god. XII, br. 228–229, 1–31. 01. 2000. Sadržaj: »Diktatura obmane«.
141. *Republika*, god. XII, br. 230–231, 1–29. 02. 2000. Sadržaj: »Srpski virus ili O čuvarama nezavisnosti«.
142. *Republika*, god. XII, br. 232, 1–15. 03. 2000. Sadržaj: »Sezona pretnji«.
143. *Republika*, god. XII, br. 233, 16–31. 03. 2000. Sadržaj: »Smlaćenost«.
144. *Republika*, god. XII, br. 234, 1–15. 04. 2000. Sadržaj: »Ćor-država«.
145. *Republika*, god. XII, br. 235, 16–30. 04. 2000. Sadržaj: »Patriotaši«.
146. *Republika*, god. XII, br. 236–237, 1–31. 05. 2000. Sadržaj: »O higijeni i škorpijama«.
147. *Republika*, god. XII, br. 238–239, 1–30. 06. 2000. Sadržaj: »Gluvo doba«.
148. *Republika*, god. XII, br. 240–241, 1–31. 07. 2000. Sadržaj: »Prostota i njene sestre«.
149. *Republika*, god. XII, br. 242–243, 1–31. 08. 2000. Sadržaj: »Lekcije iz diktature«.
150. *Republika*, god. XII, br. 244, 1–15. 09. 2000. Sadržaj: »? ili !«
151. *Republika*, god. XII, br. 245, 16–30. 09. 2000. Sadržaj: »Rodoljupci i redoljupci«.
152. *Republika*, god. XII, br. 246, 1–15. 10. 2000. Sadržaj: »Sablasni ples brojeva ili O izbornom lopovluku«.
153. *Republika*, god. XII, br. 247, 16–31. 10. 2000. Sadržaj: »Baršun je otišao u peršun ili Proleće u oktobru«.
154. *Republika*, god. XII, br. 248, 1–15. 11. 2000. Sadržaj: »Pesak i zlato«.
155. *Republika*, god. XII, br. 249, 16–30. 11. 2000. Sadržaj: »Ne lipši, magare...«
156. *Republika*, god. XII, br. 250, 1–15. 12. 2000. Sadržaj: »Ta teška reč ‘izvin’te’«.
157. *Republika*, god. XII, br. 251, 16–31. 12. 2000. Sadržaj: »Dužnici promene«.
158. *Republika*, god. XIII, br. 252–253, 1–31. 01. 2001. Sadržaj: »Inverzija naklonosti«.
159. *Republika*, god. XIII, br. 254, 1–15. 02. 2001. Sadržaj: »Vrana vrami oči ne vadi«.
160. *Republika*, god. XIII, br. 255, 16–28. 02. 2001. Sadržaj: »Zemlja mućke«.
161. *Republika*, god. XIII, br. 256–257, 1–31. 03. 2001. Sadržaj: »Filosofija smaknuća«.
162. *Republika*, god. XIII, br. 258, 1–15. 04. 2001. Sadržaj: »Razblaženo ludilo«.
163. *Republika*, god. XIII, br. 259, 16–30. 04. 2001. Sadržaj: »Upotreba zla«.
164. *Republika*, god. XIII, br. 262, 1–15. 06. 2001. Sadržaj: »Pozitivne misli«.
165. *Republika*, god. XIII, br. 263, 16–30. 06. 2001. Sadržaj: »Sirenski zov zla«.
166. *Republika*, god. XIII, br. 264–265, 1–31. 07. 2001. Sadržaj: »Helikopterska orbita«.
167. *Republika*, god. XIII, br. 266–267, 1–31. 08. 2001. Sadržaj: »Sterilnost«.
168. *Republika*, god. XIII, br. 268, 1–15. 09. 2001. Sadržaj: »Teatar dvorskih intrig«.
169. *Republika*, god. XIII, br. 269, 16–30. 09. 2001. Sadržaj: »Kazna za manjak maštete«.
170. *Republika*, god. XIII, br. 270–271, 1–31. 10. 2001. Sadržaj: »Popa tropa«.
171. *Republika*, god. XIII, br. 272, 1–15. 11. 2001. Sadržaj: »Jesen radnika«.
172. *Republika*, god. XIII, br. 273, 16–30. 11. 2001. Sadržaj: »Rozmerina beba ili O Crvenim beretkama«.
173. *Republika*, god. XIII, br. 274–275, 1–31. 12. 2001. Sadržaj: »Preseđnik«.
174. *Republika*, god. XIV, br. 276–277, 1–31. 01. 2002. Sadržaj: »Branitelji«.
175. *Republika*, god. XIV, br. 278, 1–15. 02. 2002. Sadržaj: »Serija pogrešnih računica«.
176. *Republika*, god. XIV, br. 279, 1–28. 02. 2002. Sadržaj: »Rupa bez dna«.

177. *Republika*, god. XIV, br. 280, 1–15. 03. 2002. Sadržaj: »Srpskost i ljudskost«.
178. *Republika*, god. XIV, br. 281, 16–31. 03. 2002. Sadržaj: »Naši vjetrovnjaci i njihovi vjetrovnjaci«.
179. *Republika*, god. XIV, br. 282–283, 1–30. 04. 2002. Sadržaj: »Država Skarabudžija«.
180. *Republika*, god. XIV, br. 284–285, 1–31. 05. 2002. Sadržaj: »Mrakobesije«.
181. *Republika*, god. XIV, br. 286–287, 1–30. 06. 2002. Sadržaj: »Besomučije«.
182. *Republika*, god. XIV, br. 288–289, 1–31. 07. 2002. Sadržaj: »Vodvilj vlasti«.
183. *Republika*, god. XIV, br. 290–291, 1–31. 08. 2002. Sadržaj: »Srpski odbor«.
184. *Republika*, god. XIV, br. 292–293, 1–30. 09. 2002. Sadržaj: »Zaključani ključ«.
185. *Republika*, god. XIV, br. 294–295, 1–31. 10. 2002. Sadržaj: »Glava u škembetu«.
186. *Republika*, god. XIV, br. 296, 1–15. 11. 2002. Sadržaj: »Op!«
187. *Republika*, god. XIV, br. 297, 16–30. 11. 2002. Sadržaj: »Ipak se kreće (makar i una-traške)«.
188. *Republika*, god. XIV, br. 298, 1–15. 12. 2002. Sadržaj: »Zločinofilija«.
189. *Republika*, god. XIV, br. 299, 16–31. 12. 2002. Sadržaj: »Večiti predsednički mlado-ženja«.
190. *Republika*, god. XV, br. 300–301, 1–31. 01. 2003. Sadržaj: »Poštare ubijaju, zar ne?«
191. *Republika*, god. XV, br. 302–303, 1–28. 02. 2003. Sadržaj: »Prosper i prosperitet«.
192. *Republika*, god. XV, br. 304–305, 1–31. 03. 2003. Sadržaj: »Klovnovi i zločinci«.
193. *Republika*, god. XV, br. 306–307, 1–30. 04. 2003. Sadržaj: »Stvarnost lošeg ukusa«.
194. *Republika*, god. XV, br. 308–309, 1–31. 05. 2003. Sadržaj: »Porodična sablja«.
195. *Republika*, god. XV, br. 310–311, 1–30. 06. 2003. Sadržaj: »Mašta protiv siromaštva«.
196. *Republika*, god. XV, br. 312–313, 1–31. 07. 2003. Sadržaj: »Spletke i rešetke«.
197. *Republika*, god. XV, br. 314–315, 1–31. 08. 2003. Sadržaj: »Njihov uspeh i naš peh«.
198. *Republika*, god. XV, br. 316–317, 1–30. 09. 2003. Sadržaj: »Reformski čabar«.
199. *Republika*, god. XV, br. 318–319, 1–31. 10. 2003. Sadržaj: »Vladobranitelji«.
200. *Republika*, god. XV, br. 320–321, 1–30. 11. 2003. Sadržaj: »Sezona padanja«.
201. *Republika*, god. XV, br. 322–323, 1–31. 12. 2003. Sadržaj: »Bunika s našeg bunjišta«.
202. *Republika*, god. XVI, br. 324–325, 1–31. 01. 2004. Sadržaj: »Vašar taštine«.
203. *Republika*, god. XVI, br. 326, 1–15. 02. 2004. Sadržaj: »Srbija ili Tramvaj zvani želja«.
204. *Republika*, god. XVI, br. 327, 16–29. 02. 2004. Sadržaj: »Srpsko sabiranje razlomaka«.
205. *Republika*, god. XVI, br. 328, 1–15. 03. 2004. Sadržaj: »Vreme zabave«.
206. *Republika*, god. XVI, br. 329, 16–31. 03. 2004. Sadržaj: »Svi predsednikovi ljudi«.
207. *Republika*, god. XVI, br. 330–331, 1–30. 04. 2004. Sadržaj: »Kosovo ili Kuća tesna i čeljad besna«.
208. *Republika*, god. XVI, br. 332–333, 1–31. 05. 2004. Sadržaj: »Izbori bez izbora«.
209. *Republika*, god. XVI, br. 334–335, 1–30. 06. 2004. Sadržaj: »Daleko vam bila lepa Evropa«.
210. *Republika*, god. XVI, br. 336–337, 1–31. 07. 2004. Sadržaj: »Dekoltirano leto«.
211. *Republika*, god. XVI, br. 338–339, 1–31. 08. 2004. Sadržaj: »Bantine za gladne«.
212. *Republika*, god. XVI, br. 340–341, 1–30. 09. 2004. Sadržaj: »Vreme zorta i sporta«.

213. *Republika*, god. XVI, br. 342–343, 1–31. 10. 2004. Sadržaj: »Trećina od trećine«.
214. *Republika*, god. XVI, br. 344–345, 1–30. 11. 2004. Sadržaj: »Govedina i ljudi«.
215. *Republika*, god. XVI, br. 346–347, 1–31. 12. 2004. Sadržaj: »Stabilnost truleži«.
216. *Republika*, god. XVII, br. 348–349, 1–31. 01. 2005. Sadržaj: »Asasinija«.
217. *Republika*, god. XVII, br. 352–353, 1–31. 03. 2005. Sadržaj: »Totalna dramaturgija« (*Vreme*, 13. 12. 1993).
218. *Republika*, god. XVII, br. 356–357, 1–31. 05. 2005. Sadržaj: »Srpski savet« (*Književna reč*, april 1991).
219. *Republika*, god. XVII, br. 360–361, 1–31. 07. 2005. Sadržaj: »Srpski fatum« (*Borba*, 29. 04. 1993).
220. *Republika*, god. XVII, br. 364–365, 1–30. 09. 2005. Sadržaj: »Minduše na jeziku« (*Vreme*, 6. 12. 1993).

XIV – In memoriam

1. *Danas*, 24–25. 09. 2005, str. 12–13. Sadržaj: »Pometnja u ludilu jednoumlja – Povodom smrti Miodraga Miše Stanisavljevića« (Ibrahim Hadžić).
2. *Književni magazin*, god. V, br. 53, XI 2005, str. 10–12. Sadržaj: »Miodrag Miša Stanisavljević 1941–2005« (tekst i izbor pesama Ibrahim Hadžić).
3. *Poezija*, god. X, br. 30, 2005, str. 16–25. Sadržaj: »Pesnik Miodrag Stanisavljević – Ritmovi, pesme« (izbor pesama i belešku o pesniku sačinio Ibrahim Hadžić).
4. *Republika*, 1–31. 10. 2005, br. 366–367: Sadržaj: »Zbogom, majstore« (Nebojša Popov).
5. *Srpske narodne novine* (Budimpešta), XV, br. 43, 27. 10. 2005, str. 6. Sadržaj: »Pesnik na večnom putu – Miodrag Stanisavljević 1941–2005« (Predrag Stepanović).
6. *Književni list*, god. IV, br. 40, 1. 12. 2005, str. 67–68. Sadržaj: »Pesma koja putuje – pesme Miodraga Stanisavljevića«; »Prevodi s ruskog Miodraga Stanisavljevića«; »Vrt sećanja – Miodrag Stanisavljević ili Sam protiv zlih sila« (Ibrahim Hadžić); »Osamljeno, avanturistički ustreptalo srce« (Ivan Rastegorac).
7. *Književni list*, god. IV, br. 40, 1. 12. 2005, str. 67–68. Sadržaj: »Osamljeno, avanturički ustreptalo srce« (Ivan Rastegorac).

XV – Nepotpuni bibliografski podaci

1. Miodrag Stanisavljević: »Mlađi beogradski pesnici« (predgovor Miroslav Egerić).
2. *Student*, 1962?. Sadržaj: »Panorama poezije« (Rade Kuzmanović: o pesmama M. Stanisavljevića).
3. *Student*, 1964. Sadržaj: M. I. – I. R., »Ovoga puta bez (večne) i protivurečne diskusije«.
4. *Student*, 1964. Sadržaj: »Filmska lica« (Simon Sinjore, Žan-Pol Belmondo, Hemfri Bogart).
5. *Student*, 1964?. Sadržaj: Boris Pasternak »Sestro moja život i danas...«, pesmu preveo M. Stanisavljević.
6. *Student*, 1964?. Sadržaj: M. S. – I. R., »Zimska filmska škola«.
7. *Vidici*, 1965?. Sadržaj: Milan Komnenić, »Prolegomena za novu poeziju, Crteže arhajskom pisaljkom« – o poeziji M. Stanisavljevića, »I pesma«; »Jedan cvet...«).

8. *Student*, 1965?. Sadržaj: M. Stanisavljević, »Ostvarenje dostoјно теме« – o filmu »Licem u lice« Branka Bauera).
9. *Student*, 1967. Sadržaj: M. Stanisavljević, »Pismo« (pesma).
10. *Vidici*, 1965. Sadržaj: M. Stanisavljević, I. Rastegorac, »Zapiši to« – filmske sekvene.
11. *Film – novosti*, 1967?. Sadržaj: M. Stanisavljević, »Shvatanje revolvera Sama Pekin-poa« – smrt vesterna ili rađanje novog vesterna.
12. *Film – novosti*, 1966/67?. Sadržaj: M. Stanisavljević, »Neuhvatljivi Kluzo« – gledajući ponovo »Nadnicu za strah«.
13. *Film – novosti*, 1967?. Sadržaj: M. Stanisavljević, I. Rastegorac, »Seks-kolaž« – dijalog u filmu »Ljubavni slučaj« D. Makavejeva.
14. *Film – novosti*, 1967?. Sadržaj: M. Stanisavljević, »Triler na raskrsnici«.
15. *Mladost?*, 1969/1970?. Sadržaj: M. Stanisavljević, »O mediokritetstvu«.
16. *Polja*, 1969/1970?. Sadržaj: Miodrag Stanisavljević, »Pesme s putovanja i druge« (Srba Ignjatović).
17. *Književne novine*, 19?. Sadržaj: M. Stanisavljević, »Napevi odvajanja« (pesme).
18. *Književna reč*, 19?. Sadržaj: M. Stanisavljević, »Dva autoportreta« (pesme).

Prilozi

Iz fotodokumentacije porodice Stanisljević, Ivana Rastegorca,
Petra Cvetkovića, Ibrahima Hadžića, Marka Miočinovića,
Vere Vujošević i lista *Vreme*

Pesnikova majka Kosara

Majka Kosara i otac Dušan

U osnovnoj školi u Srednjoj Dobrinji
sa razrednim starešinom Slavkom
Mirkićem; Miša je u drugom redu
drugi zdesna (1954)

Šezdesetih

S drugovima iz gimnazije u okolini Užica. Miša je u sredini (1960)

Na radnoj akciji, Draževac kod Niša; Miša je levo (1958)

U vojsku u Osijeku (1967)

Odmeravanje snaga:
Miša i Ivan Rastegorac
na moru (Gradac,
Zimska filmska škola,
februar 1965)

Sa Marijom u Skoplju

Miša fotograf: pesnikinja Marija
Čudina sa porodicom Petra
Cvetkovića, Ostružnica (1970)

Na ulici u Užicu. Sede
sleva: Miša, Milivoje Ršumović;
stoje: Miša Kovačević, Ljubivoje
Ršumović, Radmilo Kapa

Sa venčanja
Miše Stanisavljevića i
Marije Ikonomove (1971)

Student jugo-svetske književnosti

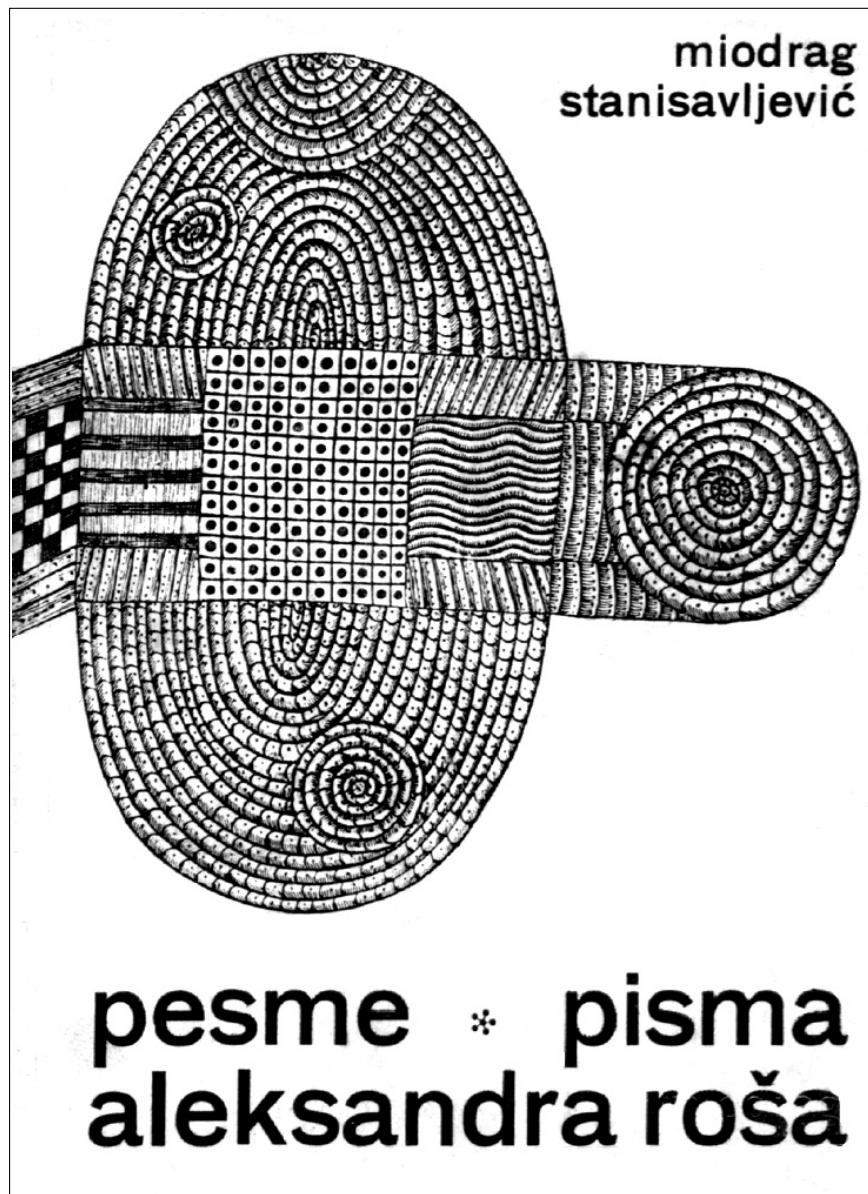
Sa Marijom ispred rodne kuće u Srednjoj Dobrinji

Marija i Miša sa
sinom Lukom (1974)

Marija (devedesetih)

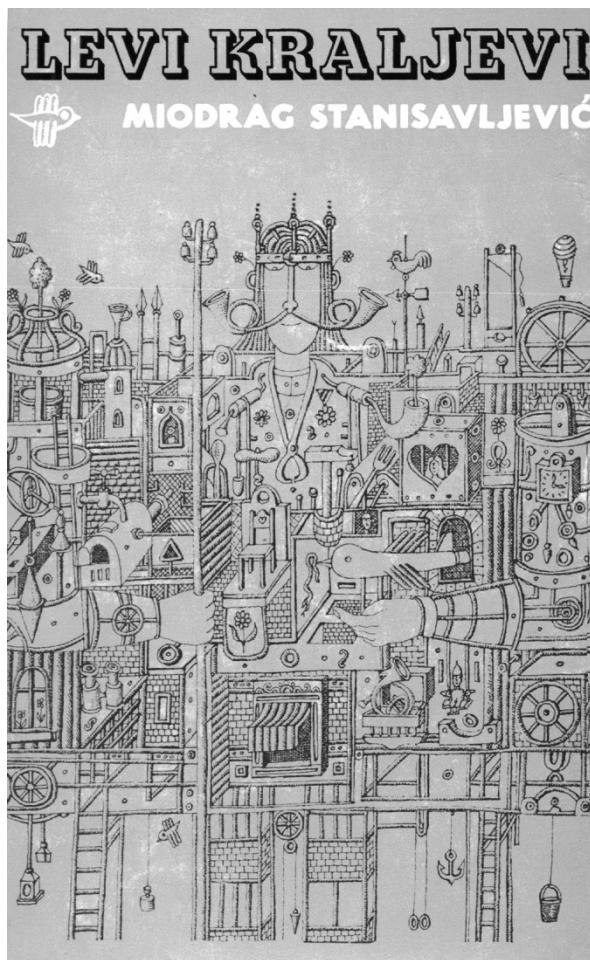

*Pesme * Pisma Aleksandra Roša* (Beogradski univerzitet, Beograd 1965)

Pesme s putovanja i druge 1965–1969.
(nezavisno izdanje M. Stanisavljević,
S. Mašić, Beograd 1969)

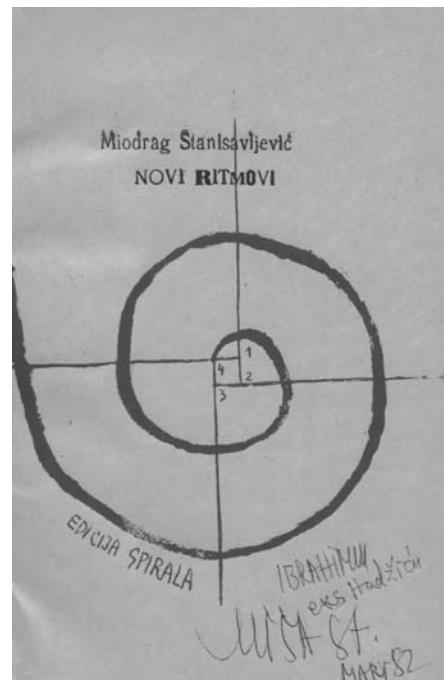
Knjiga senki
(Slovo ljubve, Beograd 1973)

Levi kraljevi (»Radivoj Ćirpanov«,
Novi Sad 1977) – pesme za decu

Slike i saglasja (Prosveta, Beograd 1980)

Novi ritmovi (biblio filsko izdanje, 40 primeraka, Beograd 1982) – sitoštampa

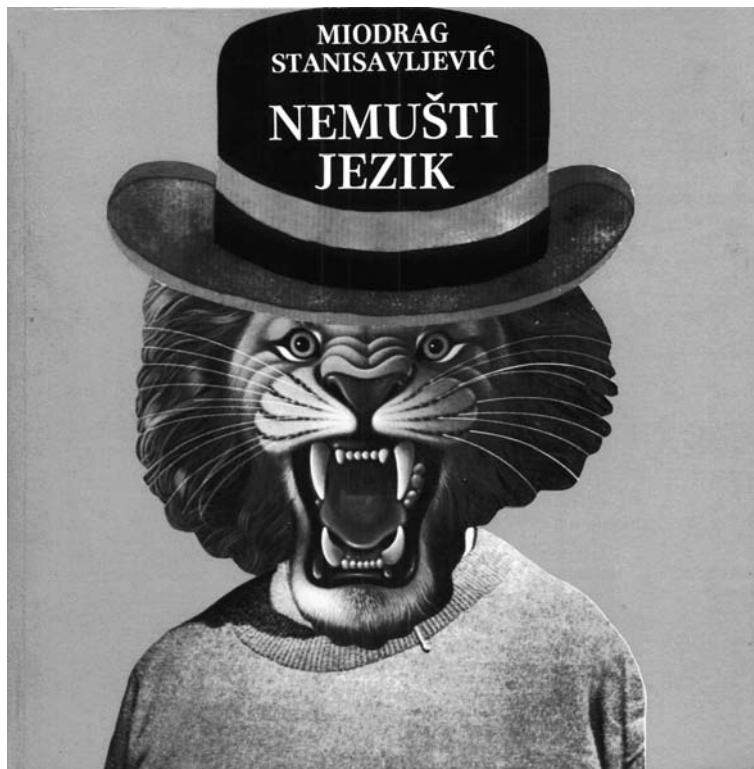
Novi ritmovi I, II (nezavisno izdanje M. Stanisavljević, M. J. Višnjić, Beograd 1984)

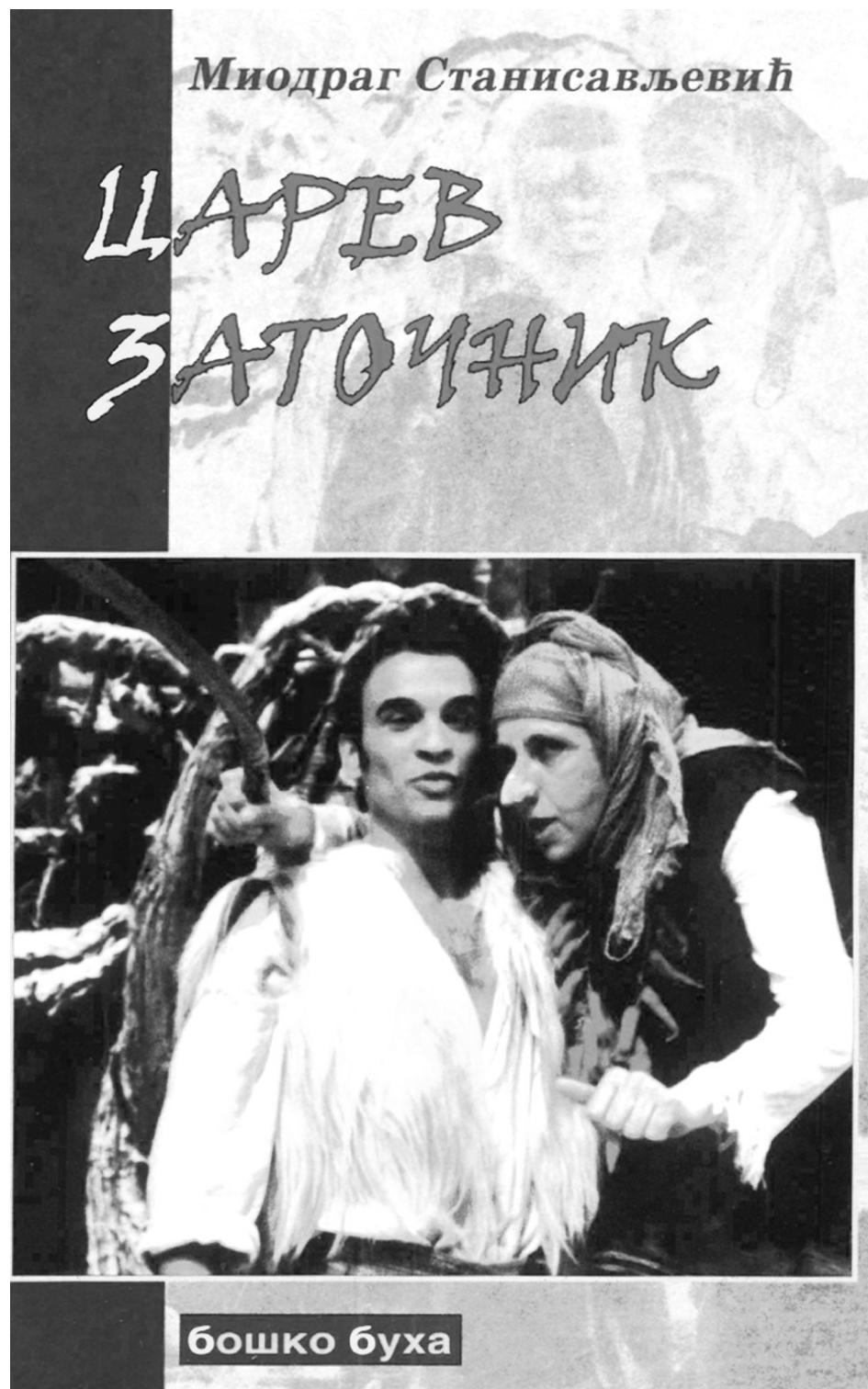
Ritmovi 3 (BIGZ, Beograd 1989)

Jadi srpske duše (Beogradski krug, Beograd 1995)

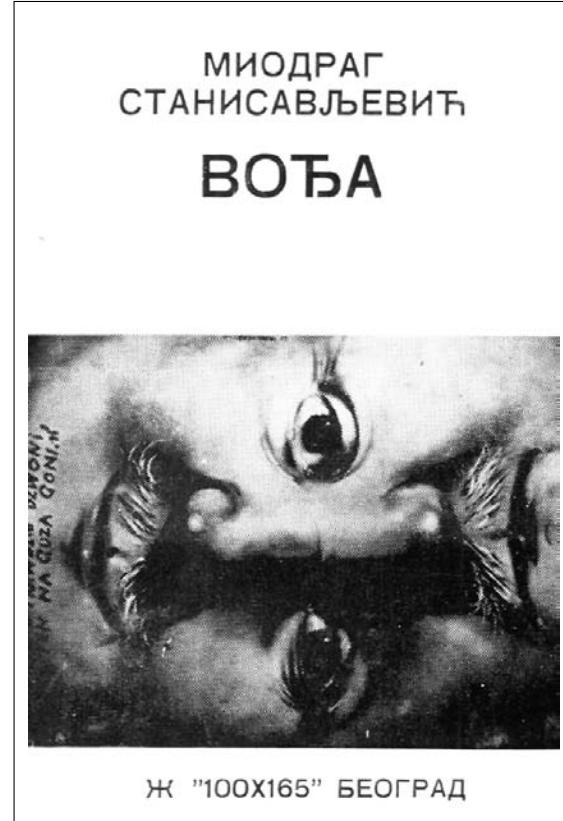
Nemušti jezik (»Vuk Karadžić«, Beograd 1985) – drame za decu

Carev zatočnik (Pozorište »Boško Buha«, Beograd 2001) – drama za decu

Voda, dramska groteska
(bibliofilsko izdanje, 40 primeraka,
Beograd 1980) – sitoštampa

Voda, dramska groteska (nezavisno
izdanje M. Stanisavljević,
M. J. Višnjić, Beograd 1984)

*Dana 28. aprila 1976. godine
MIODRAG STANISAVLJEVIĆ,
apsolvent poslediplomskih studija Grupe za dramaturgiju
Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu,*

*odbranio je povoljno ocenjen magistarski rad
EPIKA I DRAMA
neki problemi dramskog 'prevodenja' epskih narodnih pesama*

*pred komisijom:
dr Mirjana Miočinović, docent,
Jovan Hristić, vanredni profesor,
i dr Raško Jovanović, docent,*

*i stekao AKADEMSKI NAZIV MAGISTRA NAUKA
IZ OBLASTI POZORIŠNE DRAMATURGIJE*

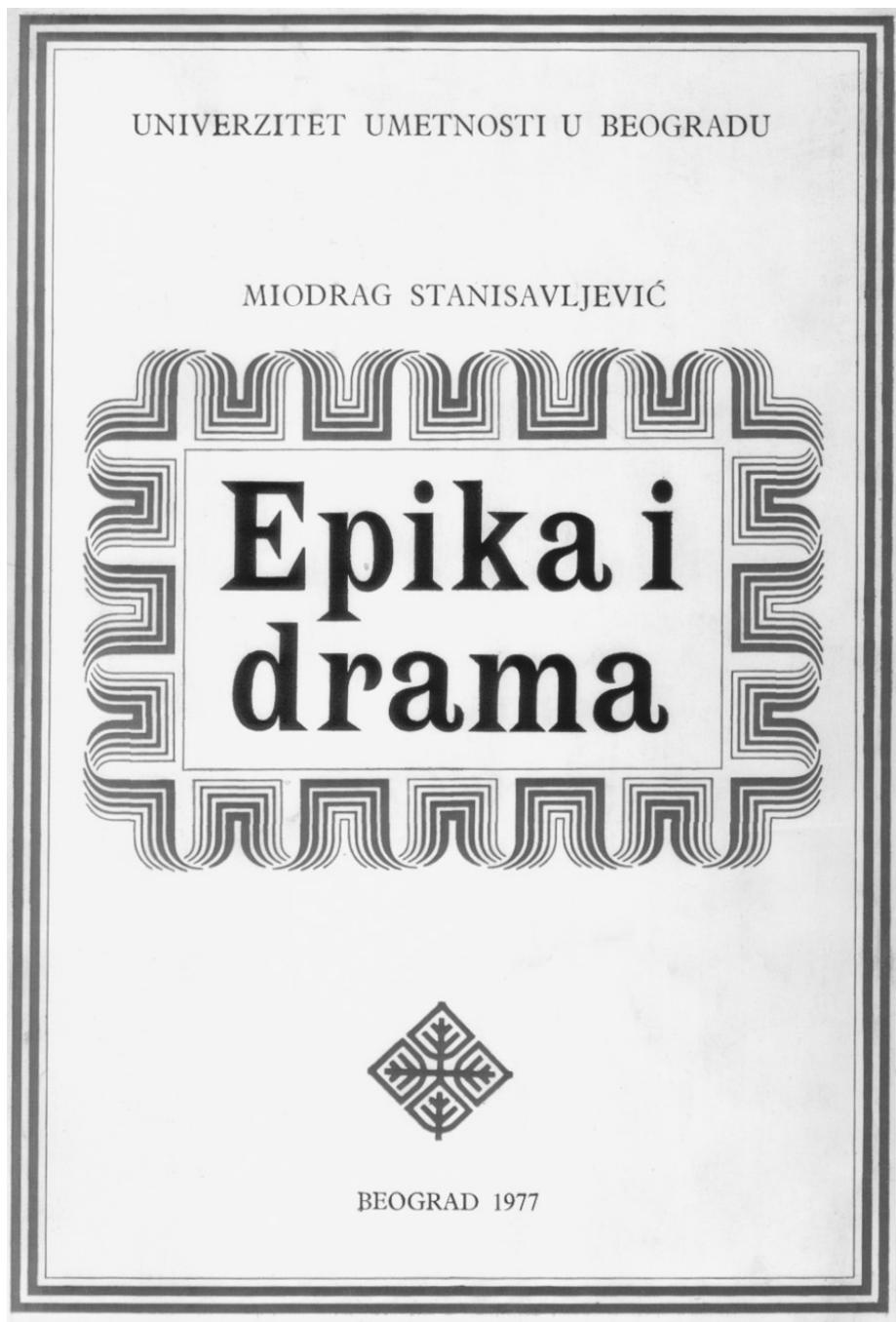
*Mentor pri izradi magistarskog rada bio je
Jovan Hristić, vanredni profesor Fakulteta dramskih umetnosti
u Beogradu.*

*Održana je održana u slušaonici broj 34
Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu, Ho Ši Minova 20.*

ČLANOVI KOMISIJE

dr Mirjana Miočinović, docent
Jovan Hristić, vanr. profesor
dr Raško Jovanović, docent

Beograd,
28. april 1976. godine

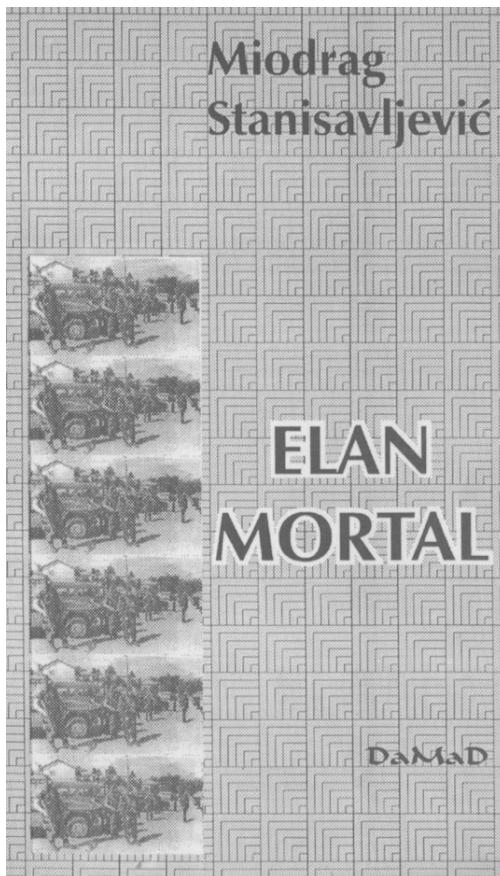
Epika i drama (Univerzitet umetnosti, Beograd 1977) – studija

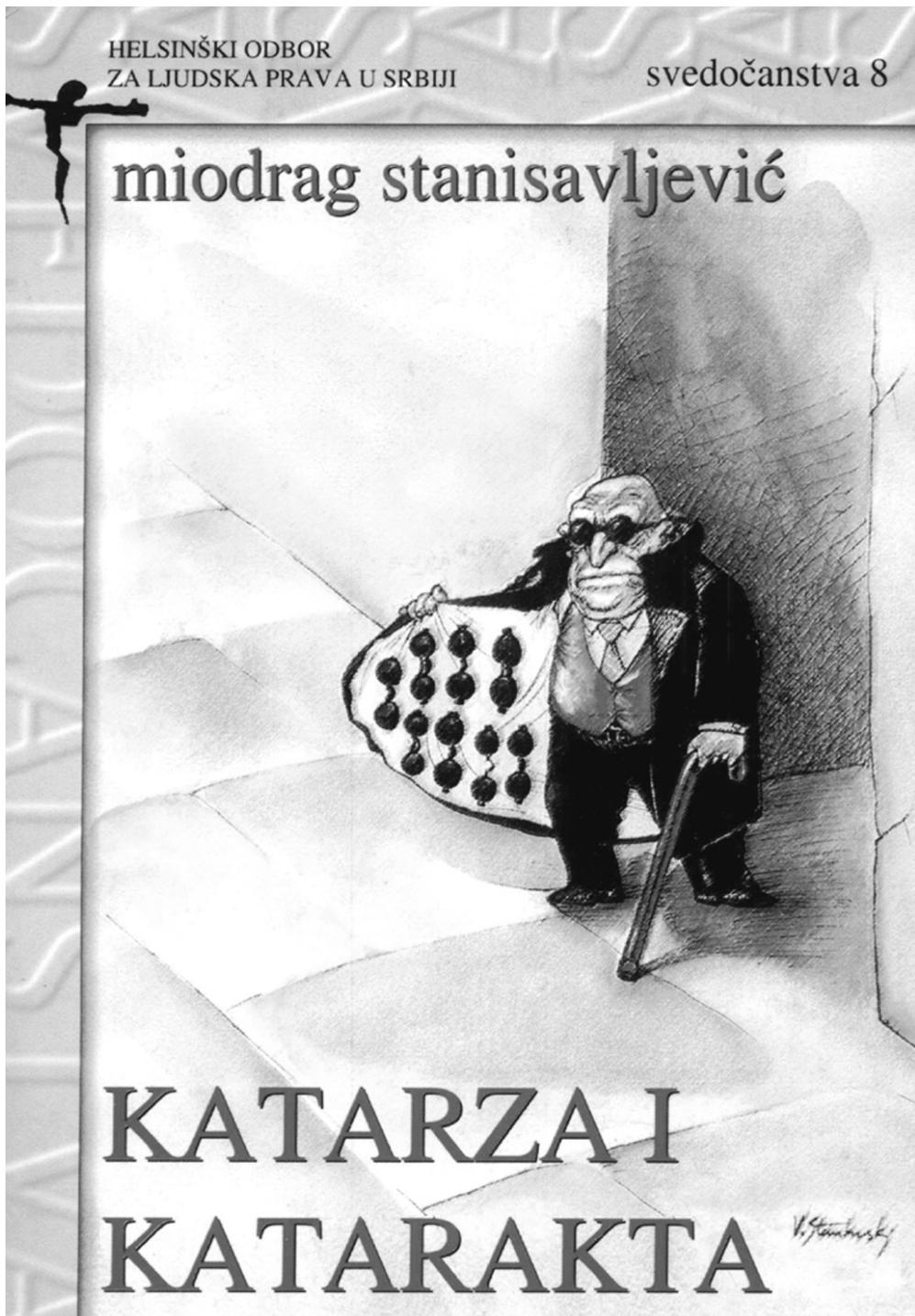
Миодраг Станисављевић

ГОЛИЦАЊЕ ОКЛОПНИКА

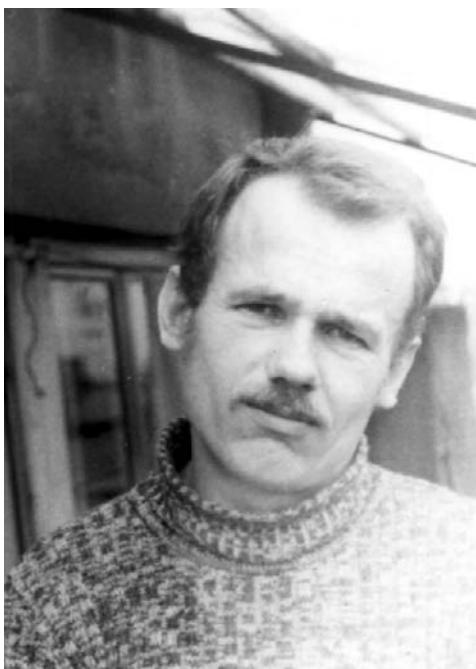
Golicanje oklopnika
(Građanska čitaonica,
Zrenjanin 1994) – politički zapisi

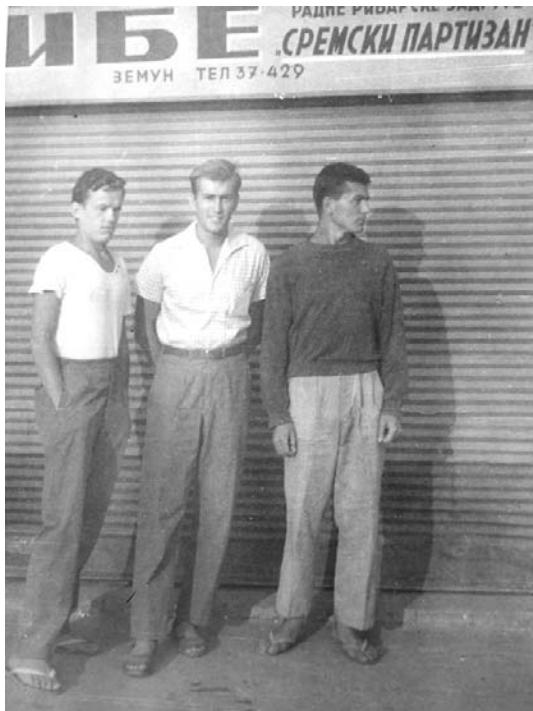
Elan mortal (Damad,
Novi Pazar 1996) – politički zapisi

Katarza i katarakta (Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji,
Beograd 2001) – politički zapisi

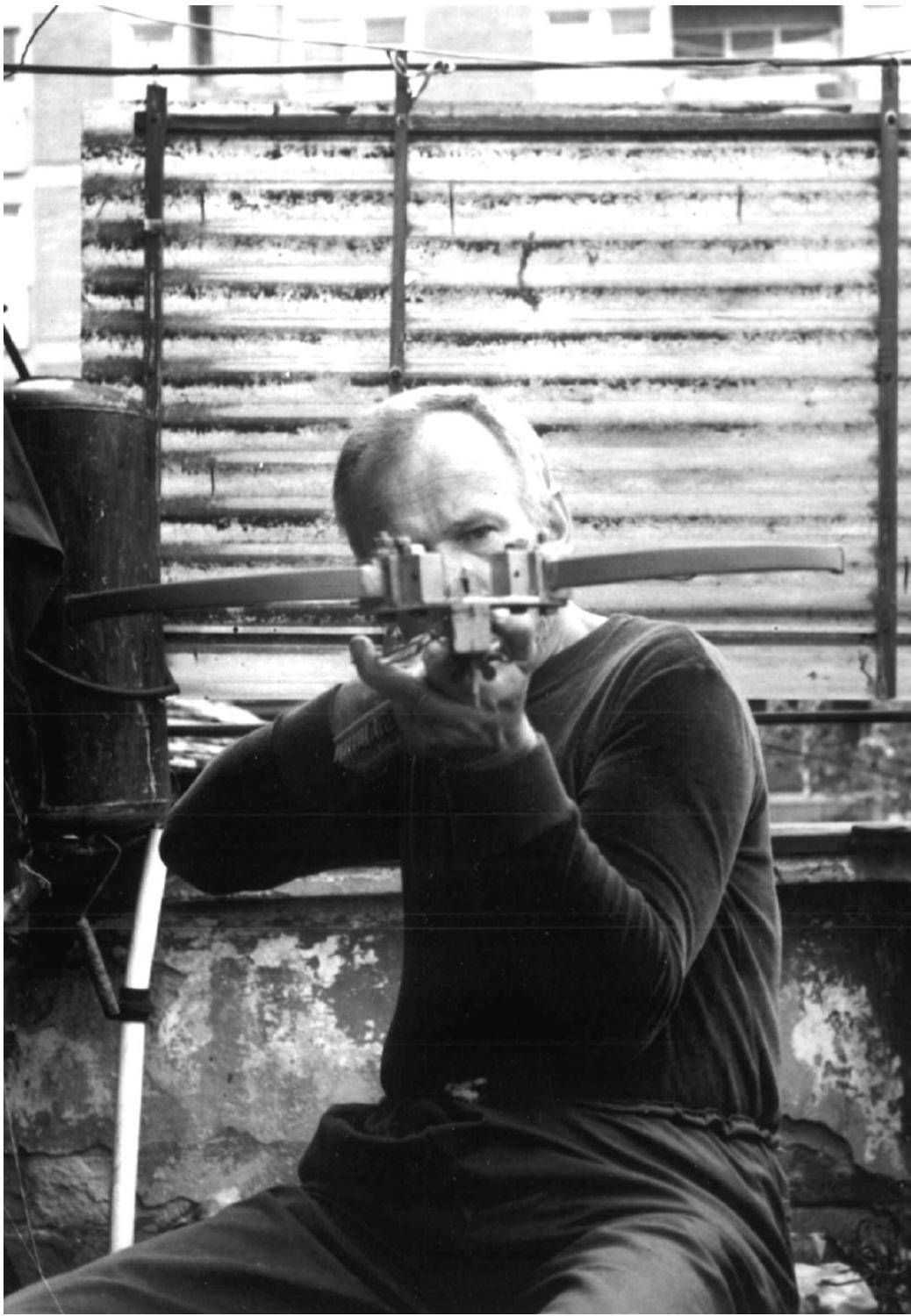
Ispred kuće u Dalmatinskoj ulici

Miša, Ivan Rastegorac i Petar Cvetković,
Zemun (1961)

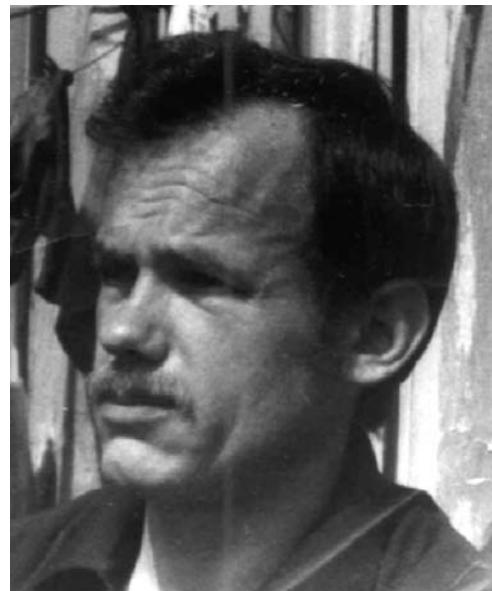
Sedamdesetih

Miša nišani (u Kopernikovoj)

Miša na treningu na Novom Beogradu

Sedamdesetih

Osamdesetih (u Kopernikovoj)

KNJIŽEVNOJ REDAKCIJI "NOLITA" A POIMENCE PESNICIMA
I. LALIĆU, J. HRISTIĆU, B. RADOVIĆU, A. RISTOVIĆU, M. STEFANOVIĆ
i S. SIMONOVIĆU

Gospodo pesnici i plaćeni čitači,

Još uvek nisam dobio nikakvo izvešće o subbini moje knjige "Novi ritmovi" koju sam Vam ponudio ima, evo, više od pola godine. Odluka o jednoj knjizi je vid književne borbe i smatram da tu nema mesta nikakvoj snishodljivosti i čutanji. Izgleda, međutim, da su ~~viđe~~ vaša snishodljivost i čutanje znak nečeg drugog - znak zametanja trageva u neikrenom obavljanju jednog dobro plaćenog posla.

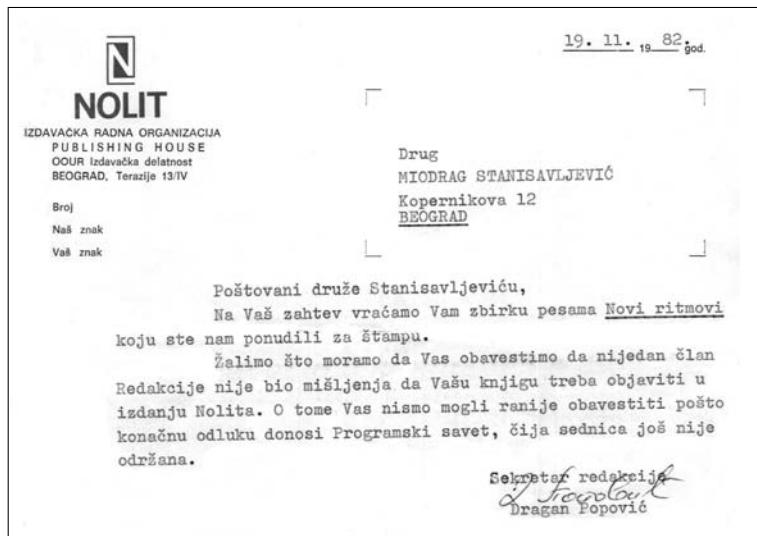
Nekako sam, ipak, doznao da ste konačnu odluku o mojoj knjizi (pazite: knjizi koja se zove Novi ritmovi) prepustili N. Čertolinu (koji jedva uspeva da skrpi po četiri rime u nategnutim katrenima svojih prevoda) i da je on, po kratkom postupku, doveo u pitanje podobnost i, naravno, izvornost mojih stihova. Tako se to radi. Šema mi je, samo, odnekud poznata.

"Adam se, ipak, da nije bio dosledan do kraja i da je, poput vas, zadržao izvesnu dozu snishodljivosti koja ga je sprečila da rukopis prosledi na određeno mesto.

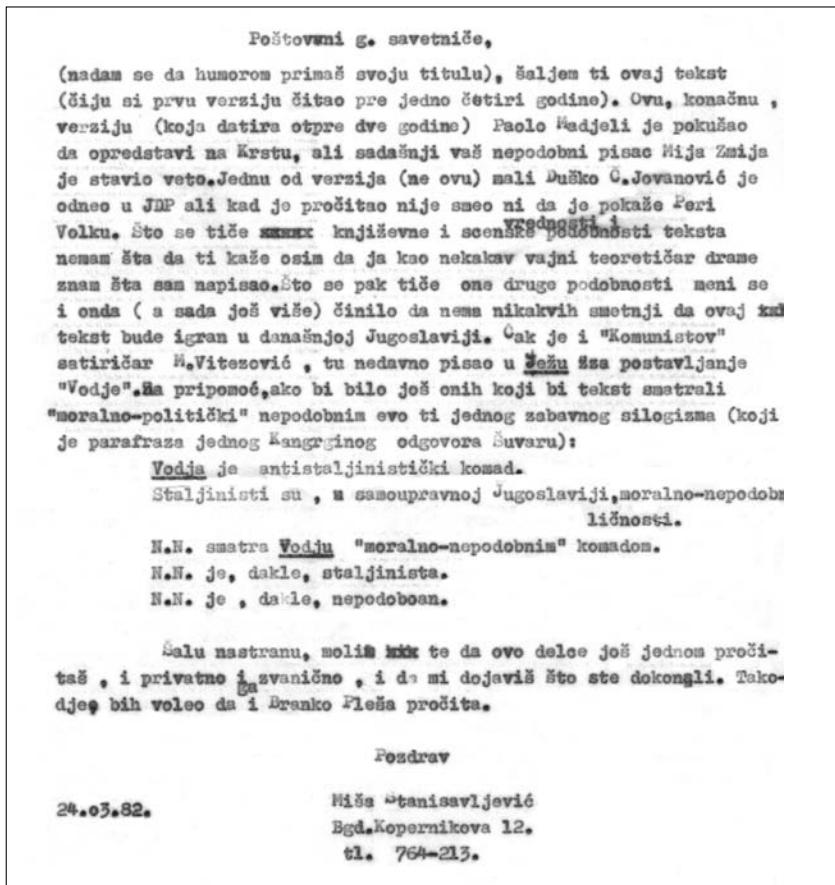
Ako je tako molim vas da mi rukopis (sa pisanim recenzijama koje naravno nemate) vratite poštom.

Primite, gospodo, izraze mog najodličnijeg
12.11.82. preziranja

Miodrag Stanisljević
Beograd, Kopernikova 12.

Pismo IRO Nolit Miodragu Stanisavljeviću (19. 11. 1982)

Pismo savetniku (24. 03. 1982)

IV.62.up.br.77910/02

Gradski sudija za prekršaje u Beogradu, sudija Branka Živković,
u prekršajnom postupku protiv Stanisljević Miodraga iz Beograda, zbog prekršaja
iz čl. 59 st. 1 tač. 2 Odluke o opštem uredjenju grada, na osnovu l. 84, čl.
93, čl. 118, čl. 232 i čl. 235 Zakona o prekršajima, donela je dana 27.11.2002.
godine sledeće,

R E Š E M J E

OKRIVLJENI STANISLJEVIĆ MIODRAG, od oca Dušana, rođen 5.3.1941.
godine u Srednjoj Dobrinji, sa mat.br. 0503941710036, sa stanom u Beogradu,
ul. 27. marta br. 18,

O d g o v o r a n j e

Što je dana 24.5.2002. godine u 15.30 h u Beogradu, vršio prodaju
robe (rđučni rad) na trotuaru u ul. 27. Marta,
- čime je učinio prekršaj iz lč. 59 st. 1 tač. 2 Odluke o opštem
uredjenju grada, na osnovu kojeg proisa se

K A Z N A V A

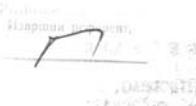
NOVČANOM KAZNOM u iznosu od 700.00 (sedamsto) dinara, koju kaznu
je okrivljeni dužan platiti u roku od 15 dana od dana pravosnažnosti ovog
rešenja, u suprotnom ista će se zameniti kaznom zatvora u trajanju od 12 (dvanaest)
dana.

OBAVEZUJE SE okrivljeni da plati TROŠKOVE PREKRŠAJNOG POSTUPKA u
paušalnom iznosu od 300.00 (trista) dinara, koje je dužan platiti u istom
roku kao i novčanu kaznu, pod pretnjom primudnog izvršenja.

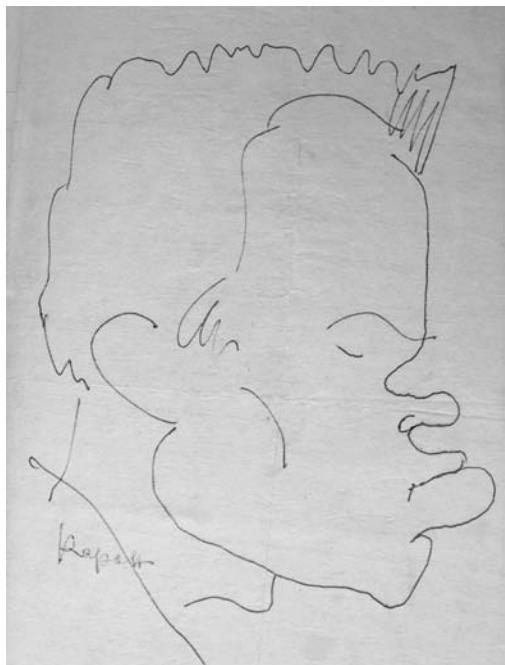
O b r a z l o ž e n j e

Komunalni inspektor Odseka za inspekcijske poslove opštine Palilula
podneo je pod br. 355-2031/02 od 31.5.2002. godine zahtev za pokretanje prekršajnog
postupka protiv okrivljenog a zbog prekršaja opisanog uizreci ovog rešenja.
Po razmatranju zahteva pokrenut je prekršajni postupak u kome je
njegipre ipistao okrivljeni koji je izjavio da je tačno da je navedeno prilikom
u ul. 27. Marta prodavao predmete od drveta, ručne izrade koje sam radi a
u cilju poboljšanja materijalnog stanja porodice, obziru da nije zaposlen
i da izdržava obileanu suprugu.
Na osnovu izjave okrivljenog , a uvidom u spise predmeta,sudija
je nesumnjivo utvrdila da je okrivljeni navedenom prilikom zaista postupio
protivno odredbi lč. 10 Odluke o opštem uredjenju grada a time počinio prekršaj
izčl. 59 st. 1 tač. 2 iste Odluke, za koji je oglšejan odgovornim i kažnjeni.
Prilikom odmeravanja vrste i visine kazne cijene su sve okolnosti
iz l. 37 zakona o prekršajima, naročito težina učinjenog prekršaja i stepen
odgovornosti učinca, kao i to da je okrivljeni u teškoj materijalnoj situaciji
pa mu je izrečena novčana kazna u granicama propisane, sa uverenjem da će se
istom postići svrha kažnjavanja.

Odluka o troškovima prekršajnog postupka doneta je na osnovu čl.
150 i čl. 1. 151 Zakona o prekršajima.
Protiv ovog rešenja može se izjaviti žalba VEĆU za prekršaje u
Beogradu u roku od 8 dana od dana prijema istog, preko ovog sudije za prekršaje.

CADVA CA ILDO 	GRADSKI SUDIJA ZA PREKRŠAJE Branka Živković
---	--

Rešenje sudije za prekršaje o kažnjavanju Miodraga Stanisljevića
zbog neovlaštene prodaje svojih rukotvorina (27. 11. 2002)

Karikatura M. Karanovića

Autoportret, linorez

Autoportret, linorez

Sa kolegama iz Redakcije *Republike*.
Miša stoji u prvom redu u sredini (2002)

Miša i Nebojša Popov (2002)

Sa dodele nagrade »Dušan Bogavac«:
levo Ljubiša Vujošević, Miša i Bojan al Pinto-Brkić (2001)

Ispred Redakcije *Republike* (2002)

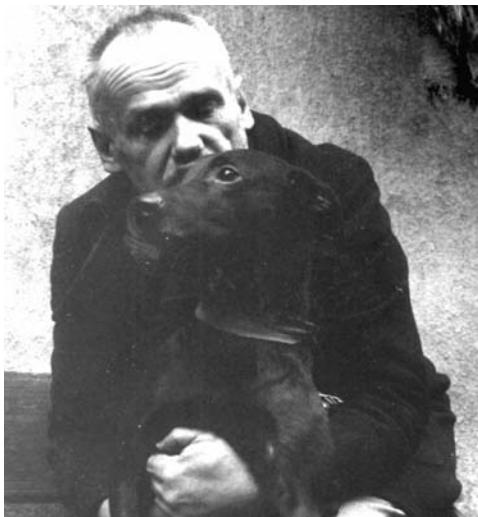
Na izletu sa Redakcijom *Republike* na Adi Ciganliji (2003)

Na izletu sa Redakcijom
Republike na Adi Ciganliji
(2003)

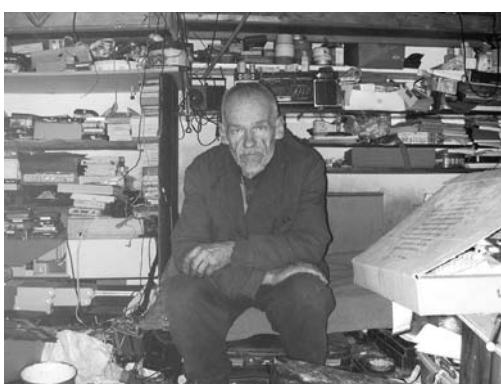
Na izletu sa Redakcijom *Republike*
na Adi Ciganliji (2003)

Miša sa svojim psom Čedom
(devedesetih)

Miša majstoriše na svojoj
terasi u Kopernikovoj

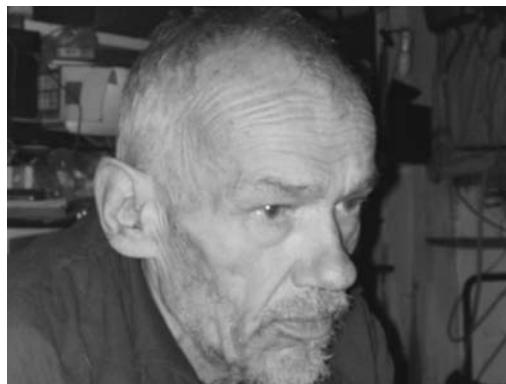
U svom stanu–radionici (16. 01. 2005)

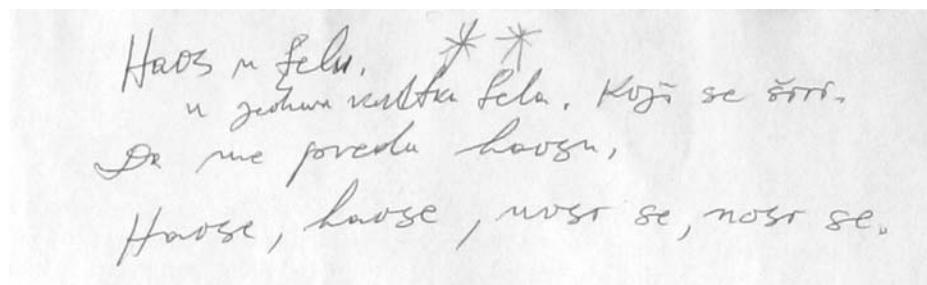
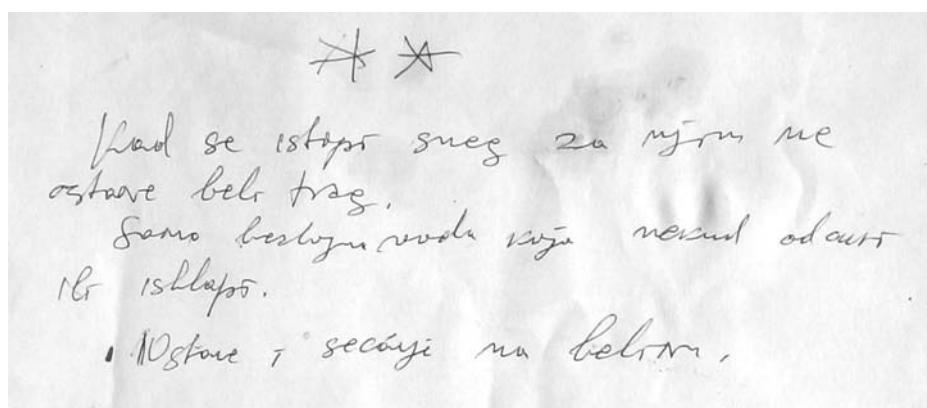
U svom stanu–radionici (16. 01. 2005)

Mišina pisača mašina

U svom stanu–radionici,
poslednji snimak (16. 01. 2005)

Poslednji rukopis pesnika

U čamcu s Marijom i Lukom

Sadržaj

Predgovor

<i>Ibrahim Hadžić</i>	
Reč o knjizi i prijateljstvu	7

Sećanja prijatelja

<i>Ljubivoje Ršumović</i>	
Amigo	11
<i>Rade Kuzmanović</i>	
Čovek, nežan i uspravan	13
<i>Dimitrije Tasić</i>	
Klas Miodrag Stanisavljević	18
<i>Ivan Rastegorac</i>	
Osamljeno, avanturistički ustreptalo srce	25
<i>Filip David</i>	
Pesnik u mračnom vremenu (Skica za jedan portret)	27
<i>Milan Milišić</i>	
Općinjavanje (pesma Miodragu Stanisavljeviću)	29
<i>Srđa Popović</i>	
Pozdrav Miši Stanisavljeviću	30
<i>Miroslav Isaković</i>	
Legenda o stidu (Uspomena na Mišu Stanisavljevića)	32
<i>Predrag Čudić</i>	
Dragi Ihi,	36
<i>Ibrahim Hadžić</i>	
Sam protiv zlih sila	38
<i>Radomir Andrić</i>	
Pesma koja putuje	46
<i>Miroslav Josić Višnjić</i>	
Novi ritmovi, fragmenti o Miši	48
<i>Marinko Arsić Ivkov</i>	
»Miodrag Stanisavljević«, drama	51
<i>Mirjana Miočinović</i>	
O jednoj prečutanoj zbirci pesama (uz fragmente sećanja)	53

<i>Ljubomir Simović</i>		
Lirska pesnik i iskušenja političke satire	58	
<i>Vasa Pavković</i>		
Uhvaćeni i izgubljeni ritmovi Miodraga Stanisavljevića	61	
<i>Mirko Đorđević</i>		
Sveća na grobu prijatelja – zapisi iz <i>Antidnevnika</i>	67	
<i>Nebojša Popov</i>		
Zbogom, majstore	69	
 <i>Iz književne zaostavštine</i>		
<i>Miodrag Stanisavljević</i>		
Autopoetika	75	
348 rečenica o umiranju	94	
 Biografija		111
Bibliografija (nepotpuna)	117	
Prilozi	141	

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

821.163.41:929 Stanisavljević M.
821.163.41-1

SEĆANJA na Miodraga Stanisavljevića / priredio Ibrahim Hadžić. – Beograd : Res publica : Informatika, 2006
(Beograd : Vojna štamparija). – 176 str. : ilustr. ; 27 cm. –
(Sabrana dela / Miodrag Stanisavljević ; 3)

Slike M. Stanisavljevića. – Tiraž 1.000. – Str. 7–8: Reč o knjizi i prijateljstvu / Ibrahim Hadžić. – Biografija: str. 111–114. – Str. 117–139: Bibliografija / priredila Zorka Đorđević. – Sadrži i: Iz književne zaostavštine / Miodraga Stanisavljevića

ISBN 86-86487-03-3 (RP)
ISBN 86-86487-00-9 (za izdavačku celinu)
1. Hadžić, Ibrahim
a) Stanisavljević, Miodrag (1941–2005)
COBISS.SR-ID 131929100